
LUDUS

POZORIŠNE NOVINE ■ BROJ 161 ■ MART 2010. ■ GODINA XVII ■ CENA 100 DINARA

Tema: Pozorišna publika danas

Promocija Teatrona - rasprava o Bitefu

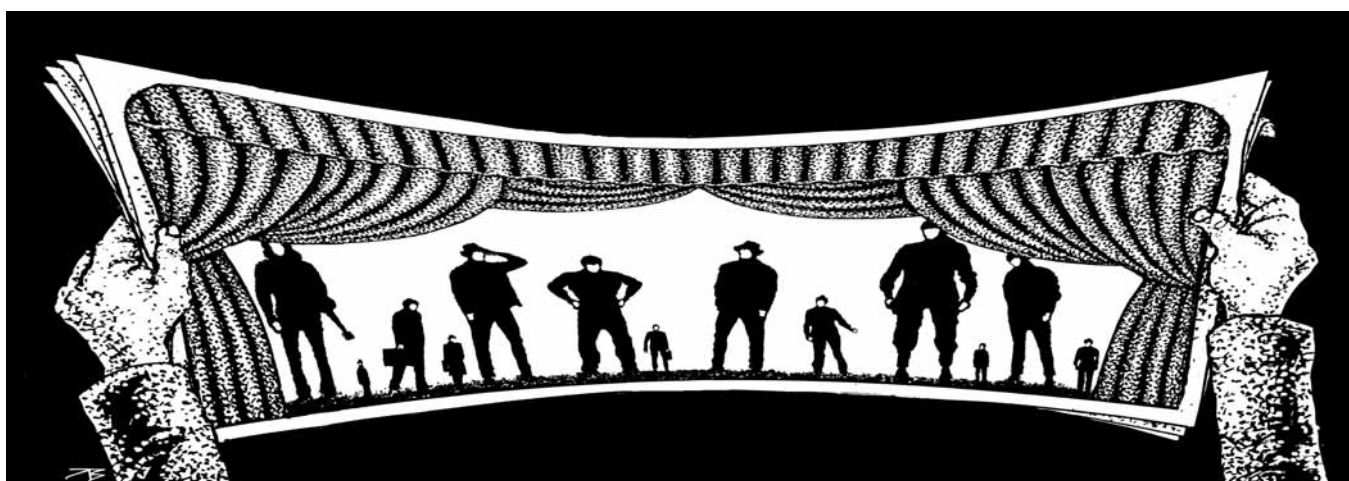
Tumačenje člana 50. Zakona u kulturi

Iz autobiografije Džordža Ebota

Jubilej: 150 godina od rođenja Čehova

Reprint Ludus: Pas koji je voleo pozorište

Priče o predstavama: „Igra u tami“, „Rekvijem“, „Mirisi cimeta“...

INTERVJU:
Dara Džokić
Nada Šargin
Bojan Žirović
Emina Elor

GLEDAOCI U GLAVNOJ ULOZI

O pozorišnoj publici za „Ludus“ govore Sale, Ivan, Zoran, Željko, Nikola, Slađan – blagajnici naših pozorišta, kao i nekolicina ljudi „uhvaćenih na delu“ prilikom kupovine karata

Sonja Ćirić

Reč „publika“ je jedna od najbitnijih u pozorišnom svetu. U „Velikom rečniku stranih reči i izraza“ Ivana Klajna i Milana Šipke piše da je publika „skup ljudi sa istim interesovanjem, ukusom, odnosom prema nečemu, oni koji prate određenu kulturnu, umetničku ili zabavnu delatnost“, u ovom konkretnom slučaju – pozorišnu.

Da nema publike, ne bi bilo ni pozorišta – svi čitaoci „Ludusa“, i ne samo oni, znaju da to nije fraza. Jer, zašto podići zavesu i početi predstavu ako niko ne sedi u gledalištu? Kako to uopšte učiniti ako niko nije kupio kartu?

I pozorište i društvo neretko više pažnje posvećuju ovoj drugoj ulozi publike – publici kao izvoru zarade. Svake večeri pozorišta precizno broje gledaoce, pa i novac koji su oni, pre ulaska u salu, ostavili na blagajni. Zašto je takav odnos prema nekom ko vam život znači razumljiv i očekivan, takođe ne treba objašnjavati. Ko su ti ljudi, šta vole da gledaju a šta bi hteli da vide na sceni – razmišljaće se u neka bolja vremena.

Na sajtu Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka piše da bi istraživanje „Pozorišna publika u Srbiji“ trebalo sprovesti. Za sada, sačinjen je predlog projekta, i očigledno usvojen, čim je dostupan na sajtu. Tamo piše da je „tema veoma složena, s obzirom da je teorijski i empirijski nedovoljno istražena kod nas“, uz napomenu da „u svim zemljama gde su razvijena sociološka istraživanja postoji organizovano sistematično proučavanje pojedinih vrsta publike, a odnos istraživačkih institucija prema ovom predmetu istraživanja pokazuje stepen naučnog interesovanja i društveni stav prema značaju javnosti u kulturi“. Zatim, nakon napomene da bi ovim istraživanjem trebalo obuhvatiti publiku svih profesionalnih pozorišta u Srbiji, piše da je glavni cilj istraživanja „utvrditi sve relevantne karakteristike pozorišne publike u Srbiji“.

A do tada, dok se taj cilj ne dostigne, najtačniji uvid o pozorišnoj publici imaju Sale, Ivan, Zoran, Željko, Nikola, Slađan – i ostali blagajnici naših pozorišta. Oni su tu (jedini?) da svakodnevno prvi dočekaju svakog ko želi da kupi kartu, da odgovore na sva pitanja, i da pokušaju da što više udovolje njihovom ukusu, kako bi ih zauvek pridobili za pozorište.

„Poslednjih nekoliko godina došla je neka nova publika, kao da je nastala smena sa onima koji su pre dve hiljade otišli iz zemlje pa i iz našeg gledališta, pa sad i te nove već doživljavamo kao naše stare i stalne gledaoce“, kaže Zoran Petrović, blagajnik Narodnog pozorišta. „Među njima ima i mladih i starijih ljudi, nema pravila. Čak i na operским predstavama, gde se očekuju oni preko četrdeset, ima puno studenata. U stvari, poslednje generacije mladih su, čini mi se, radoznalije nego njihovi prethodnici, pa ih sve zanima. Kao da su željni predstava! Oni maksimalno koriste mogućnost da kupe kartu za 100 dinara uz indeks, i

gledaju sve, šta god da je na repertoaru. Jednostavno, hoće da vide predstavu, da upoznaju novog pisca, novi tekst – svejedno. Gledaoci starijih generacija uglavnom traže određene predstave, i to gotovo uvek one s istorijskom tematikom.“

Zato su već dan-dva nakon objavljivanja mesečnog repertoara prodate sve ulaznice za predstave *Derviš i smrt* i *Velika drama*. Zoran Petrović kaže da su izuzetno tražene predstave klasičnog repertoara, *Gospoda ministarka* na primer, baleti *Ko to tamo peva* i *Labudovo jezero*, i opere *Madam Baterflaj* i *Traviata*.

Jedan od redovnih posetilaca operских predstava je Mirjana Veličković. „Poslednjih desetak godina živim u Ivanjici, ali često dolazim kod ćerke u Beograd, pa svakog puta odem barem jednom u pozorište. Kad kažem – pozorište, mislim na Narodno. Zašto? Pa možda je to navika iz mladosti, a i zato što znam da ću tu sigurno videti klasičnu, dobru predstavu, sa glumcima koje poznajem, i koje razumem kad govore. Volim da dođem sama da kupim kartu, pre podne kad je manja gužva, i kad mogu lepo, na miru da popričam sa blagajnicima – znam ih obojicu. Kupim unapred karte, uvek mi daju dobra mesta. Moja ćerka tvrdi da dolazim u Beograd zbog pozorišta a ne zbog nje, što naravno nije istina.“

Ispred Ateljea 212 Svetlana i Snežana Milivojević, sestre, čekaju da se otvori blagajna kako bi svaka za svoje društvo kupile karte za *Kosu*. Biće to, kažu, „žurka naša dva odseka, engleskog i srpskog, pa će na predstavu doći pola Filološkog fakulteta. Danas je objavljen repertoar za mart, pa smo požurile da nabavimo karte. To je hit predstava, nije nam važno da li je dobra ili nije, mada kažu da je super.“ Ivan Gaus, blagajnik Ateljea 212, kaže da je popularnost mjuzikla *Kosa* doprinela i publicitetu čitavog pozorišta. „Može se reći da se naše predstave odavno igraju pred punom salom, i na Velikoj sceni i u *Podrumu*, ali

kao da nakon premijere *Kose*, kako se to kaže, još bolje idu.“ On kaže i da svi od upravnika do portira utiču na prodaju karata, „mada se na kraju ceo sistem pozorišta ipak slije na biletarnicu.“

Šta ih ljudi najčešće pitaju? „Da li imate dobru komediju i kolika je cena karte – to su dva pitanja na koja mora da odgovori svaki blagajnik Beograda, a smem da tvrdim da bi vam isto reklo i kolege po drugim gradovima. Mada, u stvari, ne postoji pitanje koje na biletarnici nije postavljeno. Pre neki dan me jedan gospodin pitao zašto večeras, dakle kad je on planirao da ide u pozorište, nije na repertoaru predstava koju hoće da gleda.“

Ivan Gaus je došao u Atelje 212 još dok je upravnik bio Muci Draškić. „Sećam se, rekao mi je: samo gledaj da sala bude puna. I to i jeste moj posao, ja sam organizator prodaje, i zadatak mi je da obezbedim punu salu. To znači, da bez obzira što Atelje ima stalnu publiku, moram da utičem i da oni koji to nisu, postanu naši novi gledaoci. Velika olakšavajuća okolnost u ovom poslu, i sigurno njegova najveća lepota, jeste što su svi koji dolaze u pozorište ljudi kulturnog ponašanja, i puni pozitivne energije. I eto, možda smo zbog njih i mi, blagajnici, predusretljiviji i pozitivniji.“

Da su komedije najtraženije predstave, iskustvo je i Željka Nikolića, blagajnika Beogradskog dramskog pozorišta. „Predstava *Ne igraj na Engleze* je rasprodata nekoliko sati nakon objavljivanja mesečnog repertoara za ceo taj mesec. Za našu novu premijeru *Sviraj to ponovo*, *Sem* mogu isto da kažem. Od dramskih predstava najpopularnije su one sa elementima komedije ili dozom humora, istina – crnog. To su naravno poznati *Čeif*, zatim *Amadeus*, pa *Falsifikator*, *Eling*, i *Transilvanija*.“ Željko Nikolić kaže da je ove godine primetno povećan broj onih koji prvi put dolaze u Beogradsko dramsko. „Siguran sam da je tako zato što me telefonom pitaju kako da dođu do nas. Međutim, imam utisak da su informisani o našem repertoaru zato što traže karte za određenu predstavu.“

Jasminka Bošnjak, slikarka, kaže da ne čita pozorišne kritike „zato što su kritičari pristrasni i svaki od njih ima svoje favorite a druga pozorišta ne podnosi. Zato se dešava da ista predstava dobije sasvim suprotne ocene.“ Kaže da se odlučuje koju će predstavu pogledati na osnovu preporuke drugih, ili kad u

dnevnim novinama pročita njenu najavu pred premijeru. „Bitni su, naravno i glumci, volim da gledam Petra Kralja, Svetlanu Bojković i ostale njihovog ranga, mada uživam i u glumi ovih mladih a već poznatih – Nikole Đurička, na primer.“

Tokom kratkog razgovora, ne dužeg od 15 minuta sa Aleksandrom Randelovićem, blagajnikom Jugoslovenskog dramskog pozorišta, desetak ljudi se telefonom raspitivalo za karte raznih predstava i neprestano su se, zbog istog razloga, smenjivali ljudi ispred pulta blagajne. Saša je svakom iscrpno a kratko i brzo odgovorio. „Nepisano pravilo glasi da prodana sala znači dobru predstavu, a prazna sedišta znače da blagajnik ne radi dobro svoj posao!“, kaže. I on smatra da bi pozorišta bolje živela kad bi imala više komedija na repertoaru. „Teška su vremena, pa je normalno ako ljudi hoće da se nasmeju. Zato mislim da Beogradu nedostaju prave komedije. U našim *Šinama* ima scena na kojima se ljudi smeju, ima i u *Drami o Mirjani i ovima oko nje*, ali te predstave su daleko od komedije. Nije u redu da *Buba u uhu*, predstava stara 37 godina, vuče repertoar našeg pozorišta. Govorio sam to ljudima koji odlučuju o repertoaru, oni sve to sigurno znaju i bez mene, ali je i dalje sve po starom.“ Osim *Bube u uhu*, *Sine* su sledeće na top-listi najprodavanijih predstava Jugoslovenskog dramskog, a slede je *Skakavci*, *Kako vam drago* i *Švabica*.

Randelović je 16 godina blagajnik Jugoslovenskog dramskog, a pre toga je na istom poslu bio u Ateljeu 212. Kaže – pola života. Ne može ni da pretpostavi koliko je to prodatih ulaznica. „Ranije su sindikati kupovali karte za svoje zaposlene, pa otkupe celu salu. Sad toga odavno nema. Karte se i dalje kupuju organizovano preko firme, ali samo po nekoliko komada. Desilo mi se jednom da je jedan naš biznismen tražio celu salu *Bojana Stupice* za sebe i svoju devojku, bilo mu je zgodno da je prvo vodi na predstavu pa zatim u klub, ali ja sam ga odbio. Rekao sam da su karte prodane. Nije pozorište provod, pozorište je umetnost.“

Netačan je utisak da u pozorište uvek idu isti ljudi – tvrdi Randelović. „Stalno ima novih. Ima i onih koji dođu na blagajnu a da pre toga nikad nisu kročili u Jugoslovensko dramsko, niti znaju šta bi da gledaju. Ja ih onda pitam koje teme vole, koje glumce, da li su bili u drugim pozorištima i šta su tamo gledali, pa im na osnovu toga preporučim neku predstavu. Uvek im ponudim da mi, ako im se moj predlog

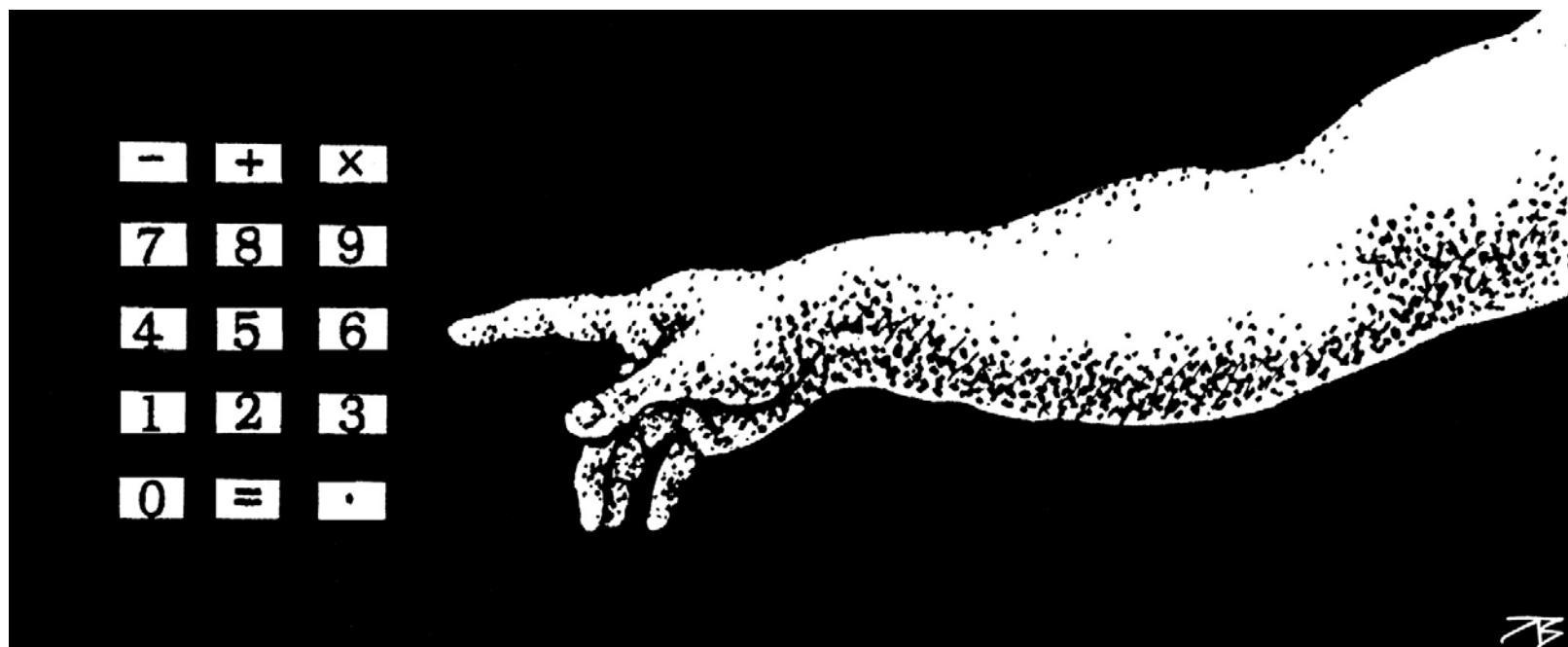
nije dopao, traže nazad svoj novac. Još mi se nijednom to nije desilo!“

Slučajno, autor ovog teksta zna novinara koji je prvi put ušao u pozorište zahvaljujući Saši Randeloviću: u trećem gimnazije, pobegao je sa poslednjih časova, njegovi su to saznali pa on nije smeo kući, našao se u blizini pozorišta, vrzmao se oko blagajne, počeo razgovor sa Sašom ne bi li prekratio vreme, ovaj mu je ponudio kartu, besplatno i – od tada je redovan gledalac i ovog i drugih pozorišta.

Najmlađi su, prirodno, zaista u prilici da budu prvi put u pozorištu. Nikola Dajić, blagajnik Pozorišta „Boško Buha“ kaže da je oko njega i pre podne i uveče neprestano graja: pre podne zbog Dečje scene, a zatim i zbog Večernje. „Osnovci dolaze ili sa učiteljicom ili sa roditeljima, u oba slučaja znači da ne biraju sami šta će gledati, ali još nikada nisam video da je neko dete negodovalo. Na našem repertoaru su klasične bajke koje oni vole i za koje su uvek raspoloženi. Radnim danima dolaze organizovano, preko škole, a vikendom sa roditeljima. Kad ih dovode roditelji, često se dešava da su deca sama izabrala predstavu, kažu da su čekali da stigne na repertoar i raduju se dok im tata ili mama kupuju karte. To znači da tom detetu nije prvi put da gleda tu predstavu, odnosno da smo u njemu gotovo sigurno dobili budućeg gledaoce Večernje scene, a zatim i predstava drugih pozorišta.“

Publika Večernje scene su srednjoškolci i studenti. Nikola Dajić kaže da maturanti već sami dolaze po karte, „i to očigledno zato što vole. Naime, raspituju se o čemu se radi u predstavi, ko igra, pa na osnovu toga izaberu. Naše predstave su ili osavremenjena klasika, na primer *Ukročena goropad*, *Bogojavljenjska noć*, *Krčmarica Mirandolina*, ili kao *Instant seksualno vaspitanje* govore o temi koja mlade intrigira, pa im nije teško da izaberu. U svakom slučaju, mi nemamo nikakvih problema zbog publike.“

Ivana Mitić, mlada mama jedanaestogodišnje Jovane kaže da od nedavno dovodi ćerku na predstave Večernje scene zato što Beograd ima manjak predstava za one koji nisu ni deca a ni tinejdžeri. „Jovana voli da ide u pozorište, ali je prerasla i *Pužić* i dečju *Buhinu* i *Radovićevu* scenu, pa je vodim na predstave koje su za tinejdžere. Znam da joj ne smeta ako ne zna o Šekspiru i njegovom vremenu ili drugim klasičarima koje igraju na Večernjoj sceni, zato što je bitno da joj je radnja razumljiva. Meni

Ilustracija: Jugoslav Vlahović

je bitno i da nema psovki, pa se obe savršeno zabavljamo.”

Pozorište s predstavama za zabavu je, barem ga tako reklamira njegov blagajnik Sladan Stanković, Pozorište na Terazijama. „Naši mjuzikli su pravi način da se pobjegne od stvarnosti, ljudi to znaju, pa je, mislim, to glavni razlog zašto se karte za predstave *Čikago*, *Cigani lete u nebo*, *Maratonci trče počasni krug*, *Neki to vole vruće*, rasprodaju za nekoliko sati. Mi smo jedino pozorište gdje je moguće videti mjuzikl, pa nam dolaze ljudi iz drugih gradova, najčešće organizovano. Saradujemo sa školama i vojnim postama – mnogima smo prvo pozorišno iskustvo.” Osim mjuzikla, kaže Sladan Stanković, tražene su i

muzičke komedije. „Ja, lično, svakom ko dođe prvi put, preporučim *Golje* zato što znam da nema čoveka kome se ta predstava ne bi dopala. Ranije smo imali mnogo više komedija na repertoaru, ali smo ih nakon smrti Milenka Zablacanskog povukli.”

I, sad, opet dolazimo na najtraženiju „robu” u našim pozorištima: „Nemam nikakvih dilema šta da izaberem, zato što uvek biram komedije! Dosta mi je drame tokom dana!”, kaže lekar, Mirosljub Vasiljević. „Činjenica da takvih predstava nema puno po gradu skraćuje mi posao pa najčešće idem u Pozorište na Terazijama. Tamo znam šta me čeka!”

PUBLIKA POZORIŠTA NA TERAZIJAMA

Da bi što bolje upoznalo stavove publike po pitanju repertoara i drugih segmenata usko vezanih za rad jednog muzičkog teatra, Pozorište na Terazijama je, uz pomoć mr Maje Ristić (Fakultet dramskih umetnosti, Beograd) i Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka u Beogradu, tokom juna i oktobra 2009. godine sprovelo istraživanje svoje publike (na reprezentativnom uzorku od 750 ispitanika).

POLNA STRUKTURA PUBLIKE

žene 74%
muškarci 26%

STAROSNA STRUKTURA PUBLIKE

19–30 42,2%
31–45 27,1%
46–55 20,3%
do 18 5,2%
preko 65 5,2%

OBRAZOVNA STRUKTURA PUBLIKE

fakultet 44,8%
srednja škola 22,9%
viša škola 13%
magistratura 8,3%
doktorat 1,6%
osnovna škola 1,6%

KAKO PROVODE SLOBODNO VREME

posećuju pozorište, bioskop, galerije 20%
druže se sa prijateljima 17%
čitaju knjige, pišu, slikaju 13,9%
u krugu porodice 11,1%
gledaju TV, slušaju muziku 9,6%
bave se sportom 9,6%
nemaju slobodnog vremena 3%

NAJVAŽNIJE VREDNOSTI U ŽIVOTU:

poštenje 23%
odgovornost 17%
obrazovanje 15%
tolerancija 12%
uživanje u životu 12%
ambicioznost 5%
strpljivost 5%
skromnost 3%
marljivost 4%
uspeh i dobra zarada 2%

UČESTALOST POSETE POZORIŠTU

do dva puta tromesečno 39,6%
dva puta mesečno 26,6%
retko – dva do tri puta godišnje 15,1%
jednom ili više puta u nedelji 12,5%

GLAVNI RAZLOG ZBOG KOG ODLAZE U POZORIŠTE

da bi ostvario emocionalni doživljaj 33%
da bi stekao nova znanja, proširio horizonte 28%
zabava 25%
da bi popunio slobodno vreme 1%

NAČIN IZBORA PREDSTAVE

preporuka 23,8%
žanr 20,4%
delo 19,3%
glumci 13,8%
mediji 6,1%
kritika 3,3%
slučajni izbor 3,3%

ŠTA NAJVIŠE VREDNUJU U JEDNOJ MUZIČKOJ PREDSTAVI

spektakularno izvođenje igrača 40%
muzika 26%
spektakularna scenografija i kostim 14%
lep izgled glumaca i igrača 3%

TOKOM GLEDANJA PREDSTAVE NAJVIŠE SE IDENTIFIKUJU SA:

srećnim krajem 28%
radnjom predstave 27%
likovima 14%
okolnostima u kojima se nalaze 11%
problemima sa kojima se suočavaju 8%

IZVOĐENJE MUZIKE I PEVANJE UŽIVO

to je suština muzičkog pozorišta 83%
važan deo predstave 7%

ZADOVOLJSTVO DOK GLEDAJU PREDSTAVU

emocionalno uživanje u sudbinu likova 79%
estetski doživljaj (muzika, gluma, scenografija, kostim) 15%

ZADOVOLJSTVO ENTERIJEROM

veoma zadovoljan 56,5%
zadovoljan 40,9%

ZADOVOLJSTVO REPERTOAROM POZORIŠTA

vrlo zadovoljan 21,7%
zadovoljan 65,1%

ZADOVOLJSTVO ODNOSOM ZAPOSLENIH

veoma zadovoljan 60,9%
zadovoljan 37%

UPOZNAJOST SA REPERTOAROM POZORIŠTA

da 31,9%
delimično 54,1%
ne 14,1%

OMILJENI ŽANR

mjuzikl 35,5%
komedija 31,7%
drama 15,6%
savremena komedija 7%
politička drama 1,6%
tragedija 1,1%
monodrama 0,5%

INTERESOVANJE ZA DELA PREMA VREMENU NASTANKA

klasična 12%
savremena 9,8%
i jedna i druga 78,3%

PRAĆENJE POZORIŠNE KRITIKE

redovno 7,4%
povremeno 32,6%
retko 37,9%
nikada 22,1%

NAČIN NABAVLJANJA KARATA ZA PREDSTAVE

na blagajni pozorišta 38,5%
preko prijatelja 29,8%
bilet servis 8,8%
putem interneta 6,3%
preko kluba ljubitelja pozorišta 5,4%
preko firme 4,9%

CENE KARATA

realne 52,4%
visoke 34,8%
niske 2,1%
ne znam 10,7%

ŠTAMPANI MEDIJI KOJE NAJVIŠE ČITAJU

informativni (Danas, Politika, Blic, Večernje novosti) 49,9%
ženski magazini (Bazar, Lepota i zdravlje) 14%
magazini iz života poznatih (Story, Gloria) 13%
modni licencirani časopisi (Elle, Grazia) 10%
politički nedeljnici (NIN, Vreme) 5%

O VREMENIMA U KOJIMA JE SVE MOGUĆE ILI KAD VRAG ODNESE ŠALU

Nastupio je čas kad je vrag odneo šalu. Istini za volju, s ovom konstatacijom živimo već isuviše dugo tako da smo, čini se, izgubili pravi odnos prema onome što ona znači. A može, pokazalo je vreme, da znači mnogo toga.

Naučili smo da pravimo teatar pod prismotrom, zatim pod prisilom, pa onda čak i pod bombama. Znali smo da pozorištem budimo i održavamo nadu, kao i da podstičemo euforiju. Umeli smo teatarom da se bunimo, protestujemo, i da pozorištem čutimo, i to rečito. U pozorištu smo se, nekada, suočavali s posebnom pažnjom Države (katkad čak odveć naglašenom), ali i, u drugim vremenima, s nebrigom, inercijom, neznanjem, nezainteresovanošću, baš kao i, povremeno, sa zabrinutošću za njegovu sudbinu – lažnom, ali i stvarnom.

„Istine” o pozorištu su nam propovedali razni proroci, mnogi dušebrižnici; o njemu su nam, otvoreno nas u oči gledajući, pridike držali prevejani lažovi i nitkovi svetskog kalibra, i to dovoljno glasno i uverljivo da se od grmljavine njihovih glasova nisu čule reči dobronamernika čija bi mudrost i čije bi iskustvo itekako mogli da bude od koristi.

Bilo je situacija u kojima su nas povesti domaćeg teatra podučavali seminarski radovi studenata preoblikovani u naučne studije, dok su se „teatrolozi” bavili prizmenim i vulgarnim tračevima. Katkad su domaće predstave u svet odlazile kao autsajderi da bi se kući vraćale ovenčane uglednim priznanjima i fenomenalnim pohvalama koje su

izrekli najautoritativniji svetski kritičari, ali se događalo i da ozbiljno planirana inostrana gostovanja ovdašnjih pozorištnika postanu srednjoškolske ekskurzije.

Upravo na našim scenama je započinjena svestska slava nekih od najznačajnijih pozorišnih stvaralaca čija će umetnost obeležiti epohu, mada su nam s vremena na vreme iz sveta u goste dolazila izvikana imena svetskog teatra čije su karijere odavno izgubile prvobitni sjaj. Svašta smo, dakle, prošli, a sada smo, eto, i usred svetske ekonomske krize čije su dramatične posledice udružene s mukom zvanom tranzicija. (Premda, ako ćemo pravo, ovdašnja tranzicija zapravo traje od 6. aprila 1941. godine.)

Prošli smo kroz fazu u kojoj je teatarska kritika doživela svoje blistave momente, ali smo preživeli i doba kada je njen prevashodni zadatak bio partijska cenzura, da bismo dočekali trenutak kada kritike gotovo i da nemamo.

Sada je, međutim, vrag uistinu odneo šalu jer nam je pred vratima opskurna budućnost. Evo je, već glasno kuca na vrata i najavljuje sve intenzivnije mešanje takozvanog privatnog sektora u ovdašnji teatarski život. Lako nam se može dogoditi da se novcem nedovoljno jasnog porekla finasira nimalo jasna produkcija, što bi, malo-pomalo, moglo dovesti do postepenog otuđenja pojedinih teataru od pozorištnika i, konačno, do „prirodnog” procesa privatizacije pozorišta. Prvo će, razume se, stradati mali, lokalni teatri, već sada uveliko posustali zbog besparice, nedostatka kadrova i ma kakve kulturne politike, sludeni odsustvom ideje kome se u stvari obraćaju i zbunjeni pred pitanjem kakvoj pozorišnoj publici se zapravo obraćaju njihove predstave. A onda će, logično, na red doći i ostali – bez obzira na svoj ugled, kulturni i svaki drugi značaj.

Ne treba se bojati da će baš svi oni promeniti svoju namenu. Mnoga pozorišta će i nakon privatizacije ostati – pozorišta. Ali kakva? Hoće li ostati ozbiljni reprezentanti domaće teatarske i kulturne politike ove države, ili će ta dužnost biti prepuštena jedino nacionalnim pozorištima. Tako nam se može dogoditi da privatni sektor, u okviru svoje „dobronamerne”, „spasilačke” misije ovdašnje kulture i umetnosti, pretvori mnoge domaće teatre u institucije za štancovanje banalne, jeftine komercijalne produkcije (kao što se već dogodilo u nekim od država kojima je protutnjala tranzicija).

S druge strane, uistinu ozbiljni pozorišni poslovi će biti prepušteni malobrojnim nacionalnim institucijama (koje će ovaj status morati da „brane” ili „zaslužuju” svakih pet godina – kako to predviđa novi Zakon o kulturi – što je nedovoljno dug period za uspostavljanje istinski konzistentne i delotvorne repertoarske politike). Pri tom, ne treba smetnuti s uma da će na delu biti i momenat konkurencije: na jednoj strani će biti uspešna, profitabilna komercijalna pozorišta koja privlače publiku edukovanu na *Velikom bratu*, dok će se na drugoj strani naći zastupnici „visoke” kulture i umetnosti, izolovani čak i pod uslovom da budu valjano subvencionisani, no nedovoljno moćni i uticajni da bi ozbiljno održavali i odražavali kontinuitet i identitet nacionalne kulturne politike.

Na potezu je, dakle, Država. **Aleksandar Milosavljević**

TAJNI DNEVNIK VIRDŽINIJE VULF

Nova predstava Srpskog narodnog pozorišta

Po motivima proze Virđzinije Vulf, Milena Pavlović-Čučilović je režirala i adaptirala dramu *Tajni dnevnik Virđzinije Vulf* čija premijera je bila u Srpskom narodnom pozorištu 6. februara na sceni „Pera Dobrinović”.

Na konferenciji za novinare na kojoj je najavljena premijera, svi su imali reči hvale za Stašu Jamušakov, koja je

uspešno rešila scenografiju i kostime za ovu, po tom pitanju, vrlo zahtevnu predstavu, jer se radi o čistoj sentimentalnosti i čipkanom unutrašnjem svetu književnice koja je svojim delima obeležila XX vek. „Njen svet je njena unutrašnjost i njena priroda, mogu samo da parafraziram samu spisateljicu i da kažem da mi je izuzetno drago što su oni koji

nose ovu predstavu, a to su svakako glumci, zadovoljni mojim rešenjem”, izjavila je Staša Jamušakov.

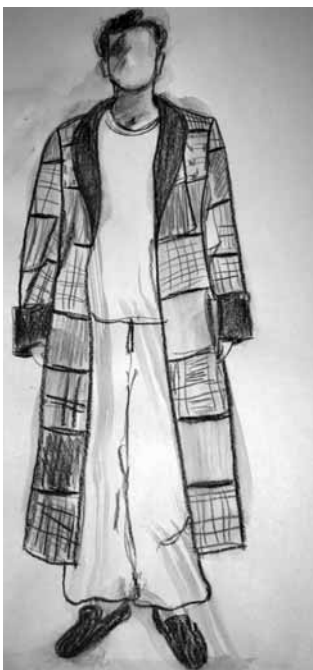
Virđziniju Vulf igra Gordana Đurđević-Dimić, Klarisa – lik iz njenog dela Tijana Maksimović, a Lauru Jovana Stipić, a sa njima igra još 11 glumica i glumaca iz ansambla Drame SNP-a – svi oni pozorišnoj publici dočaravaju složenost i književnog dela i samog života Virđzinije Vulf.

„Njen crno-beli svet, na ivici ludila i genijalnosti, stvarnosti i snova, radosti i tuge, ljubavi i mržnje, satkan je od raznih doživljaja likova koji su potekli kako ona sama kaže: ‘iz njene šolje čaja’. Prepliću joj se događaji iz literarne fikcije sa stvarnošću i ona gubi vezu s realnim životom. Sve više se identifikuje s likovima iz romana i kao podeljena ličnost svakome od njih daruje svoje osobine. Poistovećuje se sa tugom koju oni nose, proživljava svaki njihov trenutak burno i na kraju završava tragično: ubijajući njih u romanu, ubija i samu sebe...”, rekla je rediteljka koju je Virđzinija Vulf dugo zaokupljala. Kvalitet njene proze je u liričnosti. Snaga u njenim romanima je u perceptivnoj i receptivnoj svesti likova, a nikako ne treba zanemariti ni „stilsku virtuoznost, koja, u sadejstvu sa liricizmom stvara svet prebogot auditivnim i vizuelnim impresijama”.

A danas se sve češće može čuti kako publika optužuje umetničku ekipu *Tajnog dnevnika Virđzinije Vulf* jer im predstava, kažu, „ukida vreme” i vodi ih u u tanani unutrašnji svet ove velike književnice, u vremensku pletenicu prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

Gordana Nonin

Skice Staše Jamušakov

Na stranicama ovog broja Ludusa predstavljeno je nekoliko skica kostima koje je Staša Jamušakov radila za predstavu *Tajni dnevnik Virđzinije Vulf*

MENI JE POZORIŠTE SVE

„Scena je mesto sa kojeg najbolje komuniciram sa ljudima. Nije to samo moj posao, to je način mog života“, kaže Nada Šargin, dobitnica Nagrade „Zoran Radmilović“

Olivera Milošević

Nada Šargin: Zbog pozorišta nekada ne mogu da spavam a nekada sam presrećna

Glumica Nada Šargin svojim ulogama i na sceni i na filmskom platnu osvojila je velike simpatije publike, njene glumačke kreacije praćene su pohvalama kritike, dobitnik je i više priznanja.

Za ulogu Roze u predstavi *Nevinost* Dee Loer u režiji Dejana Mijača Nada Šargin je dobila i Sterijinu nagradu i „Zorana Radmilovića“, a govoreći o toj svojoj junakinji kaže: „Roza ne živi svoje želje, samo ispunjava želje ljudi koji je okružuju. Ona nije žrtva, sama je odabrala taj put. Postaje žrtva same sebi. Kad je unutrašnja praznina učini nemogućnom i kad je porazi besmisao, oduzima sebi život. Neko misli da je samoubistvo hrabrost, neko kukavičluk. Mislim da je Roza otišla da se tako odmori od sebe. Moja najdublja razočaranja su moja lična, ona kad u sebi spoznam nešto jedno i gadno... Ipak posle faze postidejenja, gađenja, besa ili krivice završim sa tim i idem dalje u život sa još jednim iskustvom o sebi. Roza toliko dugo nema svest o sebi da kada se osvesti dolazi do te krajnje tačke kad joj je jedino smisleno da ude u vodu i oslobodi se sebe. Uvek kad je igram, igram je sa punim razumevanjem i velikom ljubavlju. Moja ljubav je najviše što mogu da joj dam, jer razumem je i želim zato što je nevinna isto koliko je i kriva. Ona je, kako Mijač kaže 'Cvečka svoje vrste'“.

Zanimljiv je i njen fizički stav, od kako se pojavi na sceni onako pogrbljena publika vidi da ta žena nosi nešto teško na svojim plećima i sa sobom...

Inspirisana Dejanovom idejom da lik i spolja gradimo fizički groteskno istraživala sam taj lik posmatrajući žene po ulicama Beograda. Pažnju su mi skretale one mršave, beživotne, pogrbljene koje kao da nose ceo teret ovoga sveta, sa onemogućnim glasovima i uplašenim pogledima. Nije bilo malo takvih na ulicama ovoga grada... Shvatila sam da su one Roza. Uplašilo me je to što takav stav tela i tu boju glasa već koristim kod Ursule u *Ribarskim svadama*. Ali baš sa proba *Nevinost* otišla sam u Sarajevo, na poziv Jasmile Zbanić da pohađam petodnevnu radionicu kod jedne od najčuvenijih svetskih klovnova, zove se Li. Li je glumica, Amerikanka, koja već dugo živi i radi u Francuskoj (pozorište, profesura, film...). Ne radi u cirkusu. Jednom je sa sobom donela gomilu odeće i dala nam zadatak da za deset minuta smislimo sebi kostim, a da nam za njega budu inspiracija sve naše spoljašnje i unutrašnje mane. Neko bi obukao najkraću i najjužu majicu koju bi našao da istakne svoj veliki stomak, a ja sam našla jednu usku tubu od nekog streč materijala, uvukla se u nju i na glavu stavila dugačku kapu. Izgledala sam kao džinovska glista, i onakva, bez ijedne obline, počela sam da se njišem dok sam hodala i pojavile su se reakcije. Svi su se smejali, a neki su me jako sažaljevali. Kada smo završili svoja kostimiranja dugo smo se smejali i žalili jedni druge. „To su vaši klovнови, vaši lični i vaši scenski klovnovi!“, rekla je Li, jedva savladavši svoj smeh. Rekla sam joj za svoj problem. Pričala mi je da svog klovna najbolje poznajem jer dolazi iz mene i da ne treba da ga se stidim, da će on nekad biti tužan kao Roza, a nekad pokvaren i podmukao kao Ursula. Zanimljivo je što je rekla da će se on vremenom, kao i

ja razvijati, da će se možda i sasvim promeniti i dobiti potpuno novi oblik, možda takav da će postati jedan novi klov, i da sve to zavisi od mog života...

Nakon te uloge i Nagrada koje ste za nju dobili uradili ste i predstave u kojima su likovi potpuno drugačije žene od Roze. Na primer ona u *Kotoru*, u predstavi „Na ljetovanju“ Maksima Gorkog u režiji Radmile Vojvodić?

Dosta sam se namučila oko te uloge. Gorki je pisao o lepoj ženi koja se mlada udala za sposobnog čoveka. Godine provodi u lagodnom životu, čitajući knjige i pokušavajući da promeni ljude oko sebe, da ih osvesti. Sve više joj se gadi bogatstvo stečeno prevarama i malograđanština koja je okružuje. Oseća stid jer ništa ne zna da radi. Kada shvata da je gotovo niko ne razume odlazi sa rečima: „Mrzim vas, sve! Bednici, maskare ispod kojih krijete svoju tugu, svoju trivijalnost, pokvarene misli i jadna osećanja. Odlazim i nešto ću raditi protiv vas!“ Gorki je to delo napisao pred Revoluciju i ove poslednje Varvarine reči su njegov poziv na otrežnjenje. Radmila je radnju prebacila u današnje vreme i posle tih jakih reči na kraju komada odlučila da Varvara nikuda ne ode. I to je bila veoma dobra ideja. U našem vremenu nema utopija, revolucija, dovedeni smo do toga da ni u šta više ne verujemo. U našem vremenu tu sam ženu videla kao jednu zaista lepu i pametnu, kojoj smo stavili „svarovski“ naušnice i obukli je u „la perlin“ kupaći kostim, koja je u pravu kad god da moralizuje ili nekom ukazuje na mane, ali koja na kraju shvata da možda ništa nije bolja od onih koji je okružuju, da je možda čak i veći prevarant od njih, da sebe najviše laže, i da kad u nervnom slomu izgovori sve te teške reči Gorkog sa kraja drame ne ode nikuda. Ti su malograđani ipak jači, ti ljudi bez svesti, bez duha... a i ona ne zna ništa da radi... Ostaje tu, sa tim dijamantskim mindušama, zagledana u daljinu, istrošena od pogrešnih ljudi i rasprava o smislu života. Niisam još uvek osvojila u potpunosti tu ženu na sceni, pokatkad mi se jave grčevi, neki falš tonovi... Ali pozorište vam omogućava da se popravite, da ponovo nešto otkrijete i shvatite o liku u čijoj ste koži. Volela bih da Varvaru osvojim u svakoj reči koju izgovori.

Kod Šekspira u „Kako vam drago“, sa ste Unkovskim istraživali lik Rozalinde, koji je veoma zahtevan...

Rozalinda je jedan od najpoznatijih Šekspirovih ženskih likova. Nikada nisam maštala da je igram, a sada kad sam je upoznala žao mi je što nisam, jer imam utisak da bih provukla još neki sloj njenog bića koji se sada u mojoj igri još ne vidi. Sada iz predstave u predstave pokušavam da joj dodam neke tonove i da je učinim potpunijom. Jedan od zadataka koji sam sebi postavila bio je taj da se, iako je praćena zahtevnim fizičkim radnjama, svaka reč koju je Šekspir napisao a koju izgovaram čuje, da bude artikulisana, da mi govorna radnja bude jasna. Sve više uživam igrajući je. Uživam u ljudima koje srećem na toj predstavi. Uživam u toj predstavi i zahvalna sam Unkovskom. Oduvek sam bila nezadovoljna svojim glasom i dikcijom. Osećam da je posle ovog rada moj glas sve jači i da pobeđuje neki stid koji ga prati godinama i da mi je dikcija sve bolja i da je

Miša Janketić bio u pravu kada mi je pričao da je dobra dikcija najviše stvar koncentracije...

I tu je kao i kod drugih vaših uloga fizički izraz veoma neobičan. Ne izgovorite reč a da telom ne uradite nešto neočekivano, tako je i u „Figarovo ženi“, na primer...

Ne zanima svakog glumca izraz telom i ne treba da ga zanima. Mene telo kao telo od kad znam za sebe fascinira. Bila sam sportista i dalje vežbam, oduvek uživam u plesu, on me čini radosnom, trenutno plešem tango. Radila sam i plesne predstave i predstave fizičkog teatra. Svoje telo negujem, i dalje mislim nedovoljno, osluškujem ga. Zanima me telo kao sredstvo scenskog izražavanja. Volim kad preko pokreta izrazim misao ili osećanje. Naravno, igram i uloge gde taj izraz nije toliko zastupljen... za sada ih je manje... Od nedavno je počelo da me zanima disanje, ne samo kao nešto što glumac treba odlično da poznaje. Kao što mislim da svaki čovek treba da upozna svoje telo, da ga osvesti, tako sve više vidim koliko smo nesvesni moći disanja.

Volim kada mi oni kao vi, koji su potpuno posvećeni pozorištu, odgovore na pitanje šta im znači pozorište?

Meni je u ovom trenutku pozorište sve. U pozorištu su mi najbolji prijatelji, čak i oni koji su završili neke druge fakultete i rade neke druge poslove, ali su zbog svojih sposobnosti i talenata traženi i kod nas. Tu su i neki ljudi koje smatram svojim porodicom. Sa nekima sam u kumstvu, pa su i stvarno deo porodice. Tamo, na probama, u razgovorima posle proba (a u glavi se ponekad ne izade iz pozorišta) iznosim sve svoje stavove, želje, boli i radosti. Iznova se fasciniram ljudskom prirodom. Preko likova uspevam da se izrazim, da se očistim i nekada ih koristim kao svojevrsnu terapiju. Scena je mesto sa kojeg najbolje komuniciram sa ljudima. Inače teško uspostavljam bliske kontakte i odnose sa drugima. Na sceni sam na neki način zaštićena od ljudske budalaštine. Ne volim kada mi ljudi ulaze u auru i kada se bave mojim životom, a toga ima mnogo svuda, pa i u pozorištu, i onda se povlačim, sklanjam. A na sceni sve najbolje od sebe u širokom luku možeš da daš ljudima. Nije to samo moj posao, to je način mog života. Zbog pozorišta nekada noćima ne mogu da spavam, nekada sam presrećna jer dese se predivne stvari, upoznate neke divne

nove ljude i radite sa njima, trudite se da date najbolje od sebe.

Ljudi kojima se divim su tamo i ljudi kojima se ne divim su tamo. Sve mi je u pozorištu, za sada...

Kakav je vaš odnos prema publici?
Publika i kontakt sa njom me ispunjava, čini živom. Razumem je i kad zaspina predstavi i to je neko njeno pravo. I kad napusti predstavu i negoduje i kad ništa ne razume, razumem je. Kad mi nešto u toku predstave iz publike baš zasmeta okrenem se u tom pravcu i tamo se kanališem ili prosto napravim dužu pauzu da pokupim pažnju. Osetim njihovu neprijatnost, ali ne uživam u njoj, nego se nadam da će iz tog stida koji osete nešto naučiti. Ali mislim da smo mi, ljudi iz posla najgora publika. Najlakše prevrnemo očima, najbrže coknemo, najveće uzdahe dosade pravimo mi kada smo u publici.

Šta se u vašem životu promenilo od devojke čiji je talenat prepoznala profesorka Vida Ognjenović do danas?

Promenilo se mnogo toga. Radim sa značajnijim rediteljima, radim sve veće i zahtevnije uloge, sve više me ima na filmu, dobila sam neke važne nagrade i priznanja. Sve je u mojoj karijeri do sada išlo postepeno i svojim redom. Promenilo se i to da mogu da živim od onoga što zaradim. Nekada smo radili gotovo besplatno. Postala sam sve zahtevnija prema sebi, sve više razumem koliki je trud potreban da bi se održao neki nivo. To da umetnike koji su posvećeni niko u Srbiji ne štiti, osim njihovog rada. Na sceni sam već deset godina i mnogo toga se promenilo. Ne bih samo volela da se promeni moj odnos prema pozivu.

Šta vas još osim posla zanima?

Volim rusku književnost, duge šetnje, tango, prijatelje. Često se preispitujem, tražim i dalje neki svoj put. Taj put me, u stvari, sada najviše zanima.

ZORICA PAŠIĆ O NAGRADI „ZORAN RADMILOVIĆ“

Nada Šargin je 22. dobitnik Nagrade „Zoran Radmilović“. Ova nagrada je 1988. godine potekla iz magazina *TV novosti* i od tada o njoj brine novinarka Zorica Pašić. Oni koji imaju duže pamćenje sećaju se kako je dodela Zoranove nagrade bila velika i lepa svečanost u čast glumca. Zorica je otišla u penziju, *TV novosti* su se u tranziciji pretopile u nedeljni *TV dodatak*, a *Večernje novosti* sada tu nagradu dodeljuju na dan kompanije sa brojnim drugim nagradama, na nejasno koncipiranoj svečanosti. Značaj Nagrade „Zoran Radmilović“ time nije degradiran. Nju i dalje dobijaju odlični glumci za bravuru u ulozi koja je viđena na Sterijinom pozorju, a o kojoj odlučuje stručni žiri. Ona samo u javnosti sada nema značaj i mesto koje joj pripada.

„Nekada smo“, seća se Zorica Pašić, „najpre u Muzeju pozorišne umetnosti, u vreme dok se pozorište Atelje 212 renoviralo, a zatim i u Zoranovom Ateljeu organizovali veliku svečanost u slavu nagrađenog glumca. Na adrese brojnih glumaca i svih pozorišta koja su te godine učestvovala na Sterijinom pozorju, u sve redakcije slali smo razglednicu sa portretom nagrađenog kao poziv na svečanost i svi bi se odazvali. Uz to je išao i veliki publicitet, pisali su o nagrađenom, njegovoj ulozi, Zoranu. Nagrada je dodeljivana u septembru, pre početka Biteta i trebalo je da obeleži početak sezone. Želeli smo da Nagradu dobijaju mladi glumci i da ona bude podsticajna. Pozorište iz Zaječara se takođe zainteresovalo, uključilo se 1989. u celu priču i od toga bilo na dobitku. Tamo je najpre išao nagrađeni glumac, zatim je išla predstava u kojoj je igrao nagrađeni da bi sve to prerاسlo u festival 'Dani Zorana Radmilovića' i tamo se sada dodeljuju Zoranovi brci. Mi smo 2001. izašli iz celog tog galimatijasa...“

Pašićka još razmišlja kako joj je žao što neki glumci nisu dobili ovu Nagradu, Vesna Trivalić, na primer. Ali nijedna predstava u kojoj je imala bravuru nije došla na Pozorje, a ona više ne igra u pozorištu. Zato joj je, kaže, drago što je Rastko Lupulović nagrađen pre nego što je otišao u manastir Dečane i zamonašio se. „Zakazali smo uobičajenu svečanost i napravljena je statueta za Rastka. Sve je otkazano. On je otišao u manastir, a nagrada je ostala kod mene. Godinu dana kasnije Rastko je došao sa igumanom Teodosijem da diplomira na Fakultetu dramskih umetnosti. Govorio je *Žitije svetog Simeona* i bilo je veoma uzbudljivo i dirljivo. Bila sam tamo i pitala igumana da li kao iskušenik može da ponese nešto svetovno u manastir. Dobila sam potvrđan odgovor. Nakon nekoliko godina je u našu kuću došao Rastko, tada već otac Ilarion i poneo je u Dečane svoju statueta sa likom Zorana u ulozi Ibija... Svako od nagrađenih glumaca ima neku neobičnu vezu sa Zoranom Radmilovićem i sve, kako veli Andrić, ima veze sa svim.“

Ona na Pozorju i dalje brine o ovoj Nagradi. Okuplja žiri koji donosi ozbiljne i utemeljene odluke i o tome ovako razmišlja: „Ako hoćeš da nešto dobro funkcioniše sve moraš da uložiš u to, ne smeš da ideš linijom manjeg otpora i ne smeš da praviš kompromise. Tako je i sa ovom nagradom i tako sam se njome bavila. Žao mi je što je izgubila onaj glamur na dodeli, ali mi je drago da Nagrada „Zoran Radmilović“ i dalje ima onu profesionalnu težinu i značaj koji smo joj dali na početku.“

Dobitnici Nagrade „Zoran Radmilović“

Milan Gutović, Lazar Ristovski, Žarko Laušević, Anica Dobra, Branimir Brstina, Lidija Stevanović, Dragan Mićanović, Goran Sušljik, Rastko Lupulović, Branimir Popović, Sergej Trifunović, Anita Mančić, Nebojša Dugalić, Nabojša Glogovac, Milica Mihajlović, Jelena Đokić, Aleksandra Janković, Nenad Jezdić, Isidora Minić, Jasna Đuričić, Ljubomir Bandović, Nada Šargin.

„ČEKAONICA“, „BAHANTKINJE“, „NORA“...

Sem premijera, februar u pozorišnom životu Srbije obeležio je i početak saradnje beogradskog Bitef teatra i subotičkog pozorišta Deže Kostolanji, kao i jubileji: vršačko Narodno pozorište „Sterija“ 10. februara je počelo obeležavanje 65 godina postojanja, a Knjaževsko-srpski teatar u Kragujevcu je 15. februara, nizom manifestacija, obeležio 175 godina postojanja

Ana Tasić

U Ateljeu 212 je, konačno, posle žestokih marketinških kampanja i nezapamćeno pompeznih najavlivanja, premijerno prikazan mjuzikl *Kosa*, u adaptaciji i režiji Kokana Mladenovića. Umetnički dometi ove predstave nisu zavidni, njena tema je malo zastarela, isforsirana i naivna, a poziv na revoluciju i promene njenih aktera anahroni su. Sa druge strane, moramo odati poštovanje autorima na uspehu u njihovim PR aktivnostima. Malo pre bučne premijere *Kose*, u Teatru u podrumu Ateljea 212 premijerno je igrana predstava *Čekaonica*, jednostavna, veoma skromnog budžeta, a nesvakidašnje iskrenog pogleda na aktuelno vreme društvene tranzicije u Srbiji. Tekst su potpisali Boris Liješević i Branko Dimitrijević i važno je napomenuti da je tu reč o pionirskom stvaranju forme *verbatim drame* kod nas. U pitanju je o osobeni oblik dokumentarnog dramskog teksta koji je nastao adaptacijom niza razgovora autora sa realnim ljudima, koji su otkrili svoja stvarna, autentična iskustva. Ovu dramsku formu su ranije, u svetu, praktikovali Klaus Pol, koji je i inspirisao stvaranje ovog teksta, zatim glumci Robin Soans i Alan Rikman, ali i etablirani pisci poput Dejvida Hera. *Čekaonica* je uverljiva i dirljiva slika traumatičnog prilagodavanja na nova pravila društvenih igri.

Euripidove *Bahantkinje*, u režiji Stefana Valdemara Holma, premijerno su izvedene na Velikoj sceni Narodnog pozorišta u Beogradu. Tekst *Bahantkinja* prvi put na srpski jezik preveo je Aleksandar Gatalica, a i ta drama se prvi put igra kod nas. Objašnjavajući koncept svog rediteljskog pristupa, Holm je istakao važnost motiva žrtvovanja u komadu, odnosno predstavi: „Žrtvovanje, najpre ljudskog bića, a zatim supstitucije u vidu životinje, jarca, kao simbola boga Dionisa, ostalo je takođe zauvek prisutno u pozorištu ali i društvu i to kroz borbu dva principa – dionizijskog – iracionalnog, ekstatičnog, seksualnog, opijenog i apolonijskog, koji podrazumeva racionalnost, zakon, red, strukturu. To je borba koja postoji u svakom ljudskom biću i u svakom društvu, jer vlastitost bilo kog od njih vodi u ekstrem. To je ono čime smo se u predstavi bavili“ (izvod iz lista „Danas“). U predstavi, koja je dugo planirana i najavljivana, igraju Nenad Stojmenović, Marko Nikolić, Tanasije Uzunović, Igor Đorđević, Slobodan Beštić, Radmila Živković, Stela Četković, Nela Mihailović, Jelena Helc i Daniela Kuzmanović. *Bahantkinje* su sasvim specifične i neobične za repertoar Narodnog pozorišta, obiluju protivurečnostima, u pojedinim scenama iritiraju gledaoca zbog naivnosti i neuklopljenosti različitih, brojnih, ideja, dok u drugima ostavlja publiku bez daha, emotivnom prodornošću scena.

Na sceni Teatra „Bojan Stupica“ Jugoslovenskog dramskog pozorišta premijerno je izvedena predstava *Drama o Mirjani i ovima oko nje* veoma mladog hr-

vatskog pisca Ivora Martinića, u režiji Ive Milošević. Predstava je stilski izuzetno specifična, karakteriše je jedan hiperironični, plastični, sasvim distancirani manir igre. Uobičajene teme egzistencijalnog beznada date su u vrlo osobenoj formi, koju su glumci izuzetno kvalitetno i dosledno izneli, pa je rezultat svega toga jedna vrlo zanimljiva i dosta osvežavajuća predstava, vizuelno, takođe, veoma uzbudljiva. U Pozorištu „Boško Buha“ premijerno je izvedena predstava *Igra u tami*, po tekstu Đorđa Milosavljevića, u režiji Juga Radivojevića. Ovo je poslednji deo trilogije ova dva autora (prvi deo je predstava *Gola Vera*, a drugi *Instant seksualno vaspitanje*). Povodom premijere ove predstave i čitave trilogije, Radivojević je rekao: „To su drame hiperrealizma, komadi sa suštinskim uporištem u dokumentarnom, predstave koje pokreću emocije, provokaciju, katarzu“ (izvod iz lista *Danas*). *Igra u tami* se prevashodno bavi problemom trgovine ženama, vrlo je spretno ostvarena, multimedijalna je i glumački izuzetno kvalitetna. Šteta je samo to što dramski tekst nije složeniji, na njegovom značenjskom planu, odnosno što se zadržava na površini, ilustraciji teme. U pozorištu Slavija premijera *Nek mu je laka crna zemlja*, prema tekstu i u režiji Vide Basare, crna je komedija koja cinično prikazuje bračne odnose, pitanja ljubavi i vernosti, kao i problem ženskog prijateljstva (polazište je ideja ženske solidarnosti). Na Večernjoj sceni Teatra 78 u Resavskoj ulici izvedena je predstava *Pozorište prividenja*, prema tekstu i u režiji Irfana Mensura, u kojoj on i igra, zajedno sa Srnom Lango. Predstava je posveta pozorištu, njeni likovi su glumci koji žive u teatru. Forma je kabaretska, pri čemu uključuje fragmente tekstova Šekspira, Sartra, Čehova, Gorkog, Harvuda i dr. U Malom pozorištu „Duško Radović“ je igrana predstava *Ko bi hteo mamu kao moju*, multimedijalan projekat Dalije Aćin, u kome se istražuje odnos roditelja i dece, društveni aspekt života umetnika, neprilagođenost itd.

Na Velikoj sceni Narodnog pozorišta u Beogradu gostovalo je leskovačko pozorište sa predstavom *Ujež* (Branislav Nušić/Cisana Murusidze-Čolović), monotonim i malo zastarelog stila igre, a zatim, na Sceni „Raša Plaović“, zaječarsko pozorište je igralo predstavu *Četiri sata*, prema tekstu Miroslava Nedovića, u režiji Irfana Mensura, jednu sasvim zanimljivu, stilizovanu, iskrenu predstavu o sudbini naših emigranata u Nemačkoj. U februaru je započeta i saradnja između beogradskog Bitef teatra i subotičkog pozorišta Deže Kostolanji, međusobnom razmenom njihovih predstava. U februaru su u Subotici gostovale predstave Bitef teatra: *Kako se pravi Milka Žanka Tomića*, *Fake porno* Jelene Bogavac, *Džeki Kenedi/Medija* Bojana Đorđevića, i plesna predstava *Paranoja šik*. U martu će Deže Kostolanji uzvratiti posetu predstavama: *Urbi et orbi*, Brecht – The

Hardcore Machine, *Turbo Paradiso* i *Beach* (od 23. do 27. marta).

Postavljanjem Čehovljevog *Ujka Vanje*, vršačko Narodno pozorište „Sterija“ 10. februara je počelo obeležavanje 65 godina svog postojanja. Predstavu je režirao Jovan Grujić, povodom čega je rekao: „Malo je reći da je Čehov aktuelan, on je više od toga, jer kao da je juče napisao *Ujka Vanju*.“ U Srpskom narodnom pozorištu u Novom Sadu premijera *Tajnog dnevnika Virdžinije Vulf*, adaptacije romana *Sati* Majkla Kaningema, u režiji Milene Pavlović-Čučilović, koja je o predstavi rekla: „*Tajni dnevnik Virdžinije Vulf* je komad ispričan jezikom postmoderne koja je obeležila naše vreme. Virdžinija Vulf, inspirisana svojim životom, piše futuristički roman u kome lik čita knjigu u čijoj radnji i sam učestvuje. Tako se vremenska pletenica prošlosti, sadašnjosti i budućnosti plete pred gledaocima kao svedocima. Virdžinija u svom dnevniku kaže: 'Vreme se ukida'“ (citirano sa sajta *vesti-online.com*). U Pozorištu mladih je izvedena predstava *Pokondireni tikvan* u režiji Ratka Radivojevića (tekst Đorđa Pisareva, prema motivima Sterijine komedije), kao deo produkcije „Brod teatra“. U Somboru premijera *Ibzenove Nore* u režiji Predraga Štrpca.

U Ujvideki sinhazu su počele probe predstave *Čovekova tragedija*, prema tekstu značajnog mađarskog pisca Imrea Madača, u režiji Kokana Mladenovića. U Narodnom pozorištu u Subotici, ansambl na srpskom jeziku je premijerno izveo *Banović Strahinju*, Mihizovu dramu iz 1963. godine u čistom, efektivnom čitanju Andraša Urbana. U predstavi su posebno naglašeni motivi kritike pseudoreligioznosti i pseudonacionalizma, a radnja je jasno osavremenjena. Nešto kasnije, ansambl drame Narodnog pozorišta u Subotici, na mađarskom jeziku, izveo je predstavu *Na ritu*, adaptaciju Kate Đarmati, tekstova rumunskog pisca Mateja Višnjika, u režiji Nadpala Gabora. Predstava je, zapravo, savremeni komentar na Beketovog *Čekajući Godoa*, pet likova je stešnjeno u apsurdima egzistencije, radnja je iracionalna, suštinski nebitna, povod za filozofsko razmatranje ljudskog postojanja, značenja i smisla, tišine, muzike. Odlični glumci (Arpad Černik, Ervin Palfi, Siladi Nandor, Seke Átila i Kováč Nemeš Andor) zaslužni su što ova predstava drži pažnju, uprkos odsustvu tematske specifičnosti. Beketovski pogled na svet, ma koliko ga mi cenili, poštovali i voleli, mnogo je puta, u različitim oblicima, tumačen na pozorišnim scenama, pa u tom smislu ova predstava ne daje nešto novo, ni posebno atraktivno. Izvedena je na sceni Studio, van trenutno matične scene pozorišta (Jadran), skromnoj a izuzetno prijatnoj, mada previše toploj, što je imalo efekta na recepciju predstave – pitanja nelagodnosti postojanja primili smo sa nelagodnošću, izazvanom povišenom temperaturom.

Knjaževsko-srpski teatar u Kragujevcu je 15. februara, nizom manifestacija, obeležio 175 godina postojanja. Dobitnik ovogodišnje statuete Joakim Vujić za izuzetan doprinos razvoju pozorišne umetnosti je beogradski scenograf i profesor Miodrag Tabački, dok je odlukom žirija prsten sa Joakimovim likom dodeljen teatrologu Dragani Bošković iz Beograda za afirmaciju kragujevačkog teatra u zemlji i inostranstvu. U holu pozorišta otvorena je i nova izložbena postavka posvećena Joakimu Vujiću, osnivaču tog teatra. Povodom proslave 175-godišnjice i Dana teatra, u Kragujevcu je održana i revija pozorišnih predstava „Joakimovi dani“, koja je trajala od 8. do 15. februara. Predstave su izvedene svakodnevno, između ostalog i *Klub novi svet-ski poredak*, rađena u koprodukciji sa „Kolektiv teatrom“ iz Mančestera, komad *Seobe* u režiji Pjera Valtera Polica iz Nemačke itd.

Povodom dana Beogradskog dramskog pozorišta i 63. rođendana tog teatra, gran pri „Tatjana Lukjanova“ za prethodnu godinu dodeljen je Mileni Pavlović za režiju predstave *Bar sam svoj čovek*, zatim za ulogu Roze u predstavi *Mobilni*, kao i za alternaciju gospode Meningem u *Plinskoj svetlosti*. U obrazloženju nagra-

de se navodi: „Milena Pavlović je iznova dokazala širinu svog talenta, želju i dar da se ostvari kao kompletan teatarski stvaralac u kreativnom razumevanju pozorišta kao procesa interakcije u svakom njegovom segmentu.“ Nagrada za umetnički doprinos uručena je Marku Živiću (za ulogu Alana Feliksa u predstavi *Sviraj to ponovo, Sem*) i Goranu Markoviću za režiju predstave *Falsifikator*. Odluku o ovogodišnjim priznanjima doneo je Upravni odbor BDP-a, čiji je predsednik glumica Đurđija Cvetić.

Bahantkinje, NP Beograd

Čekaonica, Atelje 212

Banović Strahinja, NP Subotica

Drama o Mirjani i ovima oko nje, JDP (Foto: Emma Szabo)

TUMAČENJA ČLANA 50. ZAKONA O KULTURI I ZAKONA O AUTORSKIM PRAVIMA

S obzirom na mnoge nedoumice u vezi sa tumačenjem Zakona u kulturi /Sl. glasnik RS broj 72/2009/ i Zakona o autorskom i srodnim pravima / Sl. glasnik RS broj 104/2009/, Savez dramskih umetnika Srbije /SDUS/ je od Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj zatražio tumačenje Zakona o autorskom i srodnim pravima, a od Ministarstva kulture tumačenje člana 50. Zakona o kulturi. U ovom broju „Ludusa“ objavljujemo integralne tekstove pomenutih tumačenja.

Zakon o autorskom i srodnim pravima

U pogledu prava glumaca i baletskih umetnika novi Zakon o autorskim i srodnim pravima („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 104/2009) ne donosi nikakve izmene u poređenju sa Zakonom iz 2004. godine.

Glumci i baletski umetnici spadaju u interpretatore (audio-vizuelni interpretatori) i njima Zakon, u poglavlju u kome se uređuju prava srodna autorskom pravu, garantuju određena moralna i imovinska prava (čl. 111–122). Ova prava su iste sadržine i identičnog obima kao i prava garantovana Zakonom iz 2004. godine.

U moralna prava spadaju: pravo interpretatora da mu bude priznato svojstvo interpretatora, pravo da njegovo ime bude naznačeno na svakom primerku snimka interpretacije, pravo da se suprotstavi izmeni svoje interpretacije, odnosno svakom iskorišćavanju svoje interpretacije u izmenjenoj formi, ako se time ugrožava njegov stvaralački ili stručni renome, pravo da se suprotstavi stavljanju u promet snimka svoje interpretacije, ako snimak sadrži nedostatke koji ugrožavaju integritet interpretacije, a time i renome interpretatora i pravo da se suprotstavi iskorišćavanju svoje interpretacije na način koji ugrožava njegovu čast ili ugled (član 114. novog Zakona).

U imovinska prava interpretatora spadaju isključiva prava interpretatora da drugome zabrane ili dozvole: snimanje i umnožavanje snimaka svoje interpretacije, stavljanje u promet snimaka svoje interpretacije, davanje u zakup snimaka svoje interpretacije, emitovanje i javno saopštavanje svoje nesnimljene interpretacije (interpretacija uživo) i interaktivno činjenje dostupnom interpretacije javnosti žičnim ili bežičnim putem, na način koji omogućuje pojedincu individualni pristup delu sa mesta i u vreme koji on odabere (član 116. novog Zakona).

Pored navedenih isključivih prava koja su apsolutnog karaktera interpretatori čije su interpretacije zabeležene na nosač zvuka imaju pravo na naknadu za emitovanje i reemitovanje snimljene interpretacije, javno saopštavanje interpretacije koja se emituje sa snimka izdatog na nosaču zvuka i javno saopštavanje interpretacije sa snimka izdatog na nosaču zvuka (čl. 117. novog Zakona). Navedena prava nemaju interpretatori čije su interpretacije zabeležene na nosač slike i zvuka (audio-vizuelni interpretatori). Ova prava audio-vizuelni interpretatori nisu imali ni prema odredbama Zakona iz 2004. godine (član 115. Zakona iz 2004. godine).

Ovakvo zakonsko regulisanje prava audio-vizuelnih interpretatora u novom Zakonu, kao i u Zakonu iz 2004. godine, posledica je do sada dostignutog nivoa zaštite prava interpretatora na međunarodnom nivou, konkretno odredaba Rimske konvencije o zaštiti umetnika izvođača, proizvođača fonograma i ustanova

za radio-difuziju iz 1961. godine i WIPO ugovora o interpretacijama i fonogramima iz 1996. godine. Još u vreme donošenja Rimske konvencije filmski i televizijski producenti su se izborili za princip da se momentom pristanka interpretatora na snimanje njegove interpretacije na nosač slike, ili zvuka i slike (na film u najširem smislu reči) prestaju sva njegova ovlašćenja. Ovaj princip je pretočen u članu 19. Rimske konvencije prema kome sva prava utvrđena članom 7. rimske konvencije (pravo interpretatora da spreči emitovanje i javno saopštavanje njihovog živog izvođenja, pravo da spreče sni-

ma na nosač zvuka i slike, ona su na različite načine rešena u mnogim zemljama. Veoma mali broj zemalja poznaje isključivo ili relativno pravo (pravo na naknadu) interpretatora na emitovanje, reemitovanje i svako drugo javno saopštavanje svih snimljenih interpretacija, bez obzira da li su one zabeležene na fonogram ili na videogram. Među tim zemljama su Hrvatska, Nemačka, Švajcarska, Rumunija, Mađarska i Španija. Međutim, ni u navedenim zemljama (izuzimajući Španiju) interpretatori ne ostvaruju značajnije prihode od ovih prava jer je zakonom utvrđena pretpostavka prenosa navedenih prava sa interpretatora na filmskog producenta u slučaju da je interpretator sa njim zaključio ugovor. To u praksi znači da po pravilu filmski producenti imaju sva prava od emitovanja i reemitovanja filma, dok glumci ova prava imaju samo ako dokažu da njihov ugovor sa filmskim producentom sadrži izričitu odredbu prema kojoj navedena prava nisu preneli na producenta, ili ukoliko uopšte nemaju ugovor sa producentom.

Imajući u vidu da u pogledu prava audio-vizuelnih interpretatora od korišćenja interpretacije koja je snimljena na nosač zvuka i slike (emitovanje, reemitovanje i javno saopštavanje) još uvek nije postignut konsenzus na međunarodnom

biti to učinio izričito u članu 114. ili 115. Zakona iz 2004. godine u kome su nabrojana sva apsolutna i relativna imovinska prava interpretatora. Da odredba iste sadržine ne bi izazivala različita tumačenja ona je u novom zakonu zamenjena adekvatnijim odredbama (videti čl. 117. i 144. novog Zakona).

Ističemo da je Zavod za intelektualnu svojinu aktivno uključen u rad Komiteta eksperata za autorsko i srodna prava Svetske organizacije za intelektualnu svojinu (WIPO) čije aktivnosti su poslednjih godina usmerene na unapređenje zaštite audiovizuelnih interpretatora. Na nedavno održanom zasedanju ovog komiteta (decembar 2009. godine) pokazan je visok stepen usaglašenosti stavova i postignuta je saglasnost da se predloži Generalnoj skupštini Svetske organizacije da na svom sledećem zasedanju (septembra 2010. godine) donese odluku o sazivanju nove diplomatske konferencije na kojoj bi se usvojio međunarodni instrument za zaštitu prava audio-vizuelnih interpretatora. Ovaj dokument treba da definiše minimum prava koji svaka zemlja članica mora da garantuje audio-vizuelnim interpretatorima.

Ubedeni smo da će donošenje navedenog međunarodnog ugovora predstavljati valjan osnov za uređenje prava glumaca i baletskih umetnika i u našoj zemlji, na čemu smo spremni da s punom pažnjom radimo u narednom periodu.

Član 50. Zakona o kulturi

U vezi različitih tumačenja člana 50. Zakona o kulturi u javnosti, potrebno je reći da se član 50. mora posmatrati u celini, a ne samo njegov prvi stav. Naime, mogućnost zasnivanja ugovora o radu se reguliše u Zakonu o radu, gde se, između ostalog, predviđa mogućnost zasnivanja ugovora o radu na neodređeno i ugovora o radu na određeno vreme koje može trajati do godinu dana. To je dakle pravilo koje važi za sve, pa i za zaposlene u kulturi. U stavu 1. člana 50. Zakona o kulturi se predviđa mogućnost izuzetka od pravila zasnivanja ugovora o radu na neodređeno ili određeno vreme do jedne godine, pa se u tom kontekstu predviđa mogućnost sklapanja ugovora na određeno vreme, ali i do tri godine, što je izuzetak i u odnosu na mogućnost sklapanja ugovora o radu na određeno vreme do jedne godine iz Zakona o radu. Međutim, tek u stavu 2. člana 50. Zakona o kulturi se precizira kada se ta mogućnost iz stava 1. člana 50. može primenjivati, pa se kaže da se radni odnos lica iz stava 1. ovog člana, može zasnovati samo ako je takva mogućnost predviđena aktom o organizaciji i sistematizaciji poslova ustanove. To znači, da ukoliko ta mogućnost nije predviđena unutrašnjim aktom ustanove kulture, tu će se primenjivati opšta pravila iz Zakona o radu, tj. sklapanje ugovora na neodređeno ili ugovora o radu na određeno vreme do jedne godine.

U daljem tekstu vam dostavljamo zvaničan stav Ministarstva kulture o članu 50. Zakona o radu, koji je objavljen na sajtu Ministarstva kulture u oktobru 2009. godine.

„Članom 50. Zakona o kulturi („Službeni glasnik RS, broj 72/09) propisano je da lice koje obavlja umetničke, programske ili stručne poslove u ustanovi, zasniva radni odnos ugovorom o radu na period od tri godine, sa mogućnošću ponovnog zaključivanja (stav 1.), kao i da radni odnos lica iz stava 1. ovog člana može zasnovati samo ako je takva mogućnost predviđena aktom o organizaciji i sistematizaciji poslova ustanove. To znači da će ubuduće u ustanovama kulture navedena lica, odnosno samo lica koja obavljaju umetničke, programske ili stručne poslove u ustanovi, zasnivati ra-

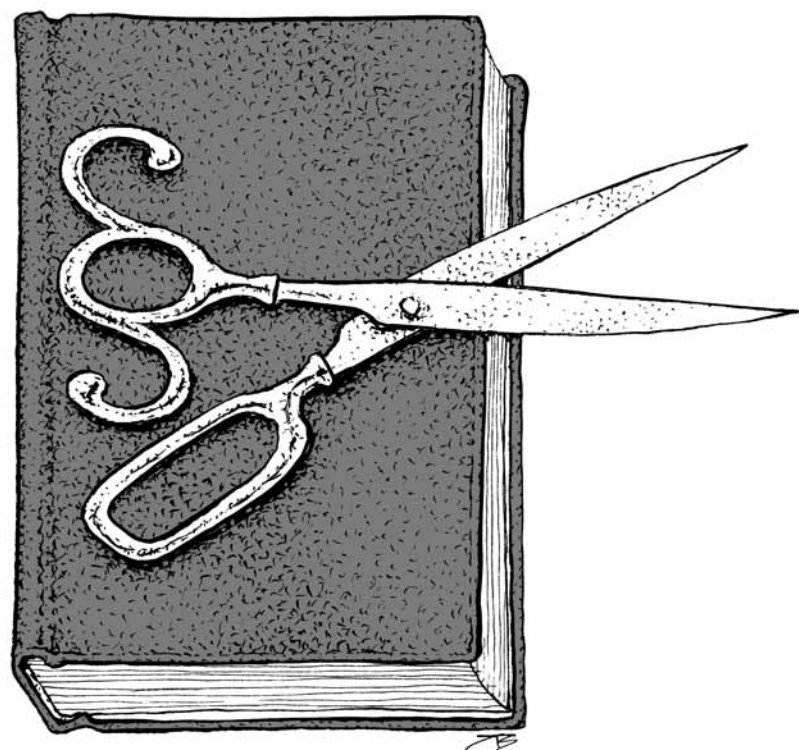
dni odnos ugovorom o radu na period do tri godine, sa mogućnošću ponovnog zaključivanja ugovora o radu na period do tri godine, i ne odnosi se na lica koja već obavljaju ove poslove u ustanovi, a radni odnos na neodređeno vreme su, u skladu sa odredbama Zakona o radu, zasnovali u ustanovi kulture pre stupanja na snagu ovog zakona, odnosno dana početka njegove primene. Potrebno je naglasiti da zasnivanje radnog odnosa ugovorom o radu na period do tri godine predstavlja samo mogućnost, i to ako je takva mogućnost predviđena aktom odnosno pravilnikom o organizaciji i sistematizaciji poslova. U skladu sa stavom 6. ovog člana ministar kulture će utvrditi listu umetničkih, programskih ili stručnih poslova u ustanovama kulture čiji je osnivač Republika Srbija, autonomna pokrajina, odnosno jedinica lokalne samouprave, na kojima se radni odnos može zasnovati ugovorom o radu na period do tri godine.

Odredbom stava 3. ovog člana propisano je da licu sa kojim je zasnovan radni odnos u smislu stava 1. ovog člana, a koje je za vreme trajanja ugovora o radu otpočelo sa korišćenjem prava na porodiljsko odsustvo i odsustvo sa rada radi nege deteta, ugovor o radu produžava se do isteka perioda korišćenja prava porodiljskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta, u skladu sa zakonom. Zakonom o kulturi je utvrđeno drugačije rešenje od rešenja utvrđenog u članu 187. Zakona o kulturi o radu kojim je propisano da zaposlenom za vreme trudnoće, porodiljskog odsustva, odsustva sa rada radi nege deteta i odsustva sa rada radi posebne nege deteta, koji je zasnovao radni odnos na određeno vreme, može da prestane radni odnos po isteku roka koji je zasnovan, te se licu sa kojim je zasnovan radni odnos ugovorom o radu na period do tri godine a koje obavlja umetničke, programske ili stručne poslove u ustanovi kulture i koje je za vreme trajanja ugovora o radu otpočelo sa korišćenjem prava na porodiljsko odsustvo i odsustvo sa rada radi nege deteta, ugovor o radu produžava do isteka perioda korišćenja prava porodiljskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta, u skladu sa zakonom. Pravo na porodiljsko odsustvo i odsustvo sa rada radi nege deteta je pravo iz radnog odnosa, i njihovo ukupno trajanje regulisano je odredbama Zakona o radu.

Zaposleni na umetničkim, programskim ili stručnim poslovima koji su navršili više od 20 godina ukupnog staža osiguranja (muškarci), odnosno više od 17 i po godina staža (žene) uključujući i staž osiguranja koji se računa sa uvećanim trajanjem, mogu zasnovati radni odnos na neodređeno vreme, u skladu sa odredbom stava 4. ovog člana.

Odredbom stava 5. ovog člana propisano je da poslovi i posebni uslovi za izbor i rad lica koja obavljaju umetničke, programske ili stručne poslove (reizbor, audicija za umetničke poslove, recenzija za stručne poslove, kontinuirani doprinos u obavljanju umetničkih ili programskih stručnih poslova i dr.) utvrđuju aktom o organizaciji i sistematizaciji poslova ustanove. Prema tome, pravilnikom o organizaciji i sistematizaciji poslova ustanove kulture utvrđuju se poslovi i posebni uslovi za izbor i rad lica koja obavljaju umetničke, programske ili stručne poslove.

Potrebno je naglasiti da se na prava, obaveze i odgovornosti zaposlenih u ustanovama kulture koje nisu regulisane odredbama ovog zakona primenjuju odredbe Zakona o radu.

Ilustracija: Jugoslav Vlahović

manje njihovog nesnimljenog izvođenja, kao i pravo da spreče umnožavanje njihovog snimljenog izvođenja, ukoliko je snimak sačinjen bez njihove dozvole) prestaju ukoliko je izvođenje, uz pristanak interpretatora uneto u snimak slike i zvuka. Na ovaj način su audio-vizuelni interpretatori dovedeni u neravnopravni položaj u odnosu na druge interpretatore.

Nakon usvajanja Rimske konvencije, pod okriljem Svetske organizacije za intelektualnu svojinu, održane su dve diplomatske konferencije (1996. i 2000. godine) na kojima je pokušano da se audio-vizuelnim interpretatorima pruži širi obim zaštite. Međutim, u ovom pogledu obe diplomatske konferencije su završene bezuspešno. Diplomatska konferencija održana 1996. godine okončana usvajanjem WIPO ugovora o interpretacijama fonogramima koji sadrže isključivo odredbe koje se odnose na interpretacije koje su zabeležene na nosač zvuka, dok je diplomatska konferencija iz 2000. godine okončana bez usvajanja bilo kakvog akta.

Kao na međunarodnom planu još uvek nema konsenzusa u pogledu prava audio-vizuelnih interpretatora koji se odnosi na njihove interpretacije snimlje-

planu, predlagatelj novog zakona nije predložio proširenje zaštite u odnosu na prava koja su propisana važećim međunarodnim konvencijama. Tako Republika Srbija interpretatorima garantuje ista prava kao i Italija, Danska, Finska, Norveška, Slovenija, Makedonija, Poljska, Rusija, Slovačka, Turska, Kina, Singapur i dr.

Neopravdani su navodi predstavnika organizacije za kolektivno ostvarivanje prava glumaca „Pragus“ da je novim zakonom glumcima oduzeto pravo na naknadu od reemitovanja snimka njihove interpretacije. Ovu tvrdnju oni zasnivaju na jezičkom tumačenju odredbe člana 141. Zakona iz 2004. godine po kojoj se na srodna prava shodno primenjuju odredbe o pravu emitovanja, kao jednog od autorskih prava. Imajući u vidu da je sistematika zakona iz 2004. godine takva da se sva ovlašćenja autora i nosilaca srodnih prava izričito nabrajaju, nepravilno je da se član 141. tumači na način da se njime proširuju izričito navedena prava interpretatora iz člana 114. i 115. Zakona iz 2004. godine. Da je predlagatelj zakona imao nameru tada da uvede pravo po osnovu reemitovanja interpretacije snimljenih na nosač zvuka i slike, on

ROMANTIČNA SUROVOST I SUROVA ROMANTIKA

„Plesna predstava *Mirisi cimeta* inspirisana starozavetnom poemom *Pesma nad pesmama* bavi se potragom za ljubavlju koja se različito manifestuje – nekada je nežna, nekada strasna, nekada agresivna...“, kaže Gaj Vajcman, autor predstave

Ilično i profesionalno ne mogu da se otmem utisku da ima nečeg posebno uzbudljivog i zanimljivog u činjenici da smo u vremenu u kome živimo, ili uprkos njemu, 21. rođendan Bitefa, 3. marta, obeležili premijerom predstave *Mirisi cimeta* Gaja Vajcmana, poznatog izraelskog koreografa“, rekla je Jelena Kajgo, upravnik Bitef teatra govoreći o tom pozorištu, njegovim aktivnostima, poteškoćama vezanim za predstojeći Bitef festival.

Plesna predstava *Mirisi cimeta* je inspirisana uzbudljivom starozavetnom poemom *Pesma nad pesmama*, u čijem središtu je odnos na kome počiva svet uvek i svugde, odnos muškog i ženskog, „dakle – emocija“, rekao je Vajcman u medijima. U njoj se, po rečima autorske ekipe, radi o poetičnom i intrigantnom delu Biblije koji pruža neograničeno mnogo asocijacija i prostora za tumačenje. A Jelena Kajgo je rekla da danas kada se toliko robuje materijalnim principima, kada se čini da su neprikosnoveni i najvažniji reč i moć politike, *Mirisi cimeta* podsećaju da „postoje mnogo i važniji i snažniji pokretački principi i motivi“.

Predstava je okupila sedam igrača i četiri muzičara koji uživo, na sceni, izvode muziku estonskih kompozitora.

Autor ovog teatarskog ostvarenja, Gaj Vajcman je rekao: „Dakle, bavili smo se fragmentima i simbolima *Pesme nad pesmama*, koja nudi raznovrsna tumačenja, pa su tako i nivoi njenog scenskog čitanja različiti – od onog profanog, svakodnevnog, do nekih dubljih slojeva i značenja. Obuhvaćeni su odnosi – čovek-žena, žena-žena, čovek-društvo, čovek-bog... To je zapravo predstava o ljubavi, kao i o neprestanoj potrazi za ljubavlju koja se različito manifestuje – nekada je nežna, nekada strasna, nekada agresivna... Takva je i sama predstava, i romantična i surova, ali pre svega bazično istinita i iskrena.“

Jelena Kajgo podseća da je Gaj Vajcman, izraelski koreograf koji živi u Holandiji gde ima svoju plesnu kompaniju – Klub Gaj i Roni, ovašnjoj publici poznat po predstavama *Jezik zidova* (40. Bitef) i *Poetički porazi* (5. Beogradske festival igre) i dodaje: „Veliko mi je zadovoljstvo što smo ugostili Gaja Vajcmana, i zbog dragocenog rada u probnoj sali čiji se efekti vide na igračima Bitef dens kompanije, i zbog jednog izuzetnog dela koje ćemo imati na repertoaru Bitef teatra. Veliki sam poštovalac izraelske plesne scene, a Gaj i Roni su zanimljiv spoj i mešavina onog najboljeg što su poneli iz Batševa kompanije u Izraelu, i

onoga što nudi život i plesna scena Holandije u kojoj žive i rade. Oni nose mir Istoka i uzavrele energiju Zapada. Jer, sa jedne strane, u svetu prepunom napadnih vizuelnih senzacija, umetnost takode treba da bude upadljiva. A sa druge strane, umetnost je tu i da kreira jedan spasonosan, intiman prostor tišine. A prostor umetničkog istraživanja trupe *Club Guy & Roni*, na specifičan način dodiruje oba ova pola.“

Kada je reč o umetničkom timu *Mirisi cimeta* njega čine: koncept i koreografiju potpisuju Gaj Vajcman & Roni Haver; dramaturg je Veerle van Overloop, igrači Bitef dens kompanije su: Sanja Ninković, Milica Pisić, Nevena Jovanović, Nemanja Naumoski i Luka Lukić; muziku izvode: Martina Dimić, Dušan Egerić, Boban Stošić i Ivan Marjanović.

U osvrtnu na proteklih godinu dana Bitef teatra upravnik kaže da se može reći da su dosadašnji rezultati, koji obuhvataju jednu plesnu i jednu dramsku predstavu, dobri, ali da više voli pogled unapred nego osvrtno unazad: „Počele su probe Dalije Aćin na projektu koji u plesnoj predstavi okuplja afirmisane pisce i reditelje mlađe generacije, ali ovaj put, u ulozi igrača. To je taj neki međuprostor umetničkog delovanja i paralele Bitef festivala i domaće pozorišne produkcije. Dokaz da pozorište ne sme da robuje formama, da mora da bude hrabro, da rizikuje, da ne ide na siguran i komforan dobitak. U planu su još i novi projekat Ister teatra, zatim predstava švajcarske koreografkinje Kjerstin Miler, plesni projekat Zorana Markovića, kao i predstava reditelja Nikole Zavišića... Raduju me inicijative naših reditelja da se have fizičkim i vizuelnim teatrom, i u perspektivi ćemo više raditi na toj mešavini žanrova i profesija.“

Jelena Kajgo napominje i da je upravo započeta realizacija projekta „Nedelja Bitefa u...“, u različitim gradovima u Srbiji, što podrazumeva gostovanja i organizovanje tribina na temu „Utjecaji Bitefa na domaću pozorišnu produkciju“. Intenzivna komunikacija sa teatrima u Srbiji započeta je tokom februara sa pozorištem Deže Kostolanji iz Subotice koje je repertoarski veoma blisko Bitef teatru. Po njenim rečima ubrzo kreću i na druga gostovanja.

Kada je reč o festivalu Bitef Jelena Kajgo ne krije izvesnu zabrinutost: „Pripreme za Bitef festival su u punom jeku, selekcija je manje-više zatvorena, samo još da se ne ostvare loše prognoze o smanjenju gradskog budžeta za kulturu, jer bi tako Bitef, kome se već prošle godine smanjena sredstva, ušao u veliku krizu, i zapravo bi bio ozbiljno doveden u pitanje. Ipak, nadam se da će neki rebalans budžeta vratiti stvari u normalu i da nećemo dozvoliti da se uruši jedna tako značajna manifestacija, koja, kako sam imala prilike da se uverim u brojnim kontaktima sa stranim kompanijama, kritičarima i pozorišnim menadžerima, i dalje uživa izuzetno veliki ugled na pozorišnoj festivalskoj sceni, što je posle svega što smo prošli u ne tako davnoj prošlosti, zaista ogroman uspeh.“

T. Nježić

Koncept i koreografiju predstave *Mirisi cimeta* Bitef teatra potpisuju Gaj Vajcman & Roni Haver

Tako su govorili...

Mira Stupica O BOJANU STUPICI

„Bojan je verovao u glumca, verovao je u slutnje, u iracionalno, i zato je uvek srljao tako strašno. On je uvek ostavljao mesta nepoznatome, nečemu što će iskrsnuti. On glumca nije mučio, on se glumcem inspirisao, pritiskao ga je na pravo dugme. Nekad je to bila psovka, nekad dobrooo! iz mraka sale, nekad... On je glumcu postavio neku svetiljku tamo daleko, do koje treba kroz neki mrak proći, i glumac je sa sobom na cilj donosio i slike tog predela i bogatstvo pejzaža.“
(Iz knjige „Mira Stupica – glumica veka“ Ranka Munitića, Izdavač Udruženje filmskih glumaca Srbije)

Skice Staše Jamušakov

KONKURS

NOVINARIMA ZA UČESTVOVANJE U PROGRAMU
STIPENDIRANJA „MILENA JESENSKA“ U BEČU

ERSTE Fondacija poziva novinare u Srbiji da se prijave za program stipendiranja „Milena Jesenska“ na Institutu za humanističke nauke u Beču koji nudi mogućnost istraživanja na neku od evropskih tema po izboru novinara. Rok za prijavljivanje je 9. april i svi novinari iz Evrope iz štampanih i elektronskih medija koji prate dešavanja iz oblasti kulture, umetnosti i društvenih pojava imaju prava da se prijave.

Novinarima je omogućeno da provedu tri meseca u Beču u cilju sprovođenja istraživanja. Stipendisti će dobiti 7.630 evra, kancelariju, pristup imejlu i internetu, in-house mogućnost istraživanja i drugu odgovarajuću pomoć u Beču. Imaće na raspolaganju i 1.820 evra za istraživačke posete susednim zemljama.

Kandidati moraju da imaju nekoliko godina radnog iskustva u profesionalnom novinarstvu. Njihov istraživački rad može da uključi bilo koju temu koja se odnosi na kulturna dešavanja u Evropi, a naročito ukoliko ima veze sa temom evropskih integracija.

Stručni žiri oceniće prijave i izabrati finaliste. Kandidati će biti obavesteni o odluci žirija u junu 2010.

Prijave se moraju poslati poštom na sledeću adresu:
Institut für die Wissenschaften vom Menschen
Fellowship Coordinator
Spittelauer Lände 3
1090 Wien
Austria

KONKURS ZA ESEJ O GLUMCU

Kulturno-prosvetna zajednica grada Požarevca
povodom održavanja pozorišne manifestacije
„Glumačke svečanosti Milivoje Živanović“, raspisuje:

KONKURS

za „Esej o glumcu“. Pravo učešća na konkursu stiču radovi koji do sada nisu objavljivani. Kulturno-prosvetna zajednica grada Požarevca će imenovati žiri koji će proglasiti najuspešnije radove i dodeliti tri nagrade.

Prva nagrada – 10.000 dinara i plaketa „Zlatno pero“
Druga nagrada – 8.000 dinara
Treća nagrada – 5.000 dinara

Esej o glumcu potpisan punim imenom i prezimenom, poslati do 20.03.2010. godine u tri primerka na adresu: Kulturno – prosvetna zajednica Grada Požarevca, ulica Jovana Šerbanovića br.1, 12000 Požarevac, sa naznakom – Za konkurs.

Rezultati konkursa objaviće se u istim glasilima koja su i objavila konkurs do 1.04.2010.

ZIMA U ZNAKU JUBILARNIH IZVOĐENJA

Poslednjih meseci u nacionalnom teatru jubilje su obeležile predstave „Kovači“, „Ribarske svade“, „Velika drama“, „Hamlet u selu Mrduša Donja“. Najstarija tzv. živa predstava je „Kir Janja“ koja postaje punoletna, tj. ulazi u osamnaestu godinu života, a „Zagonetne varijacije“ se bliže 250. reprizi

Jelica Stevanović

Repertoarska politika pojedinih pozorišta, kao i opravdanost repertoarskih poteza u okviru tih opštih opredeljenja, čini se da su nepresušna tema rasprava, valjda oduvek. Verovatno je to prirodno. S druge strane, tu je i večno pitanje: ko je u pravu, čiji sud je važniji, koga treba slušati – publiku ili kritiku. Kritičari i teoretičari, razume se, tvrde da je kvalitet predstave jedino merilo, obično prenebregavajući objektivnost kao kriterijum u ovom presuđivanju, ili je opravdavajući po principu „definicije u krugu“ (mi smo u pravu, jer da nismo ne bismo bili to što jesmo). Publika pak ima svoje mišljenje.

marta 50. reprizu. Treba svakako pomenuti i da je *Kir Janja*, najstarija dramska predstava na repertoaru, ušla u osamnaestu godinu kontinuiranog igranja i približava se svom 200. izvođenju, dok se *Zagonetne varijacije*, čija je premijera bila 1998, bliže 250. reprizi.

Drama Miloša Nikolića *Kovači*, spremana je u koprodukciji Narodnog pozorišta i Centra za kulturu Pančevo. Komad je režirao mladi Stefan Sablić, autor scenografije je Dejan Pantelić, kostimograf Katarina Grčić. U svih sto predstava, u ulozi Petera je Branko Vidaković, Acu igra Milenko Pavlov, Lujzu Zorica Mirković, dok je ulogu Ivana najpre tumačio

na Međunarodnom pozorišnom festivalu nacionalnih manjina u susjednoj Rumuniji, u Temišvaru, maja 2004, te maja sledeće 2005. na VI internacionalnom festivalu komedije „Balkan 2000“ u Korsu, što je bilo i prvo gostovanje našeg Teatra u Albaniji, i 2006, opet u maju, na VIII međunarodnom pozorišnom festivalu u Kijevu, u Ukrajini. Sa festivala u Korsu, Milenko Pavlov se vratio ovenčan Nagradom za glavnu mušku ulogu.

Posle premijere poznate komedije Karla Goldonija *Ribarske svade*, u junu 2003, kritika se jedva oglašila, i to vrlo „mlako“. Ali reporteri su pisali kako su „aplauzi, uzvici i veselje do plafona pratili premijeru“, te da se, iako mnogi nisu od ove predstave očekivali mnogo, „dogodilo sve“. Akteri ove komedije „ludi od smeha i tuče, u teškoj disciplini komedije del arte (...) u jednom daju mnoštvo karaktera, gledaoca nagrađuju površnom, ali lekovitom katarzom“, a sve je to „ludilo mediteranskog konfuziona koji nastaje kad dune jugo pa zavijata emocije pospane od čekanja“. Od premijere koja je bila u nezahvalnom terminu, pred sam kraj sezone, 4. juna, pa sve do danas, ova predstava puni gledališta i u kući i na gostovanjima, iz kojih uvek izlaze raz-

znamenita imena u glumačkoj podeli, učinili su da predstava izazove veliko interesovanje medija, te nisu izostale ni kritike. Ali, iako brojne, ne može se reći da su bile ujednačene, a većina nije bila ni oduševljena. I ponovo – predstava je izazvala buru u publici, što „na kartu više“ čini i danas, te se uvrstila u poduži spisak Kovačevićevih predstava sa velikim brojem izvođenja: „*Ali Velika drama* je nešto posebno, jer za razliku od drugih teatar, na Velikoj sceni Narodnog pozorišta Drama mesečno ima desetak termina, u tom smislu je broj od sto pedeset izvođenja posebno značajan“, istakao je Kovačević u jednom razgovoru povodom jubilarne predstave. „Ova predstava je puna kuriozeta, od toga da je pisana 13 godina, preko toga da me je tadašnji istog dana kada sam mu dao komad na čitanje i to u četiri sata ujutru, da bi mi vidno uzbuđen rekao kako *Velika drama* mora da se igra u Narodnom pozorištu, pa preko činjenice da na sceni ima aktera kao da je u pitanju opera, da se uvek igra na kartu više, da je voljena i od onih koji ne igraju u njoj, tako da verujem da je sve to, na različite načine, doprinelo dugovečnosti. Ali pre svega, mislim da je *Velika drama* dobra predstava“, veli autor, a publika neprekidno potvrđuje. U predstavi igra 30 glumaca, isto toliko statista, a tokom ovih osam godina pro-

Hit naslov iz 70-ih, *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja* poznatog hrvatskog pisca Iva Brešana, u režiji gosta iz Zagreba, starijim generacijama srpskih pozorišnih stvaralaca i gledalaca dobro poznatog i veoma dragog Želimira Oreškovića, takođe je izazvala medijsku pažnju – verovatno najviše zahvaljujući pomenutim „poznatostima“. I ponovo kritika nije bila blagonaklona posle premijere, 30. januara 2007. Uz priznanje ovim ili onim glumačkim ostvarenjima, uglavnom je zamerano reditelju što komad nije osavremenio, aktualizovao, što ga je prikazao kao muzejski eksponat... čak je eksplicitno doveden u pitanje repertoarski potez. Ali, publika za sve ovo ne mari. Predstava za koju je scenografiju načinio Boris Maksimović, kostime Marina Vukasović-Medenica, muziku komponovao Mihailo Blam, dramaturg bio Zoran Raičević, lektor Zorana Bogunović, o scenskom govoru brinula Ljiljana Mrkić-Popović, a o scenskom pokretu Ivica Klemenc, izaziva salve smeha na matičnoj sceni i na gostovanjima u Pančevu, Novom Sadu, Požarevcu, Smederevu, Čačku, Somboru i Studentskom gradu. Brešanove živopisne likove na premijeri su tumačili Miodrag Krivokapić (Bukara / Klaudije), Branko Vidaković (Puljo / Polonije), Marija Vicković (Anda / Ofelija), Nela Mihailović (Majkača / Getruda), Mihailo Lađevac (Maćak / Laert), Branislav Tomašević (Škoko / Hamlet), Predrag Ejduš (Učitelj / Reditelj),

Kir Janja

Kovači

Ribarske svade

Zagonetne varijacije

Dramski repertoar našeg nacionalnog teatra je česta tema učenih formalnih i neformalnih skupova, novinskih napisa, materijal za „potkusurivanje“ bivših i budućih uprava... Pa ipak, mnoge dugovečne predstave ove Kuće rečito demantuju sve a priori negativne ocene. Tako, uprkos dobro poznatoj činjenici da u ovom pozorištu tri ansambla dele istu scenu, poslednjih meseci se nižu jubilarne predstave: *Kovači* su 11. novembra proslavili svoje 100. izvođenje, 22. januara stoti put su odigrane i *Ribarske svade*, iako se igra na Velikoj sceni *Velika drama* je 7. februara odigrana čak 150. put, a *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja*, mlađa od prethodnih, imala je 17.

Stanko Bogojević, a sada Dragan Nikolić. Premijera je odigrana u Pančevu 13. novembra, a beogradska premijera je bila nešto kasnije, 18. decembra 2003, na Sceni „Raša Plaović“. Tokom proteklih šest godina, predstavu je videlo skoro 20.000 gledalaca – na našoj sceni, ali i u Pančevu i u beogradskom Domu kulture „Studentski grad“ po nekoliko puta, kao i na gostovanjima u Paraćinu, Ivanjici, Požarevcu, Kostolcu, Ubu, Lebanu, Vrbasu, Vrnjačkoj Banji, te u Bjeljini (BiH). Iako je, ako se to sme reći, postavljena bez velikih ambicija, a kritika joj praktično uopšte nije poklonila pažnju, ova predstava je sa zapaženim uspehom učestvovala na čak tri inostrana festivala:

dragana lica. A svakom novom izvođenju raduju se i glumci Lepomir Ivković u ulozi Tonija, ranije Nada Blam a sada Zorica Mirković u ulozi Paškve, Vladan Gajović i Zoran Čosić kao Furte, Anđelka Tadić kao Libera, Marija Vicković u ulozi Lucijete, Nenad Maričić kao Bepo, Zlatija Ivanović, Milena Đorđević i Bojana Stefanović u ulozi Keke, Nada Šargin kao Uršula, Branislav Tomašević i jedno vreme Miloš Đorđević u ulozi Ivanka, nekada Radivoje Bukvić a sada Mihailo Lađevac i Rade Čosić kao Krište, te Igor Đorđević kao Iže. Da podsetimo, predstava se igra u izvanrednom prevodu Iva Tijardovića, a režirao je mladi Goran Ruškuc te, 2003. godine tek početnik. On potpisuje i adaptaciju teksta, dramaturg je Molina Udovički-Fotez, scenograf Boris Maksimović, kostimograf Bojana Nikitović, muziku je komponovao Ivan Brkljačić, lektor je bio Aljoša Vučković, a o scenskom pokretu je brinuo Ivica Klemenc. Predstavu je do sada videlo skoro 25.000 gledalaca, a pored matične scene odigrana je i na gostovanjima u Pančevu, Novom Sadu, Paraćinu, Smederevu, Obrenovcu, Studentskom gradu i Ivanjici, kao i na letnjim festivalima Grad teatar Budva 2004. i Prvim mediteranskim pozorišnim svečanostima – Purgatorija u Tivtu 2005. Ansabl predstave je na dan slave Narodnog pozorišta iste, 2005. godine, dobio Svetojovansko priznanje „za marljivost i kvalitet predstave“.

Premijera *Velike drame* Siniše Kovačevića bila je 22. februara 2002, u režiji autora. Već samo njegovo ime, kao i

mene u podeli su bile neminovne i brojne, te je nemoguće sve ih pomenuti. Ali svakako treba istaći da je tada mladi Vuk Kostić, za svoju prvu veliku i glavnu ulogu dobio Sterijinu nagradu, a da je Ljiljana Blagojević za svoju kreaciju u ovoj predstavi dobila Nagradu Narodnog pozorišta. Siniša Kovačević je lauret Nagrade za tekst „*Dragiša Kašiković*“. Pored Kostića, još je mladih glumaca u ovoj predstavi bilo dobilo svoje prve velike scenske zadatke, i svi su redom opravdali poverenje reditelja/autora (Nenad Maričić, Branislav Tomašević, Sonja Kolarić, Bojana Stefanović, Ljubomir Bandović, Siniša Ubović, Igor Ilić, Ivana Šćepanović, Jelena Helc, Anastasija Mandić, Milena Sijerković – potonja Đorđević, Sena Đorđević...). Nasuprot njihovoj mladosti, na okupu je bilo i bogato iskustvo Ljiljane Blagojević, Tanasija Uzunovića, Miodraga Radovanovića, Ružice Sokić, Ognjanke Ognjanović, Rade Đuričin, Gorjane Janjić, Ljubivoja Tadića, Radovana Miljanića, Anđelke Milivojević, Srboljuba Milina, Lepomira Ivkovića, Andreje Maričića, Branka Jerinića, Dubravke Stojanović Glid, Dobrile Ćirković, Aleksandre Nikolić, Predraga Miletića, Ljiljane Gazdić, Boška Puletića... Spoj koji je, van svake sumnje, doneo ovoj predstavi izvanredan kvalitet i obezbedio joj dugovečnost. Uprkos velikom broju izvođača i komplikovanim scenskim uslovima, *Velika drama* je gostovala u Novom Sadu, Požarevcu, Pančevu, Obrenovcu, Kragujevcu, Lazarevcu, Valjevu, Vršcu, Nišu i Trsteniku. Do sada ju je videlo skoro 70.000 gledalaca.

Marko Nikolić (Šimurina / Komentator), Gorjana Janjić (Kate), Ognjanka Ognjanović (Mande), Boško Milin (Šime), Mida Stevanović (Didi), dok su ostali seljani iz Mrduše Donje bili Slaviša Čurović, Uroš Urošević, Zoran Maksić, Bojan Serafimović, Đorđe Usanović, Aleksnadar Danojlić. Tokom protekle tri godine, ulogu Ande tumačila je i Zlatija Ivanović, Majkaču je igrala i Danijela Ugrenović, Maćka – Vladan Gajović i Hadži Nenad Maričić, dok uloga Dide više ne postoji. Predstava je učestvovala na Glumačkim svečanostima „Milivoje Živanović“ u Požarevcu 2007, gde je Predrag Ejduš osvojio Nagradu žirija publike i Povelju „Spomen na glumca“ (nagrada stručnog žirija), a iste godine na Nušićevim danima u Smederevu, predstava je dobila dve nagrade kao najbolja na festivalu – i od stručnog žirija i od publike. Do sada ju je videlo preko 12.000 gledalaca, koji ponovo, po ko zna koji put, svojim prisustvom u gledalištu, smehom, aplauzom, uzdasima ili tišinom, kojima pokazuju svoje saučestvovanje u emocijama i situacijama koje žive likovi na sceni, pokazuju da imaju svoje nepokolebljivo mišljenje, ukus, stav, simpatije i antipatije, koji jedinstvenom snagom žive nezavisno od sudova kritike, stručnih skupova, upravnih tela...

Publika ne mari za stavove stručnjaka i kritičara i gleda – šta želi i šta joj se dopada, po nekim sopstvenim kriterijumima. Bar naša publika. I tako je oduvek, setimo se samo Nušića, koji za života nije dobio nijednu pozitivnu ocenu kritike, ali čije su predstave punile gledališta.

FESTIVAL MONODRAME I PANTOMIME BEOGRAD - ZEMUN 2010

Dragi prijatelji, Obaveštavamo vas da će se 35. Festival monodrame i pantomime održati od 1. do 4. jula 2010, u Pozorištu lutaka Pinokio, Karadorđeva 9, 11080 Zemun.

Svi zainteresovani (pozorišta, trupe, pojedinci) se mogu prijaviti do 15. aprila 2010, tako što će na adresu Pozorišta lutaka Pinokio poslati DVD snimak cele predstave i popunjeni aplikacioni list. Po završenoj selekciji, a najkasnije do 1. maja, prijavljeni će biti obavesteni o tome da li su ušli u program 35. festivala monodrame i pantomime.

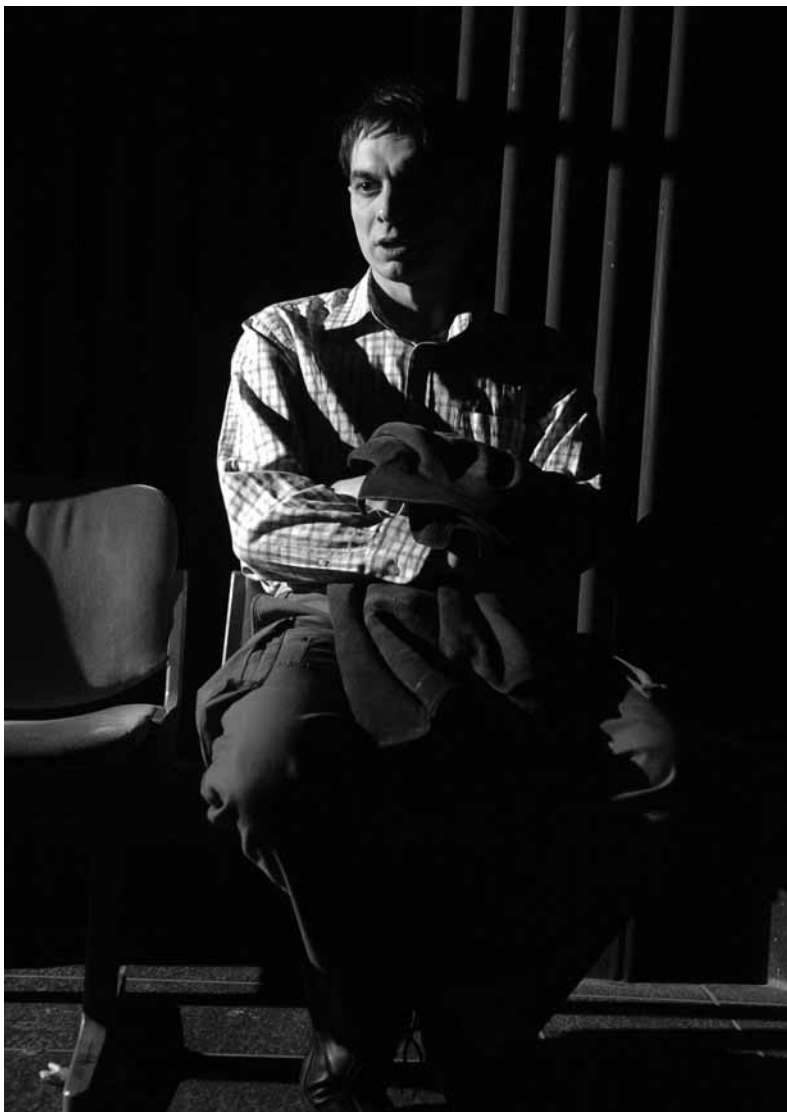
Srdačno i do viđenja na Festivalu, Savet Festivala

Kontakt: Ivana Nenadović
Organizator
<http://www.festmono-pan.org.rs>
Email: ivananenadovic@gmail.com
Tel: + 381 64 1167155

ZANIMA ME SVAŠTA, AL' NEMAM VREMENA NI ZA ŠTA

„Sećam se da su nam još tada govorili da će proces tranzicije biti bolan, ali nije bilo za očekivati da će to baš ovako da izgleda. Ovoliki stepen grabeža i bezobzirnosti mislim da baš nije bio nužan. Ipak, verujem da moram i sada, u ovim uslovima da nađem neki prostor gde bih mogao da utičem da bar nešto krene nabolje. Mislim da ipak ima takvih mesta za svakog od nas i da tako možemo da ispunimo vreme dok oni gore ne završe svoje privatizacije“, kaže Bojan Žirović

Olivera Milošević

Bojan Žirović (Foto: Jelena Vučetić)

On veruje da život nema nikakvog smisla. Smisao nalazi u zadovoljstvima svake vrste i na prvi pogled nema nikakvih problema. Posledica jednog takvog njegovog zadovoljstva bila je da se jedan mladi čovek ubije skočivši kroz prozor iz njegovog stana. Reditelj je njegov iskaz smestio u kontekst istrage u kojoj pokušava da se opravda i dokaže svoju nevinost. Veoma uzbudljiva priča, odlična dramska situacija i sjajna postavka Dejana Mijača koji mi je sugerisao da lik gradim svedeno i da ne označavam njegovu homoseksualnost uobičajenim spoljnim sredstvima. Tako o ulozi koja je u predstavi *Nevinnost* Dee Loer i Dejana Mijača označena kao Mladi lekar, a za koju je na Sterijinom pozorju dobio Nagradu za najbolju epizodnu ulogu, govori glumac Bojan Žirović.

Nakon te Nagrade imali ste i veće profesionalne izazove. Najpre velika uloga u izuzetnoj predstavi *Proslava Vitenberga* i *Rukova* u režiji Ive Milošević. Kako ste tu gradili svoju ulogu?

Ovo je do sada najzahtevnija uloga koju sam igrao i obradovao sam se poverenju koje mi je Iva ukazala, ali sam se i veoma uplašio. Na početku procesa imali smo razgovor sa psihijatrom Zoranom Ilićem koji nam je pomogao da odgonetnemo odnose i motive likova. Pogledali smo i film raden po ovom tekstu i onda lagano krenuli da pričamo svoju priču. Otkrivali smo sloj po sloj i uspeali da sačuvamo dobru radnu atmosferu uprkos svim organizacionim problemima koji prate rad sa ovako velikom ekipom. Meni je najdraže bilo što sam jednog trenutka shvatio da mogu da se opustim i da probam sve što mi padne na pamet i to pre svega zahvaljujući Ivi koja je odlično vodila priču i sjajnoj ekipi koju je sastavila tako da smo svi radili jedni za druge. Kada se radi u takvoj atmosferi onda možete da se igrate, uživate u probama, jer znate da će vam i za dobre i loše stvari

neko nesebično skrenuti pažnju. Možda ovo zvuči romantično, ali stvarno je tako bilo, a to nije baš čest slučaj. Mislim da je najviše zbog toga ova predstava postala jedna od onih koje se „dese“ i kojih je tek po koja u karijeri. Nažalost, ne igramo je često, onoliko koliko bih voleo i koliko mislim da zaslužuje, ali to je već neka druga priča i pisalo se o njoj u ranijim brojevima „Ludusa“.

Proslava na prvi pogled slika bolesne odnose unutar porodice, ali raspliče i mnogo komplikovanije odraze tih odnosa na pojedince, pa, u širem kontekstu, i na društvo... Kako vi sagledavate tu priču i zašto je važno da ona bude na repertoaru Ateljea 212?

Porodica je osnova društva i one suštinske promene u našoj zajednici i sva oboljenja, ali i ozdravljenja, najčešće kreću odatle. Ova je predstava koja govori o jednom takvom pokušaju ozdravljenja i o preprekama na tom putu. U svim porodicama postoje veći ili manji problemi i čini mi se da ova predstava prenosi poruku da je vredno truda boriti se za njihovo rešavanje. U *Proslavi* je to naročito zaoštreno i gotovo je pitanje života i smrti, što je čini izuzetno uzbudljivom. Nažalost, aktuelna je uvek i svuda. Važno je da je takva predstava na repertoaru Ateljea zato što je to sjajan tekst, sa odlično napisanim ulogama i prilikom da se angažuje gotovo pola ansambla, a to je sve ređi slučaj u našim pozorištima.

Predstava *Dokle!* u kojoj takođe igrate je o ovašnjim ljudima koji su devedesetih učestvovali u protestima, sada razočarani u promene koje kao da se nisu dogodile. Kako van konteksta predstave razmišljate o toj temi?

Pa i ja sam razočaran. Sećam se da su nam još tada govorili da će proces tranzicije biti bolan, ali nisam očekivao da će to baš ovako da izgleda. Ovoliki stepen grabeža i bezobzirnosti mislim da

baš nije bio nužan. Ipak, verujem da – kao što sam i tada osećao odgovornost da izađem i pridružim se desetinama hiljada ljudi na demonstracijama, jer bilo je važno da tamo budem i ja – moram i sada u ovim uslovima da nađem neki prostor gde sam „neophodan“ i gde bih mogao da utičem da bar nešto krene nabolje. Mislim da u svakodnevicu ima dosta takvih mesta za svakog od nas, i da tako možemo da ispunimo vreme dok oni gore ne završe svoje privatizacije.

Čekaonica, takođe u Teatru u podrumu, konkretizuje tu priču, ona je o tome kako nam je danas. To su dokumentarne priče i jedno drugačije glumačko iskustvo. Publiku vam je sasvim blizu, nema rekvizite i scenografije, gluma je tu sve... Kakvo je to iskustvo?

Veoma uzbudljivo i neobično. Novo, za svakog u ekipi. Jedan od najkreativnijih i najnapornijih procesa do sada. Pre svega, odličan glumački trening. Nismo do kraja znali da li smo na pravom putu. Srećom, Boris Liješević je dobro izabrao

strategiju i ostao do kraja dosledan da ovu priču ispriča oslanjajući se isključivo na našu igru. To je velika odgovornost, zahteva posebnu pripremu za svako izvođenje i drago mi je što imam jednu takvu predstavu na repertoaru.

Ima glumaca koji umeju da odlično mistifikuju likove koje tumače i tako ih donose na scenu, i glumaca koji to odlično rade tako što demistifikuju likove i grade ih kao obične, na prvi pogled jednostavne ljude. Koji je vaš način? Kako istražujete kada gradite neki lik?

Mislim da sam uspeo u poslednje vreme da dodem do nekog srednjeg puta. Ranije sam išao do sitnih detalja i u analizi stalno nešto proveravao i bio tačan ali neubedljiv. Onda sam se trudio da budem ubedljiv i prisutan, ali sam bio uopšten i nekonkretan. Mislim da sada ponekad imam mir kad stanem na scenu. Što se istraživanja tiče, prvo dam tekst agentu-supruzi koja je dramaturg po struci i koja mi sa te strane pomogne da

razumem tekst, linije likova, strukturu komada... Kad se okupi ekipa kreće dijalog, uspostavlja se neki metod proba, rada na ulozi i tako ide do kraja i to je uvek različito. I ne samo različito, katkad i potpuno suprotno, čak i suprotstavljeno. Izadete recimo iz jedne vrste proba i uđete odmah u neke druge, gde se radi na potpuno drugačiji način. To me je jedno vreme jako opterećivalo, a sad me čak i zabavlja. Shvatio sam da moram nekako da nađem svoj put i način, a da ostanem otvoren i spreman za različite pristupe. Sve zavisi od teksta, ekipe, režije... Naročito mi je uzbudljiv život uloge i predstave posle premijere, kako se uloga razvija kroz igranje.

Atelje 212 je vaše pozorište, već 15 godina ste član te kuće. Da li postoji ateljeovski način glume i šta to podrazumeva?

Prvo što mi pada na pamet je stil glume koji sam, nažalost, samo na traka-ma desetina puta gledao i zbog kojih sam i zavoleo glumu i pozorište. Zaigranost i radost igre su odlike tog načina glume. Tu sigurno spadaju i stare predstave koje sam zatekao kada sam došao u Atelje i zahvaljujući njima mi danas imamo publiku koja nam ostaje verna čak i kad promašimo i dozvolimo sebi pravo na eksperiment i nešto hermetičnije forme. Ne znam da li sada postoji nešto što bi bio ateljeovski stil, teško mi je to iznutra da uočim. Ono što sada karakteriše Atelje je po meni sjajna atmosfera u ansamblu i međusobna podrška među kolegama. Dobrih glumaca ima u svim kućama, ali mislim da je ta atmosfera nešto što smo nasledili od svojih prethodnika, što nas čini posebnim, što publika oseća i što nikako ne bismo smeli da napustimo.

Pretpostavljam da je vaše Pozorište u kući, s obzirom na petoro dece u njoj, posebno zanimljivo i dinamično?

Jeste svakako, nikad nije dosadno.

Kako vaspitavate decu?

Živimo zajedno, pomažemo jedni drugima, pa se kroz to oni nekako vaspitavaju, a mi vaspitavamo.

Kako uspevate to da sve vaše uloge, one životne i profesionalne budu dobre?

Pa, hvala na lepim rečima. Mora ipak još dosta da se radi i na jednim i na drugim.

Šta vas još, osim porodice i posla zanima?

Zanima me svašta, ali nemam vremena ni za šta. Pošto nas je dosta onda se trudim da se zainteresujem za nešto što još ponekog zanima pa nas je onda više oko te stvari i lakše se organizujemo. Recimo mojoj ženi bi sigurno bilo drago da se zainteresujem za kuvanje, zbog dece sve bolje rukujem računarnom, a od skora sam krenuo da igram šah sa najmlađima. Pokušavam da starije zainteresujem za preferans, ali mi to još uvek ne polazi za rukom...

Dramaturški informator

KOSTA PEŠEVSKI – SMEČARNIK

Smečarnik Koste Peševskog je crna komedija čija se radnja dešava u jednom beogradskom kafiću, u vreme protesta pod nazivom „U Evropu ćemo bez nas“, koji je pokretač budućih događaja. Posebnost ovog teksta leži u njegovim brojnim likovima, živopisnim i autentičnim. Oni su uglavnom tridesetogodišnjaci, marginalci, neuklopljeni, zgubidani, zaboravljeni od sveta, bez realnih vizija i planova. Bobi je vlasnik tog neuglednog kafića, gde se radnja dešava, neprestano radi, iako posao ide loše, jer su mu gosti pijanice, luzeri, politički ekstremisti. Bobi je dosta živo, groteskno uobličien, pri čemu je, na primer, stalni izvor humora u komadu njegov infantilni strah od kućeta čiji je vla-

snik jedan Pijanica, koji ga šizofreno, a takođe vrlo komično, tretira kao da mu je dete. Toza je Bobijev prijatelj koji ništa u životu ne radi, po sopstvenom izboru, iz protesta, što je rezultat njegovog specifičnog, suženog, malo paranoičnog pogleda na svet, što je posledica njegovog porodičnog bekgraunda (odrasao je policijskom okruženju). Ipak, u Tozinim osobenim, često drastičnim zapažnjima, ima zanimljivih ideja, o načinu organizacije policijskog, pa i državnog sistema, što podstiče na razmišljanje. Fioka je policajac, jedan agresivni nasilnik, u fizičkom, kao i u verbalnom pogledu, Milica je prerusena članica bezbednosne službe, direktna, oštra i opasna, u komadu se pojavljuje po principu *error in persona* (svi

su ubedeni da je prostitutka), što je takođe, u početku, fin izvor humora. Radnja se tako, postepno, uz upadanje različitih likova (i jednog četnika, para klabe- ra, prolaskom demonstranata itd.), zahuktava i komplikuje.

Pet scena se odvijaju tokom jednog dana, dok se šesta odigrava nakon mesec dana, predstavljajući neku vrstu epiloga. Okviri drame, događaji koji se dešavaju tokom protesta, određuju ovu komediju kao društveno-političku. Tu se direktno sagledava aktuelno stanje u Srbiji, zaglavljena između zvaničnih težnji da se zemlja pridruži Evropskoj uniji i bojkota tom pridruživanju. Taj rascep, u komadu sasvim oštro, groteskno smešno dat, kroz sukob tih specifičnih likova, inspiriše na razmišljanja o stanju naše svesti, koja se nalazi između prošlosti i budućnosti. Vesti i izveštaji o protestu, preterano i iro-

nično oblikovane, stižu putem radija, čime se ironijski izobličava i problematizuje i medijski diskurs.

Likovi *Smečarnika* su puni mržnje i oholosti, tvrdoglavi su i izgubljeni, što je rezultat njihove individualne neprilagodivosti, ali i okruženja, činjenice da žive u društvu bez sistema vrednosti, sredini osakaćenoj nedavnim prošlošću, vezanošću za pogrešno interpretiranu istoriju i tradiciju. A oštar, svirep humor koji definiše prikaz događaja i likova koji se muljaju po društvenom dnu, sredstvo je u procesu forsiranja analize, traženja odgovora, jer ta vrsta dvojnosti, ambivalentnosti, sudar različitih krajnosti, sinteza komičnosti i tragičnosti pogodna je platforma za ispitivanje složenosti i kontradikcija koji bazično definišu naše današnje živote.

Ana Tasić

KOSTA PEŠEVSKI – BIOGRAFIJA

Kosta Peševski rođen je 1978. godine u Beogradu gde je i završio dramaturgiju na FDU. Kao stalni član glumačkog ansambla Akademskog pozorišta „Branko Krstić“ igrao je u brojnim pozorišnim predstavama. Bio je koscenarista filma „Beogradski fantom“, kao i scenarista više kratkih filmova i TV emisija.

TRAGIČAN KOMAD PUN RADOSTI

„Likovi u komadu žale za životom kakav je mogao da bude i kakav može da bude, a nije. Predstava govori i o tome da je život ipak u našim rukama i da bez obzira na nemaštinu, probleme, nesreće, moramo i možemo uvek pronalaziti nešto lepo. Dok ne prođe. A proći će”, kaže Milica Kralj

Ana Dobrović

S ticajem okolnosti prvoga dana marta, u ranim prepodnevima satima zatekosmo se u Beogradskom dramskom pozorištu. Vrvili od pozorišnog sveta. Na sceni i oko nje pripreme za probu... U bifeu žamor, pesma, a čak se i zaduskalo. Duhovite opaske, dobacivanja i smeh se podrazumevaju. Nije lako stići ni na red za kafu ili neko drugo piće. Bližilo se podne. I čekao se Pera Kralj koji, kako nas obavestio upućeni „samo što nije stigao”...

Oslikavajući i reču i pokretom Starog čoveka, Majku, Kočijaša, Kurvu s belegom... njihove živote, tuge koje bivaju i komične, scenom kroče Petar Kralj, Milena Pavlović, Aleksandar Alač, Nataša Marković... Ponekad insistirajući na tonu jedne, jedine reči rediteljka Milica Kralj nijansirala meru njihove patnje, straha, duhovitosti. Teče proba predstave *Rekvijem* Hanoka Levina (koji je komad pisao po Čehovljevim pričama), u režiji Milice Kralj u Beogradskom dramskom pozorištu, čija je premijera sredinom marta, a kojom se ovaj teatar priključuje obeležavanju 150-godišnjice rođenja Antona Pavlovića Čehova.

Hanok Levin, jedan od najznačajnijih savremenih izraelskih pisaca, koji do sada nije izvođen na našim scenama, komad *Rekvijem* bazira na tri Čehovljeve priče... „Kroz priču o smrti, Levin u stvari preispituje život”, kaže Milica Kralj i dodaje: „i Levinovi, kao i Čehovljevi likovi, žale za životom kakav je mogao da bude i kakav može da bude, a nije. Ali, pri tom govore glasno i jasno o svojim osećanjima, iskreni su, često i duhoviti. U ovom komadu nema nikakve dnevne politike, dnevnih aktuelnosti i senzacija koje danas možete naći u medijama, što je za mene osvežavajuće. Nema nasilja, begunaca, mafijaša, političkih partija... Priča se može odvijati bilo gde i bilo kad. Intimno se tiče čoveka, pojedinca, jer se bavi suštinskim pitanjima života i činjenicom da je taj život ipak u našim rukama i da bez obzira na nemaštinu, probleme, nesreće, moramo i možemo u tom životu uvek pronalaziti nešto lepo. Dok ne prođe. A proći će.”

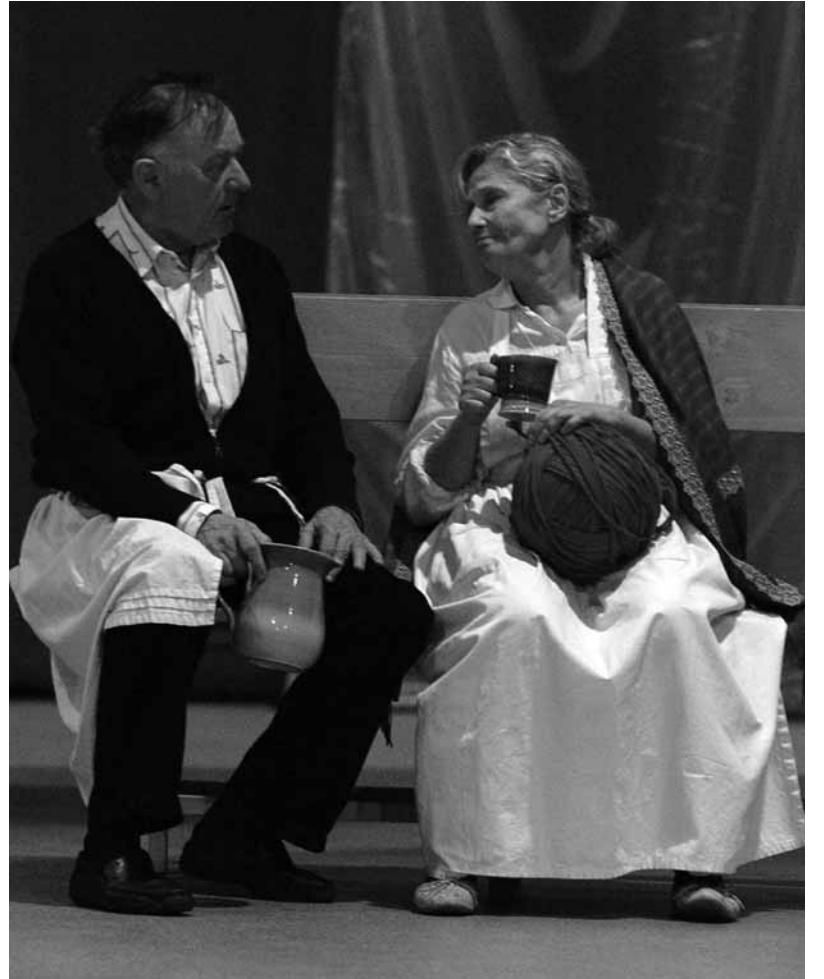
Tiho, gotovo u pola glasa Mlada žena i Stari čovek razmenjuju naizgled svakodnevnice rečenice iz kojih izviru njihove životne priče, (ne)mogućnosti, (ne)pomi-

renost sa onim što život nosi. Rediteljka vraća scenu isprobavajući drugačija rešenja. Čuju se i svojevrsne, jedva čujne reakcije iz gledališta u kome uz nekolicinu ljudi iz pozorišta sede i studenti Akademije lepih umetnosti.

„Igram mladu ženu koja ima bolesnu bebu, u ovom komadu u kome je Levin sjajno zapravo prepevao Čehova”, kaže Milena Pavlović. „Ona, naravno, pokušava da nađe leka za svoje dete, međutim tu nema mnogo pomoći. Ali, ona toga nije svesna i neće to da prihvati. Prvi put se u životu suočava sa tako teškim problemom a i sa činjenicom šta (ni)je mogla, šta (ni)je uradila.”

Po rečima Petra Kralja, njegov lik, Stari čovek je „neka vrsta” njega. „Tačnije, nastojao da na sceni mislim na njegov način o tome koliko je stvari u životu prošlo pored njega a da ih nije primetio, ni doživeo... koliko je toga propustio haveći se možda beznačajnim ili značajnim ali drugim stvarima, sitnicama. Odnosi se to naravno na ljubav, ali ne samo ljubav, odnosno ne samo na ljubav u muško-ženskom smislu. I kad ne govorimo o predstavi i pozorištu, čovek mnogo toga propusti što zbog straha, što zbog inercije, što zbog prevelikog pridanja značaja nečemu što ne zaslužuje... To preispitivanje tzv. paralelnih života, odnosno što smo možda mogli je vrlo zanimljivo pitanje. Mislim i da je prilično gorko. A Milica misli i da je duhovito.”

O saradnji sa čerkom, rediteljkom Milicom Kralj i o tome ko koga grdi a ko koga sluša Petar Kralj kaže: „Ona mene grdi a ja se ponekad borim malo... Ali, nije što je moja, stvarno je odlična... Šalu na stranu, Milica ima jasan, precizan

Rekvijem Hanoka Levina u režiji Milice Kralj, Beogradsko dramsko pozorište

koncept, zna šta hoće, ne prevaspitava glumce. Nismo jedno prema drugom neznatiji nego u odnosu na druge kolege. Raspravljamo se i svađamo ponekad oko nekih stvari pa onda, prirodno, u procesu rada dolazimo do rešenja.”

A govoreći o žanru *Rekvijema* Milica Kralj napominje: „U pitanju je poetski realizam. Mogla bih ga nazvati i nekom vrstom bajke za odrasle. Vrlo je izvođen u svetu a kritika ga je pratila rečima

‘tragičan komad pun radosti’, ‘čarobna, mudra, emotivna bajka’...”

Umetničku ekipu predstave *Rekvijem* čine glumci: Petar Kralj, Jadranka Selec, Aleksandar Alač, Sandra Bugarški, Nataša Marković, Milena Pavlović, Srdan Dedić i drugi. Scenograf je Milica Baji-Đurov, kostimograf Maja Nedeljković-Davidovac, a kompozitor Aleksandar Kostić.

PRAVA ISTORIJA „NO SHAME” TEATRA

Piše: Branko Dimitrijević

Prva stvar koja se o meni svojevremeno mogla saznati preko gugl pretraživača bila je da sam jedan od veterana *No shame teatra*, i opis mog nastupa sa pljoskom i činelom, pod nazivom *The Sixpack Show*.

A sada, kad je *No shame* stigao i u Vikipediju, ostali prvoborci su se ugurali u istoriju, a mene nema! Istina, na sajtu *No shame teatra*, koji već odavno ne ažurira administrator Džef Gud, naveden sam i ja, a verovatno se upornijom pretragom može još uvek naći i onaj citat iz novina.

Kao što u istoriji lepo piše, *No shame* je nastao u Ajova Sijiju u oktobru 1986. godine, dakle tokom moje prve godine postdiplomskih studija, ali su za njegovo stvaranje zaslužna dva studenta treće godine dramaturgije, Sten Rut i Tod Ristau. Romantizovana istorija navodi da je do ideje došlo uz flašu „džek denijels”

burbon viskija, što je nemoguće iz dva razloga: ta vrsta viskija bila je ovoj dvojici nedostupna zbog cene, a pod dva, potpuno je nemoguće da bi oni to pili, a da ja ne saznam i ne pojavim se. Naš kolega, Fred Norberg, može da potvrdi da je jedini burbon koji smo tamo konzimirali bio jeftini „džim bim”, ali u tako malom mestu kao što je Ajova Siti, što znam iz bolnih iskustava, čovek ne može da izvuče zatvarač iz flaše, a da se to ne čuje i ne pojave se pozvani i oni drugi.

No svejedno, neka im bude. Dakle, ideja jeste bila njihova jer je uprava pozorišnog odseka na univerzitetu odbila da studentima dozvoli upotrebu male pozorišne sale da tamo prave priredbu petkom uveče. U znak protesta, organizovali su tu priredbu na parking iza zgrade, a kao bina im je poslužio Stenov pikap kamiončić marke „dodž”, osvetljen

farovima motocikla Krisa Farara. Program se sastojao iz monologa, skečeva, a ja sam prvo pisao monologe za Stena, a bih kasnije i sam nastupao u *dada* stilu.

Od petka do petka broj gledalaca na parking iza zgrade je rastao, pa su se univerzitetke vlasti uplašile da ih neko ne optuži kako se igraju zdravljem studenata, jer zima u Ajovu stiže rano i vrlo je gadna, te su tako dopustili da se *No shame* useli u zgradu pozorišnog odseka.

I tako je nastala jedna lepa tradicija. Nakon diplomiranja neki od veterana *No shamea* su nastavili da osnivaju filijale i podružnice tog načina teatra tamo gde su se odselili. Najviše su na tome učinili Džef Gud (Goode), koji je otišao da radi na televiziji u Holivudu i Tod Ristau, koji je sada šef odseka postdiplomskih studija dramaturgije na univerzitetu Holins u Virđiniji.

Pa gde su i šta rade neki od veterana? Ja sam evo ovde, obogatio sam se od pisanja za *Ludus*, Sten Rut je otišao u Sijetl i prestao da se bavi pozorištem, zgrožen propadanjem naše civilizacije cinično je zarađivao kladenjem na konjskim trkama. Tobi Has je studirao glumu u Ajovi, a u *No shameu* je nastupao kao Arti, „najjači čovek na svetu”, pa je isti lik uspeo da proda i u jednoj TV seriji za decu (*Avanture Pita i Pita*).

Kreg Česler se bavi muzikom, izdao je CD i nastupa. Šon Klark je otišao u Holivud umesto mene (duga priča) pa radio na sitkomima, onda oženio stjuardesu, pa otišao u Las Vegas i bavio se nekretninama, pa onda počeo opet da se bavi filmom. Majk Moren očigledno živi u nekom malom mestu u Ajovi i glumi u lokalnom amaterskom pozorištu. Bret Nivo je napisao nekoliko drama, izvođene su,

No Shame: Sten Rut i Tod Ristau

bio je u Čikagu gde su mu pricali lepu budućnost a onda je nestao, odnosno tako izgleda jer se sve informacije o njemu na internetu završavaju 2007. godine.

Džonatan Prajs se bavi muzikom i to vrlo uspešno, upravo mu izvode mjuzikl u Singapuru, a pisao je muziku za holivudske filmove. Rut Margraf je predavao kao gost na nekoliko univerziteta, a njene pozorišne aktivnosti dovele su je i u kontakt sa beogradskim Dah teatrom. Erin Kvin Pursel se i dalje bavi glumom u Čikagu, gde je otišao i režiser Frenk Bartela ali samo da bi radio u robnoj kući „Maršal Filds”. Režijom je nastavio da se bavi Dai Parker Gvilijam, ali ova poslednja dvojica nisu bili naročito aktivni u *No shame* priredbama, jer bi krenuli da piju odmah po završetku poslednjeg predavanja ili vežbe, tako da su u osam uveče bili isključeni iz saobraćaja.

Meni najinteresantniji lik bio je Toni Traut. On je bio organizator velike akcije nazvane „Legalizujte sladoled od jago-

de”. Naravno, sladoled je legalan, ali po Tonijevom mišljenju isti status bi trebalo da uživa i marihuana, pa je hteo da pokaže besmislenost sadašnjih zakona o toj supstanci. Toni je umesto mene (još jedna duga priča) oženio jednu našu kolegicu i, nažalost, ne bavi se više pozorištem.

Poenta ovog mog čeprkanja po memoriji je da je praksa izuzetno važna u pozorišnim studijama i da prilike treba stvarati i tamo gde ih trenutno nema. A u njujorškom ogranku *No shamea* nastupao je i poznati Džon Leguziamo, dok je Ričard Šekner naručio tekst o teatru sa parkinga nakon svoje posete Ajova Sijiju za *The Drama review*. Taj tekst se pojavio u prolećnom broju 1990. Tamo se pojavljuje još jedna verzija o istoriji ovog teatra. S obzirom na stepen svojevremene intoksiranosti učesnika, teško da će se prava istina o nastanku i ranoj istoriji *No shame teatra* ikada saznati.

The first performance of *No Shame Theatre* was given on October 3, 1986 from the back of this truck.

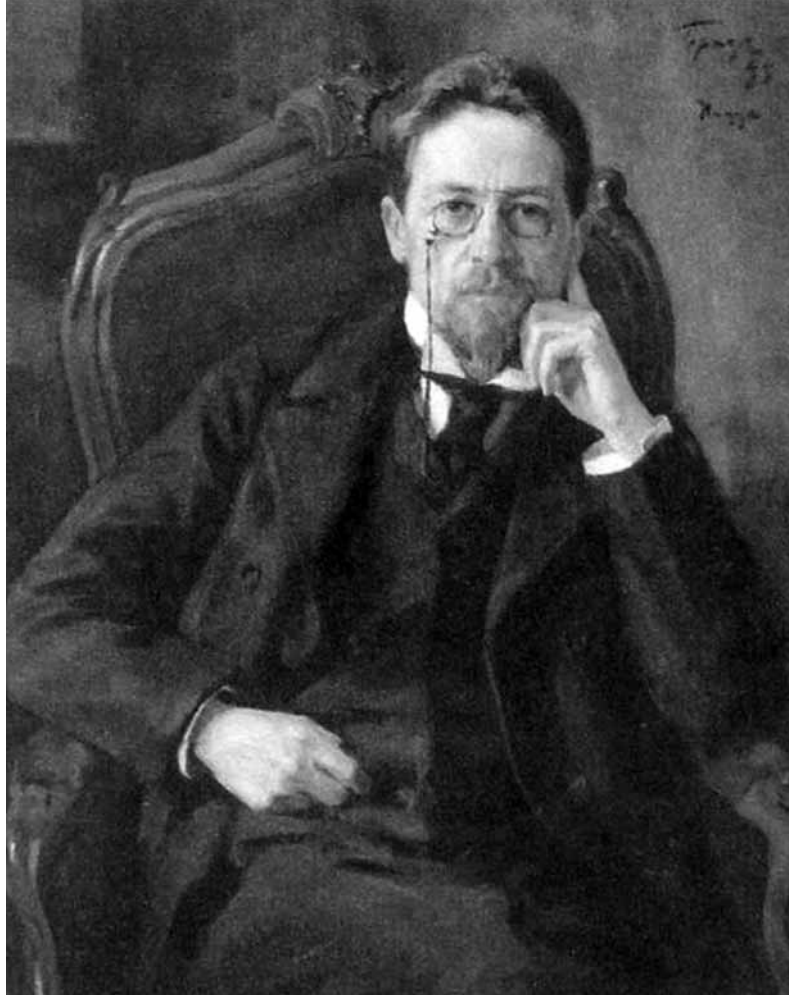

Really.

PIŠUĆI O MALIM LJUDIMA STVARAO JE VELIKA DELA

„Traži se da junak i junakinja budu scenski efektni. Ali u životu ljudi se ne ubijaju, ne vešaju, ne izjavljuju ljubav svakog trenutka. I ne govore svakog trenutka patetične stvari. Oni jedu, piju, vuku se, govore gluposti. I, eto, potrebno je da se to vidi na sceni. Treba napisati takav komad u kome bi ljudi dolazili, odlazili, ručavali, pričali o vremenu, igrali karte, ali ne zato što je to potrebno autoru, već zato što se to događa u stvarnosti,“ govorio je Anton Pavlovič Čehov

Aleksandra Jakšić

Anton Pavlovič Čehov

Čehov je, kao i mnogi drugi umetnici, nekada sumnjao u svoj rad i u njegovu dugovečnost – nekoliko meseci pre nego što će umreti od tuberkuloze 1904. predviđao je da će se njegova dela čitati još najviše sedam godina. Da se itekako prevario možemo konstatovati i danas, u godini u kojoj se obeležava sto pedeset godina od rođenja ovog slavnog ruskog pisca (rođen je 29. januara 1860. u Taganrogu), kada će biti preveden i na nekoliko afričkih jezika (i na svahili), neizostavan je deo školskih lektira, po njegovim delima je snimljeno više od dvesta filmova (na ovogodišnjem Festu je prikazana ruska ekranizacija *Paviljona 6*), a njegove drame su standardni deo svetskih pozorišnih repertoara.

Anton Pavlovič Čehov stvorio je specifičnu dramsku formu koja na neki način predstavlja i začetak moderne drame uopšte, i učinio je da drama u Rusiji više ne bude podređeni književni rod. Počeo je da piše kao student medicine (kasnije je imao običaj da govori kako je medicina njegova zakonita supruga, a književnost samo ljubavnica; a kada je ozbiljno počeo da piše za pozorište, govorio je kako je proza njegova zakonita supruga, a drama samo „nakindurena, goropadna, bezočna i zamorna ljubavnica“). Objavljuje humoreske u novinama, da bi 1881. napisao prvu dramu *Platonov*, koju je uništio jer se nije dopala glumici kojoj je pisana (pravo ime drame je izgubljeno, sadašnji naziv je po glavnom liku). U njoj je jezgro Čehovljeve genijalnosti, nazire se *Ivanov*, a likovi se javljaju i u kasnijim delima. (Verovatno najbolja adaptacija *Platonova* koji originalno traje šest sati je *Divlji med* Majkla Frejna, koji je savršeno osenio farsični element na kojem je Čehov insistirao, smanjio je broj likova, ali i dopisao neke replike ne narušavajući original. *Divlji*

med je vrlo uspešno igran u *Ateljeu 212*, u režiji Dejana Mijača). Važno je istaći da je već prvim komadom Čehov postigao smešno, ono na čemu će insistirati u celom dramskom opusu (Čehov *Galeba* i *Višnjika* naziva komedijama zbog toga što problemi junaka postaju veći nego što jesu, dajući im ironičan aspekt), kao što će insistirati i na detaljima koji će objedinjavati priču (npr. centralni simboli, kao što su galeb, šuma, požar, višnjik).

Velika faza Čehovljevog dramskog stvaralaštva počinje *Galebom* (pre njega napisao je brojne uspešne jednočinke poput *Medveda*, *Prosidbe*, *Štetnosti davana* i dr.) u kojem je stvorio svoju dramsku formu, za koju tadašnje pozorište još nije bilo spremno. Pozorište koje je odlikovala afektirana gluma, reditelj je bio podređen glumačkim zvezdama, dok je ruska drama bila svedena na žanrovske slike iz porodičnog života. Čehovljevi stavovi savremenom pozorištu prepoznajemo u *Galebu* kroz Trepeljčevu usta: „Potrebne su nove forme. Nove forme su potrebne, a ako ih nema... onda ništa ne treba“... Da bi svoje drame video u pravom svetlu Čehov je morao da sačeka da se otvori Moskovski hudožestveni teatar (akademski je dodato u naziv tek posle Oktobarske revolucije). U MHT-u nije bilo zvezda, suštinska ideja je bila da se igra kolektivno (kod Čehova ionako nema glavnih uloga) i da se poštuje pisac. Posle *Galeba* slede *Ujka Vanja*, *Tri sestre* i najbolja drama *Višnjik*.

Pored protivljenja tadašnjim pozorišnim formama, Čehov je osećao i prezir prema ruskom stavu o piscima kao učiteljima života. Pisao je 1908. g: „Za sada nemam ni političkih, ni verskih, ni filozofskih uverenja. Menjam ih svakog me-

seca i tako ću morati da se ograničim na to kako moji junaci vole, žene se i udaju, rađaju decu, umiru i govore.“ Naravno da se u Čehovljevim dramama govori o raznim idejama, o veri u svetliju budućnost, o novom životu, o radu, ali nisu važne one same već ljudi koji te stavove zastupaju, koji o njima diskutuju. Posebno ga je interesovao raskorak između onoga što likovi govore i onoga šta jesu (Veršinjin, Tuzenbah, Trofimov). Čehov je voleo takve ironične preokrete koji život pokazuju u novom svetlu, jer njega nije zanimala društvena uloga koju čovek ima niti isključivo društveni problemi koji se rešavaju i nestaju. Iza svega toga video je egzistencijalne probleme koji su nerešivi i ostaju nerešivi – okolnosti u kojima njegovi likovi žive (apatija, nemogućnost menjanja poretka) samo podstiču niz tih problema. Čehov otvara komplikovanija pitanja, do onih šta smo, šta očekujemo a šta nam se događa. Zbog toga su mu savremenici prebacivali tvrdeći da pisci treba da rešavaju sve te probleme, na šta im je odgovorio: „Umetnik ne treba da

bude sudija svojim ličnostima i onome o čemu one govore, već samo nepristrasni svedok.“ Prebacivali su mu i da je surov pisac jer za njega najstrašnije stvari u životu nemaju vidljivog uzroka i ne

moгу se objasniti... Svojoj supruzi Olgi Kniper govorio je da je pitati šta je život isto kao pitati šta je šargarepa, jer šargarepa je šargarepa i tu se više ništa ne zna.

Čehov piše o svakodnevnom životu, o malim ljudima koji imaju ovozemaljske probleme, koji pate, koji ne žive kako bi želeli, ne žive čak ni u skladu sa svojim načelima i težnjama. Na njegovoj pozornici je neophodno da bude složeno i prosto kao i u životu. Čehov kaže: „Traži se da junak i junakinja budu scenski efektni. Ali u životu ljudi se ne ubijaju, ne vešaju, ne izjavljuju ljubav svakog trenutka. I ne govore svakog trenutka patetične stvari. Oni jedu, piju, vuku se, govore gluposti. I, eto, potrebno je da se to vidi na sceni. Treba napisati takav komad u kome bi ljudi dolazili, odlazili, ručavali, pričali o vremenu, igrali karte, ali ne zato što je to potrebno autoru, već zato što se to događa u stvarnosti.“ I ta životnost čini Čehovljeve drame svesremenim...

Središnji događaj proslave 150-godišnjice Čehovljevog rođenja u Moskvi je šestomesečni pozorišni Međunarodni festival „Čehov“, koji je počeo krajem januara, i na kojem će učestvovati teatri iz desetak zemalja. U ruskoj prestonici otvorena je i izložba „Nedovršeno čitanje“, u okviru koje je izloženo oko 350 originalnih dokumenata koji daju uvid u život i rad pisca, a zanimljivo je pomenuti i postavljanje Čehovljevihih citata na stanice podzemne železnice. A što se srpskih pozorišta tiče, koliko je za sada poznato, obeležavanju ovog jubileja se na svoj način pridružuje Beogradsko dramsko pozorište.

Skice Staše Jamušakov

ANTOLOGIJA O KLOVNOVIMA

Objavljeni zbornici „Teatar/cirkus klovnova“ i „Biti glumac“

Pre nekoliko meseci profesor Radoslav Lazić objavio je dva nova zbornika tekstova: *Teatar/cirkus klovnova* i *Biti glumac*. U antologiju o klovnovima, koja se prvi put pojavljuje u nas, autor je uvrstio književna i estetička svedočanstva o umetnosti cirkusa i klovnova na pozorišnoj i životnoj sceni. Prisutni su tekstovi Stanislavskog, Ive Andrića, Federika Felinija, Žaka Lekoka i dr. Deo knjige čine autorovi razgovori sa klovnovima, sa jednim od najznačajnijih predstavnika ove umetnosti Olegom Popovim, te Nikolajem Nikolajevim, piscem Klovnovske Biblije... A u završnoj celini zbornika objavljeni su dramoleti o klov-

novima Vladimira Ajdačića, Branka Kockice i Todea Nikoletića. „Klovn nikad ne laže. On ne igra drugoga osim samoga sebe. ... Klovn koristi gotovo ista ili slična izražajna sredstva koja koristi i glumac na sceni iako kod 'klovnova nema glume'... Za razliku od glumca koji nema pravo na grešku klovn je umetnik čiji je ideal, cilj i svrha greh i pogreška, promašaj i poraz“, zapisao je Radoslav Lazić u uvodu, koji bi i sam da nije reditelj, kako kaže, bio klovn u teatru apsurda.

Biti glumac, u podnaslovu „Brevijar dramskog vaspitanja i obrazovanja“, čitaocu donosi tekstove klasičnih, modernih i savremenih ogleda o osnovnim pro-

bletima dramskog vaspitanja i obrazovanja, kod nas slabo istražene oblasti. Knjiga je podeljena u nekoliko celina: prvu naziva „Principi glume“ čine tekstovi Baharate Munija, pisanih početkom ove ere, pa Zaemija, oca japanskog No-teatra, odlomak iz Šespirovog „Hamleta“, te Geteova „Pravila za glumce“; drugu čine dela Stanislavskog, Brehta, Sare Bernar, Mate Miloševića, Mihaila Čehova, Lija Strasberga itd.; a treću Lazićevi razgovori sa glumcima i rediteljima, npr. Žakom Lekokom, Eudenijom Barhom, Branivojem Đorđevićem, Borom Stjepanovićem, Vladimirom Jevtovićem i dr. Knjigu zaključuju tekstovi dramskih pedagoga Tomija Janežića, Gordane Marić, Biljane Mašić. Ova hrestomatija će od najveće koristi biti za one koji uče glumu, dakle studente, ali će svakako koristiti i već iskusnim, formiranim glumcima.

A. J.

LUDUS

Ludus ne može bez Ministarstva za kulturu Republike Srbije, a verujemo da ni Ministarstvo ne može bez Ludusa

LEPOTA I UMETNOST KAO ODBRANA I UTOČIŠTE

„Đorđe Milosavljević i ja smo iz poznate Andrićeve pripovetke preuzeli motiv igre, plesa kao simbola velike snage lepote i umetnosti, kao simbola snage volje koja pobeđuje i samu smrt“, kaže reditelj Jug Radivojević

Predstava *Igra u tami* Đorđa Milosavljevića, u režiji Juga Radivojevića, premijerno je izvedena na Večernjoj sceni Pozorišta „Boško Buha“ 20. februara. Praćena je aplauzima i pohvalama, a nastajala je, kako to neretko i biva, u kreativnoj „zaveri“ umetničkog tima koji uz reditelja čine glumci Tamara Dragičević, Viktor Savić, Vuk Kostić, Vladica Milosavljević, Nenad Nenadović, Borka Tomović, Igor Damjanović, Miodrag Radonjić. Zatim, kostimograf Jelena Stokuća, scenograf Aleksandar Denić, kompozitor je Stribor Kusturica.

Desetak dana pred premijeru zavirili smo na jednu od proba. Ušunjali se. „Idemo ponovo petu scenu“, odjeknuo je glas reditelja Juga Radivojevića u datom trenutku probe. Sledeći reč reditelja na scenu stupaju i svoje položaje za stolom i oko njega zauzimaju Vuk (Viktor Savić), Obrad (Vuk Kostić), Šole (Nenad Nenadović) i majka (Vladica Milosavljević). I do tada predani svojim (anti)junacima glumci još posvećenije nijansiraju svoje likove i odnose. Uz improvizovane zalogaše tokom scene ručka nižu se replike koje, otkrivajući težinu međusobnih, porodičnih odnosa, zastaju kao kost u grlu.

Reditelj, stojeći u uglu proscenijuma, preispituje reč po reč, gest po gest, pokret po pokret... i fiksira određena rešenja.

Čitava proba, odnosno predstava odvija se u samo jednom delu pozorišne scene. Ostatak scenskog prostora pripašće, tj. pripao je gledaocima. Skučenost i teskoba i jesu odličje te teatarske pripove-

sti koja, po rečima reditelja Radivojevića, fokusira bolne segmente realnosti, a koja je na izvestan način inspirisana poznatom pričom Ive Andrića „Aska i vuk“.

Smeštena u današnje vreme, *Igra u tami*, između ostalog, bavi se Askom, leptom, mladom devojkom koja u potrazi za poslom, za svojim snom i mestom pod suncem biva prevarena, primorana da se bavi prostitucijom, da pristane na brutalnost kao normalan sled stvari, a koja će u igri, plesu, lepoti... potražiti i odbranu i utočište.

„Od predstave *Gola Vera* preko *Instanta* u mom interesovanju preovlađuje priča o praštanju, o užasnim brutalnostima kroz koje čovek, hteo ne hteo, prolazi, a za koje valja smoći snage kada je reč o praštanju... a verujem da se, samo tako, može ići dalje“, kaže Jug Radivojević i dodaje: „Đorđe Milosavljević i ja smo iz poznate Andrićeve pripovetke preuzeli motiv igre, plesa kao simbola velike snage lepote i umetnosti, kao simbola snage volje koja pobeđuje i samu smrt. Pitanje odnosa žrtva–dželat, kao i pitanje praštanja, kojima se mi bavimo u ovoj predstavi su, rekao bih, veoma važna, goruća, kako na pojedinačnom tako i na grupnom nivou.“

Konfliktna situacija među junacima rezultira tučom dva brata, Obrada i Vuka. Pod budnim okom reditelja i ostalih kolega Slobodan Savić i Vuk Kostić provežavaju scenu tražeći najbolja rešenja ko će koga, kada, gde i kako udariti... „Trebalo tu, publici ispred nosa...“ „Ma, ne, treba tu, na stolu da ga uhvati za vrat...“

Igra u tami Đorđa Milosavljevića u režiji Juga Radivojevića, Pozorište „Boško Buha“

Čuju se komentari... „Ma, daj da te umlatim“, našali se Vuk Kostić. Smeh je na trenutak prekinuo probu.

„Vuk, lik koji tumačim, iako je ogrezao u životu s one strane morala, ipak biva povučen snagom lepote, prepoznaje u sebi i oko sebe nešto što je dobro, što je lepo“, kaže Viktor Savić i dodaje: „a to je Aska, njen ples, njena umetnost koja budi u njemu zrno ljudskosti i čini da se on menja. Ima toga, verujem, i oko nas bez obzira na to da li to vidim ili ne. Samo, nije lako. Zaista. Nije lako prebratiti se. Ali vredi.“

„Nikada nisam igrao takvog negativca, takvog ljigavca kao što je Obrad“, kaže Vuk Kostić. „Doduše, on je takav jer je rastao u datom kontekstu, ali razlog nije i ne može biti opravdanje. Izgubljena duša, nasilan, narkoman, izvitoperen u svakom smislu. Intrigantan glumački zadatak. Lik kakav se u realnosti zaoblazi u širokom luku.“

Iz scene u scenu oseća se uticaj majke bilo da je prisutna ili ne. Majka kao kontekst odrastanja, majka kao otadžbina... S posvećenošću koja pleni, Vladica Milosavljević provežbava svaku reč, svaki korak, svaki gest... Gotovo ujedatihu izgovorenim replikom: „Majka uvek radi ono što je najbolje za decu.“ Odmernava sekund u kome će zakoračiti na sledeću stepenicu, bira nijansu povišenog tona s kojim će se uključiti u žučnu raspravu...

„Radila sam, sad već razne mame, ali ovakvu ulogu nisam“, kaže Vladica Milosavljević. „Njena priča, kao i ona sama, počiva na laži. E sad, da l' je ona prvo lagala sebe pa druge ili obrnuto, pitanje je, ali kako god bilo, laž je suština i laž je cilj. Jer nije cilj da ona uradi nešto dobro za svoju decu, cilj je profit u svakom smislu i cilj je lova. A sredstva su autoritarna. Autoritarnost kao model. Kontekst u kome je čovek ili dželat ili žrtva. I ogrezlost u kojoj živimo navodi na pomisao da treće nema. Moja junaki-

nja nastoji da bude dželat da bi se na kraju ispostavilo da će biti i sopstvena žrtva. U realnosti u kojoj smo samo je različito upakovani isti princip; imate fino upakovanu korupciju koja čak privlači i legitimitet u vrhovima društvene lestvice, a u slojevima kojima pripadaju junaci naše predstave sirov i brutalan vid istog modela.“

Govoreći o žanru, reditelj Jug Radivojević je rekao da je to „drama ukorenjena u hiperrealizmu“ i nakon nekoliko trenutaka tišine dodao: „Dok nisam počeo da se bavim ovim temama, nisam ni slutio koliko devojaka prolazi kroz takve i još gore stvari, a mi saučestvujemo zato što ne znamo šta se zbiva, zato što nas to ne interesuje jer nas se direktno ne tiče, a imamo preče probleme i/ili iz ko zna kojih sve razloga zatvaramo oči i čutimo pa saučestvujemo. Predstava je i svojevrsan vapaj, vapaj da širom otvorimo oči ili da ih makar ne zatvorimo.“

OBNOVLJENI TRADICIONALNI POZORIJANSKI SUSRETI

Pozorijski susreti pokrenuti pre dve godine pod krovom Sterijinog pozorja, koji izvesno vreme nisu bili održavani, obnovljeni su odskora. Prvi gosti u novom ciklusu bili su prvi čovek zagrebačke Gavele i Gavelinih večeri Nenad Stazić, a potom i čuveni makedonski reditelj Ljubiša Georgijevski. O obnavljanju ovih pozorijskih soarea za „Ludus“ govori Miki Radonjić, izvršni direktor Pozorja...

Zašto su uopšte pozorijski razgovori bili prekidani?

Sterijino pozorje je 2008. godine pokrenulo ciklus programa pod nazivom „Pozorijski autori i njihovo delo“, sa ciljem promovisanja najznačajnijih teatarskih stvaralaca s ovih prostora, ali i ostalih delatnosti Pozorja koje nisu u neposrednoj vezi s Festivalom. Tako su, među

ostalima, održani susreti sa Borom Draškovićem povodom njegove knjige „Ravnoteža“ (KOV, Vršac), sećanje na Borislava Pekića kao dramatičara (najava izložbe o Borislavu Pekiću u organizaciji Biblioteke grada Beograda na Pozorju) i drugi. Dolaskom Ivana M. Lalića na čelo Pozorja, ovaj program se obustavlja iz meni nepoznatih razloga.

Šta je sada bio povod da se obnove?

U ovoj godini Pozorje će imati 55. festivalno izdanje, i to je neposredni povod za obnavljanje ciklusa tog programa u nešto drugačijoj formi i pod novim nazivom – „Pozorijski susreti“. Ideja je da se mlađoj pozorišnoj i drugoj javnosti predstave autori čiji je rad obeležio istoriju institucije i festivala Sterijino pozorje, kao i pozorišne ustanove s kojima Pozorje održava saradnju.

Hoće li i ostali susreti imati „ex-Yu duh“?

Činjenica je da Pozorje svoju višedecenijsku istoriju i razvoj ne može odvojiti od teatarskog prostora bivše zemlje i sasvim je prirodno da o prošlim danima (37 godina) svedoče neposredni akteri iz novonastalih zemalja.

Ko će do kraja sezone još gostovati?

Predviđeno je da se „Pozorijski susreti“ održavaju jednom mesečno, u periodu mimo Festivala (maj/jun), i da budu predstavljani bivši selektori, dobitnici Sterijine nagrade, umetnički direktori Pozorja, ali i festivali iz regije, publikacije i časopisi, pozorišni muzeji, pozorišni sajтови/portali...

U kom smislu su ti susreti zanimljivi/korisni pozorišnoj javnosti?

Svakako da podsećanje na neka druga pozorišna vremena može biti dragoceno, pogotovo kad se uzme u obzir današnji društveno-politički kontekst. S druge strane, jedna od delatnosti Pozorja temelji se na prikupljanju i obradi građe o dramama i pozorišnoj umetnosti uopšte, te se ovaj ciklus programa sasvim uklapa u koncept Pozorja.

Šta se trenutno dešava u Pozorju? Šta je sa konkursom za dramski tekst? Kad će se znati rezultati? Ko je uopšte u žiriju?

Sterijino pozorje uveliko radi na organizaciji i realizaciji 55. festivala, a selektori će svoj program saopštiti do 20. marta. Konkurs za savremeni domaći dramski tekst je okončan, a žiri – Darinka Nikolić, Marina Milivojević-Madarev, Ana Tomović – saopštice odluku na kon-

PETAR MIHAJLOVIĆ LAUREAT STERIJINE NAGRADE ZA DRAMSKI TEKST

Sterijina nagrada za originalni domaći dramski tekst je jednoglasnom odlukom žirija pripala Petru Mihajloviću, dramskom piscu iz Beograda, za tekst *Radnička hronika*. Autoru će novčana nagrada (400.000 dinara) biti uručena prilikom obeležavanja Dana Sterijinog pozorja, 29. marta, nagrađeni tekst će biti objavljen u narednom broju časopisa „Scena“, a biće omogućeno i njegovo izvođenje u pozorištu. Na konkurs je pristiglo 76 radova, a žiri je zasedao u sastavu: Marina Milivojević-Madarev, teatrolog, Ana Tomović, reditelj i Darinka Nikolić, pozorišni kritičar.

„Uprkos zadovoljavajućem odzivu dramskih pisaca na konkurs, žiri je konstatovao da kvalitet ponude ne zaslužuje istu kvalifikaciju. Kada su u pitanju tematske preokupacije autora, preovlađuju teme koje se, kroz različite aspekte i različitim poetikama, bave sindromima našeg aktuelnog trenutka, sa svim njegovim specifičnostima koje referišu i na univerzalno prisutnu motivsku platformu savremene evropske i svetske dramske književnosti: život pojedinca u svetu koji karakterišu ne samo ekonomska, već i politička i kulturna globalizacija. Usamljenost, otuđenost, nesnađenost, narkomanija, kriminal, nemogućnost ili uzaludnost pobune jesu bliže tematske odrednice korpusa prispelih drama“, rekla je Darinka Nikolić, predsednica žirija, i naglasila da je bilo pokušaja da se o ovom vremenu progovori i diskursom istorijske i mitološke alegorije, uslovno biografskim dramama, ili pretežno šematskim prikazom uspona novokomponovane klase „biznismena“ i tajkuna. Žiri je uočio i odsustvo „čistih“ žanrova, kao i bitno odustajanje od postdramskog pisma koje je preovlađivalo prethodnih godina.

U užu izbor žiri je izdvojio pet tekstova: *Čišćenje idiota*, *Duga noć pod orahom*, *Suncokreti*, *Auto(cenzurisano)* i *Leptir i voće*. Neki od njih će, uz saglasnost autora, biti objavljeni u „Sceni“, odnosno njenom izdanju na engleskom jeziku.

G. Nonin

Pozorijski susreti, Miki Radonjić, Ljubiša Georgijevski i Milivoje Mladenović

ferenciji za štampu početkom marta. Dodela nagrade biće upriličena na svečanosti Dana Pozorja, 29. marta. Novi broj časopisa „Scena“ je izašao krajem februara. Tema broja: Novo pozorište Srbije – Mladi reditelji. U sklopu festival-

skih programa, Pozorje priprema tradicionalnu nacionalnu „Izložbu pozorišnog plakata i grafičkog oblikovanja u pozorištu“. Prijave su u toku.

Snežana Miletić

PREDSTAVE U TRŽNOM CENTRU

Južnokorejci su napravili glumicu-robotu koja igra naslovnu ulogu u komadu „Princeza robot i sedam patuljaka“. Android (EveR-3) govori korejski i engleski, i može da napravi 16 različitih facijalnih ekspresija

Aleksandra Jakšić

New York Theater Workshop“ objavio je da tvorcima „Saut parka“ Toni Parker i Met Ston rade na novom mjuziklu sa Robertom Lopezom, dobitnikom Tonija za „Aveniju Q“, čija bi premijera trebala da se održi u toj kući u avgustu ili septembru. Ostale pojedinosti se drže u tajnosti.

Novi komad Sema Šeparda premijerno je izveden i na of-Brodveju (Atlantic Theatre Company), pošto je debitovao u dablinskom „Abbey Theatreu“. Duodramu *Ages of the Moon* režirao je Džimi Fej. Priča govori o dva bliska prijatelja koji se nisu videli godinama. Bajron je danima putovao do Eymove zabačene kuće da bi slušao prijateljev lament nad propalim brakom. Uz burbon i beketovske tišine, likovi se kroz ceo komad prisećaju prošlih vremena, i oni sami su u nekakvom limbu. I pored otkrivanja velike tajne na samom početku, ostatak drame ostaje statičan, kaže kritika.

U frankfurtskom Šaušpilhausu izvođenje predstave *Moskva–Petuški*, po noveli Venedikta Jerofejeva o putovanju up-

ravo otpuštenog Venje vozom u zabačeno selo kod svoje drage, pretvorilo se u pravu farsu. Četvorica vrlo poznatih nemačkih glumaca, tumača uloga, rešili su da u predstavi koja je u programu okarakterisana kao „ludi prikaz jednog od najpoznatijeg pijančenja u svetskoj literaturi“ konzumiraju pravu votku. Publika je u početku uživala u „razdraganoj“ izvedbi, međutim, kada je jedan od glumaca pao sa stola, a drugi sa bine, morala je da interveniše i hitna pomoć.

Novi komad Martina Mekdone *A Be-handing in Spokane* imao je praizvedbu na Brodveju. Glavni lik, kojeg tumači Kristofer Voken, traži svoju levu ruku skoro pola veka. Tu su i dvoje umetnika prevaranata koji se stalno svadaju, a koji prodaju ruku, kao i hotelski radnik sa averzijom prema pucnjavi – sve ovo je preduslov za komediju o ljubavi, mržnji, očaju i nadi. Predstavu je režirao Džon Kravli, koji je nominovan za Tonija za postavku Mekdoninog *Jastučka*.

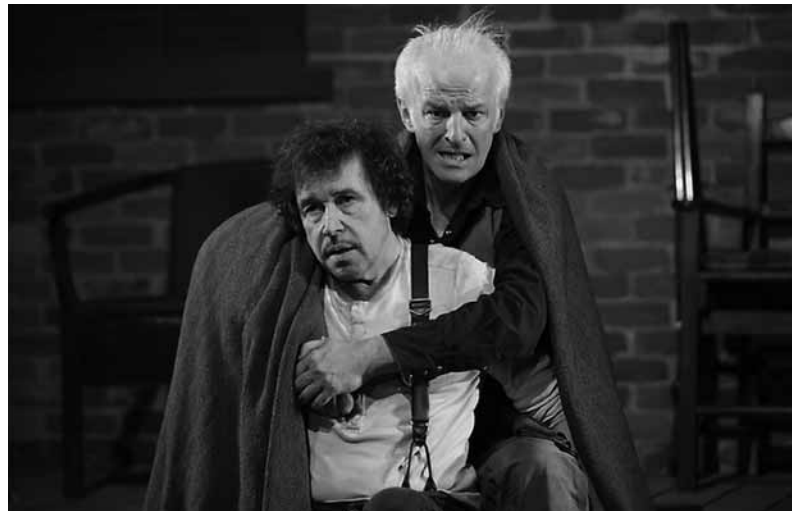
„Theatre Local“ je nov projekat „Royal Courta“ koji obuhvata izmeštanje nji-

hovah produkcija u alternativne prostore u centru Londona. Tokom narednih meseci predstave će se anplagd izvoditi u napuštenom delu „Elephant and Castle“ šoping centra (pošto su zbog finansijske krize mnoge radnje i lokali ostali prazni, gradska vlast je odlučila da ih u prva tri meseca besplatno ustupi teatrima i galerijama, ne bi li oživela pojedine delove grada). Prve na programu su: *Disconnect*, *The Empire* i *Spur of the Moment*. „Iskustvo komunikacije ovih potpuno različitih komada u ambijentu prometnog tržnog centra vrlo je intrigantno za sve učesnike. Nadamo se da ćemo ovom akcijom doprineti stvaranju nove publike Courta“, kaže Dominik Kuk, umetnički direktor ovog teatra.

Južnokorejci su napravili glumicu-robotu koja igra naslovnu ulogu u komadu *Princeza robot i sedam patuljaka*. Android (EveR-3) govori korejski i engleski, i može da napravi 16 različitih facijalnih ekspresija. Njeno lice je urađeno po izgledu dve poznate korejske glumice, a torzo po pevačici, čija imena nisu otkrivena.

Bilo je potrebno više od 400 godina da se komad jedne žene izvede na sceni Šekspirovog Glob teatra. Drama Nel Lejson *Bedlam* je fiktionalni portret Betlema, londonske bolnice za mentalno obolele, tokom epidemije pijančenja u 18. veku. Ta institucija je bila strašno mesto koje su vodili ljudi koji nisu imali razumevanja za mentalne bolesnike. Rediteljka je Lusi Beilej.

Elektro zvezda Peaches pripremala je izvedbu komada Endrua Lojda Vebera *Isus Hrist superstar*, koja je trebalo tokom marta da se održi u berlinskom Hebel teatru, međutim uskraćena su joj

Novi komad Sema Šeparda: *Ages of the Moon*

autorska prava. Mjuzikl je trebalo da bude „one-woman-show“, tj. Peaches bi pevala sve uloge: Isusa, Mariju Magdalenu... uz pratnju pijaniste.

Nova predstava za mladu publiku u pozorištu „South Coast Repertory“ je komad Medlin L'Engl *A Wrinkle in Time*, u režiji Džona Glora. Priča prati dvoje dece koji putuju kroz vreme ne bi li spasili svog oca, pošto je devetogodišnja Meg napravila u kutiji od cipela maketu mesta gde je otac zatočen. Reditelj u inscenaciji koristi video projekcije i razne zvučne efekte ne bi li dokazao različita doba kroz koja likovi prolaze.

U novom komadu Donalda Margulisa, autora ovenčanog Pulicerovom nagradom za komad *Večera sa prijateljima*, postiračkoj drami *Time Stands Still*, koji je postavio Danijel Sulivan, briljira glumica Lora Lini. Sara je ratni fotograf a njen muž Džejsms reporter. Posle boravka u Iraku, gde je ona zamalo poginula od

eksplozije, a on doživeo nervni slom, pokušavaju da se „sastave“ u svom domu u Bruklinu. Tu su i njihov prijatelj urednik Ričard i njegova mlada devojkica Mendi. Iza aktulenog ratnog motiva, ova drama puna inteligentnih i duhovitih dijaloga, zapravo je priča o vezama koje se nalaze na raskršću.

Royal Shakespeare Company već 15 godina redovno gostuje u Americi, a i 40% svih donacija koje najpoznatija šekspirovska trupa na svetu godišnje prima stiže upravo iz SAD. Zato su u RSC-u ove godine odlučili da za potrebe šestonedelnog gostovanja na Lincoln Center Festivalu, izgrade detaljnu repliku svoje scene i gledališta sa 930 mesta, te je potom u delovima presele u Njujork, gde će biti izvedeno 45 predstava pet naslova: *Antonije i Kleopatra*, *Kako vam drago*, *Julije Cezar*, *Kralj Lir*, *Romeo i Julija* i *Zimske priče*.

Pozdrav iz Holandije: Andreja Kulešević, performer i koreograf

SAMI STVARAMO CILJ

Andreja Kulešević, solista Baleta Srpskog narodnog pozorišta, čiji smo koreografski rad imali priliku da vidimo u dramskim predstavama *Prijave ruke*, *Pomorandžina kora*, *Dundo Maroje* te *Ja ili neko drugi* i *Skočidevojka* na kojima je bila asistent koreografa, od početka godine je u Holandiji gde radi na projektu *Home*... O čemu se tu radi govorila je za „Ludus“...

„Projekat *Home* u produkciji kompanije 'Danshuis station zuid' kreiraju četiri koreografa: Jens van Daele, Liz King, Daniel Rener i Itamar Serusi, a u njemu učestvuju deset igrača sa svih strana sveta: Australija, Amerika, Izrael, Indija, Švedska, Nemačka, Holandija i Srbija, te četiri muzičara. Za projekat

sam saznala od nekadašnjeg direktora Baleta SNP-a Pitera Grinvuda, koji me je i pozvao na audiciju, a u svojoj deo tima me uzeo Jens van Daele sa kojim sam pre pet godina u Srpskom narodnom radila predstavu *Unutrašnji i spoljašnji krugovi*. Ceo proces je trajao pet meseci, od čega su dva bila predviđena za pripremu. Premijera je bila 6. marta u Tilburgu, u kojem smo pripremali predstavu. Prostor u kom smo vežbali imao je tri sale, nije vezan ni za jedno pozorište.“

Na pitanje, da li joj trenutni posao otvara neke nove plesne karte u Evropi, Andreja kaže:

„Nakon premijere, odmah smo počeli sa novim projektom koji priprema šest igrača. Zadatak je da svako spremi

petominutni solo na temu *Home*. Sarađujem sa još jednim koreografom koji pravi desetominutni duet za mene i još jednog igrača. Turneja s tim projektom počinje krajem marta. Izvešćemo ga osam puta a pre predstave u svakom gradu u kojem budemo igrali držaćemo radionice i prezentovati tzv. materijal koji smo sami pripremili.“

Na propitivanje kako izgledaju probe, Kuleševićeva kaže da su prilično naporene i da traju ceo dan...

„Sarađujem sa svim koreografima a najviše me oduševljava energija ljudi koji me okružuju. Nadam se da ću ono što sam za ova dva meseca naučila uspeti da prenesem na moje kolege kad se vratim. Ljubav prema stvaranju novog, svest o tome da je bitnije ono što se desi na probama u studiju nego na samoj predstavi, neverovatni su... Pritisak koji donosi

klasičan balet ovde ne postoji. Nema cilja, mi ga sami stvaramo. Sami postavljamo ili pomeramo granice, igramo se njima iz dana u dan“, objašnjava Andreja Kulešević.

Tek podsećanja radi, Kuleševićeva je i deo internacionalnog projekta *The Threads*, koji povezuje umetnike iz Srbije i Kosova, igrala je u gotovo svim baletskim predstavama SNP-a, ali je pažnju šire pozorišne javnosti skrenula igrajući u projektima Forumu za novi ples: *Jezik zidova* dua Gaj Vajzman/Roni Havije (za ulogu je nagrađena godišnjom nagradom SNP-a), *Fragmenti* dua Olivera Kovačević Crnjanski/Saša Ašentić, te pomenu ti *Unutrašnji i spoljašnji krugovi*.

Snežana Miletić

Andreja Kulešević u predstavi *Jezik zidova*, Srpsko narodno pozorište

„SANJARI“ U „VOLKSTEATRU“

Gostovanje JDP-a u Beču

Dvodnevno gostovanje Jugoslovenskog dramskog pozorišta u Beču u okviru programa koji organizuje bečki „Volkstheater“ – *Najbolje sa Istoka!* (*Die Besten aus dem Osten!*) proteklo je veoma uspešno. Predstava *Sanjari*, po drami austrijskog pisca Roberta Muzila, u režiji Miloša Lolića zauzela je centralno mesto u obe programske večeri, 26. i 27. februara, i sasvim osvojila publiku. Iako je bila prodana i poslednja karta, prepuna dvorana „Volkstheatera“ Hundsturm u besprekornoj tišini pratila je radnju a na kraju je srdačnim aplauzom dugo pozdravljala umetnike.

Ovaj mini-festival je otvorio direktor pozorišta Mihael Šotenberg; pozdravio je goste i pozvao ambasadora Srbije Milovana Božinovića da se i on obrati publici.

Program *Najbolje sa Istoka!* „Volkstheater“ organizuje polugodišnje i svaki

put ga posveti drugoj državi. Tako je ovo šesto izdanje bilo u potpunosti posvećeno predstavljanju Srbije. Pored izvođenja *Sanjara* učestvovali su autori koji svojim delom povezuju dve sredine. Barbi Marković i Sandra Gugić su čitale odlomke iz svojih dela – Barbi Marković iz romana *Izlaženje* (*Ausgehen*) koji je ubrzo po prevodu na nemački stekao popularnost u Austriji (kod nas se pojavio u izdanju Rendea), a Sandra Gugić iz proze *Eine kurze Geschichte über eine lange Fahrt* (*Kratka istorija jednog dugog putovanja*) za koju je nagrađena austrijskom književnom nagradom. Glumci „Volkstheatera“ u scenskom čitanju izveli su odlomak iz *Velikog fajronta* Emilije Andrejević i delove iz drame *Pomorandžina kora* Maje Pelević.

M. Madarev

„NE IGRAJ NA ENGLEZE“ U BEČU

Predstava Beogradskog dramskog pozorišta *Ne igraj na Engleze* Vladimira Đurđevića, u režiji Staše Koprivice, gostovala je 28. februara u austrijskoj prestonici. U organizaciji Zajednice srpskih klubova u Beču, Marko Živić, Ivan Tomić i Daniel Sič igrali su pred prepunom takozvanom Fest salom. Predstava je propraćena gromoglasnim aplauzima, a oduševljenje publika nije skrivala ni na kraju kada je uz ovacije, stojeći pozdravila glumce.

Skice Staše Jamušakov

POZORIŠTE JE STVARNI SVET SATKAN OD ILUZIJA

„Živimo u teškom, depresivnom vremenu prepunom izneverenih obećanja, razočaranja, svakovrsnog poniženja. Ali čovek treba nekako da proba da se sačuva, da se trudi da ga to sve skupa ne uruši. Jer neće kontekst u kome živimo biti bolji ako mi zbog njega potonemo i obezljudimo se“, kaže Dara Džokić, ovogodišnja dobitnica glumačke nagrade „Žanka Stokić“, koju dodeljuju Narodno pozorište, kompanija „Večernje novosti“ iz Beograda, i opština Požarevac

Tatjana Nježić

Razgovor je rađen jedne nedavne, pomalo kišne večeri a gde bi drugo do u bifeu Ateljea 212. Dara nasmehana, raspoložena, nonšalantno doterana.

Prijatan, nebovazni deo s početka razgovora obuhvatio je i neizbežne cigarete, osvrtno na aktuelnosti, pregršt šaljivih opaski.

Ležerno prima komplimente na račun svog izgleda i šaleći se veli: „Tako ja posle predstave sve čekam da čujem kako sam izgledala, ... mislim se 'ma pušti glumu, šta mi sad pričaju o glumi, znam ja kakva sam glumica... nego da vidimo kako sam izgledala'...“

Nagrada „Žanka Stokić“ ju je, kaže, baš iznenadila: „Zaista... jer, nisam znala ni da me se neko setio kao mogućeg dobitnika, ni ko me predložio... Ali, mnogo sam se obradovala, posebno zato što je to, da tako kažem, ženska nagrada. Dobijaju je samo glumice. Ovaj naš posao je, bez ikakve namere da ga mistifikujem, težak. Traži potpunu posvećenost. Imam utisak da je ipak teži glumicama nego glumcima. Ne samo zbog manjeg broja ženskih uloga, nego i zbog toga što su sužene s jedne strane, osjetljivije, a sa druge raztrzane na sto strana, pre svega između kuće i posla. Imam puno razumevanje za one koji su se odrekli porodičnog života a, naravno, i za one druge kojima i sama pripadam, koji nisu hteli da se liše porodice, odnosno da porodicu liše sebe. A nije lako trčati na ta dva koloseka istovremeno. Čovek, razume se, ima razne faze, dileme... Mislim da sam imala dobar po-

rodični život, lep brak, odgalija jedno divno i pametno dete što je, po meni, takođe uspeh. Ova nagrada je, ako mene pitate, posebno važna zato što se njome, na neki način, svake godine Žanka iznova rehabilituje, i podseća se na tu vrstu nepravde. Njena je sudbina velika mrlja na savesti društva. Zato je ova nagrada, osnovana zahvaljujući inicijativi Mire Stupice, zapravo jedan simbol pravde... Ljubiša Jovanović je, recimo, doživeo sličnu nepravdu. Nažalost, partijske brljotine, obično zasnovane na glupostima, ljudima su uništile živote.“

Razmišljate li o tome da li možda imate nekih dodirnih tačaka sa Žankom Stokić?

Mi, razume se, možemo samo da pretpostavljamo kakva je ona bila na sceni. Ali, evidentno je da je bila veoma značajna glumica svoga doba, da se borila za status profesije, da je čvrsto stajala iza svoje odluke da glavnu ulogu u njenom životu imaju scena i gluma. Zato je i platio. To zbilja fascinira. Jer, scena, gluma, publika, umetnost jesu ono što je dostojno i što vredi, a režimi i politike se menjaju, prolaze i ma kako bili u nekom trenutku jezivi i moćni odlaze u zaborav.

Šta vam znače nagrade?

Znače, naravno da znače. I raduju. Međutim, nagrade su stvarno potrebne, ili ako hoćete, potrebnije mladim glumcima. Kad je čovek mlad on sa nekom posebnom zebnjom, strepnjom, treperenjem gleda na to šta će reći kritika, kako će komentarisati publika... Nagrade jesu

svojevrсна potvrda, priznanje da niste zaludo bivali.

Postoje razne sudbine. Ima glumaca koje šibaju nagrade od starta, i stalno. Što se mene tiče, imala sam posla u mladosti, i lepo mi je išlo, ali nisam baš nešto obasipana nagradama. Vremenom sam se očeličila. Pa, ima života, a ima i glume i bez nagrada. Bilo bi strašno kada bi samo to bila potvrda. Velika većina glumaca bi odustala i od glume i od sebe. Kad se potpuno iskreno i do kraja zapitam što radim ovaj posao, odgovor je pa zato što ga volim. Velika je privilegija da čovek može

onako sam za sebe, u nekim godinama pravi te vrste rekapitulacije i raspremanja. To ume da bude bolno. E sad, ovo jeste jedan lep povod, ali rekapitulacija je rekapitulacija. To vas nužno uzburka.

U tim rekapitulacijama, prisećanjima, da li vam se otvaralo ili nametalo pitanje šta je gluma?

Gluma... Opuštena sam na sceni, na predstavi, na snimanju, možda imam neku malu tremu na premijeri. Mirna sam kad radim svoj posao, usko svoj posao. Moja uloga, moj kostim, šminka, predstava, a svaka je na svoj način jedan pose-

mane a ne mogu deo sebe da ne volim. Inače, imam tu tezu da svaka uloga zida i...

I razgrađuje?

Pa i razgrađuje, ali pre svega i zida. „Zidala“ vas je i Šilerova „Marija Stuart“ u Mucijevoj režiji...

To je možda najzahtevnija uloga koju sam igrala. Teška. Velika. Divna predstava.

Jeste li maštali o Ofeliji, Juliji?

Ne bih mogla reći da baš jesam. Ni kao mlada glumica nisam prošla taj repertoar o kojem maštaju mlade glumice. Takve junakinje sam nekako preskočila. Čini mi se i da nisam taj tip glumice, više sam volela da eksperimentišem, da radim u raznim trupama... Ne-

Dara Džokić (Foto: Večernje novosti)

da radi ono što voli i da od toga može pristojno da živi. Naravno, imala sam i svoju publiku koja me je volela i poštovala, i drage kolege sa kojima sam saradivala, i reditelje... A onda je došlo i vreme kad su pristizale nagrade. Moram priznati, zaista im se nisam radovala na onaj način na koji bi to, verovatno, bilo u ranoj mladosti. Naravno da se i danas obradujem nagradi, ali to je neko mirnije osećanje, čak i nešto što podiže odgovornost. „Žanka Stokić“ je posebna i po tome što nije za određenu ulogu, nego za opus. Dobro, to može malo da uplaši, da zaliči na „e, super si bila a sad 'ajd u penziju“. Šalim se, postoji u obrazloženju uteha, lepo piše „za glumicu u punoj snazi“ (smeh). Nije nagrada za penziju, ali jeste i svojevrsna frka i muka.

U kom smislu?

Pa čovek se odjednom nađe u gomili obaveza, dilema... ko će tu da dođe, šta će da bude, šta reći... To je ono što me nateralo da se preispitujem, da se sećam, da vadim razne 'artije za podsećanje...

S kojim se osećanjem time bavite?

Jedno pomešano uzbuđenje, ushićenje, tuga, zebnja, radost, dragost... Ne mogu da objasnim. S jedne strane imam i neki strah s obzirom na to da nisam samoljubivo čuvala raznorazna, nazovimo ih, svedočanstva o sebi i svojoj radnoj biografiji, uhvati me frka šta sad da radim, gde to da nađem... Nije lako. Dakle, nagrada je inicirala jednu rekapitulaciju života. Pa, čovek i privatno,

ban svet – tu sam kao riba u vodi. Ne znam, da l' je to gluma... Sve van toga što ide uz ovaj posao, nagrade, govorcije, javno pojavljivanje... pa i nije baš, što bi se reklo, moja šolja čaja. Snalazim se, ali... Ima glumaca koji i taj deo odlično odraduju, hendluju. Neki poznanici mi kažu – pa glumica si, odglumi to. A ja to ne mogu. Jednostavno, ne mogu. Gluma, ono kako je ja vidim – to je samo ono na sceni, ono što od scene, ma kako trošna il' raskošna bila, čini jedan univerzum, jedan stvarni svet satkan od iluzija.

Da li se nešto posebno izdvojilo u „prelistavanju“ sopstvene prošlosti?

Tuga. Prvo osećanje koje me obuzelo odnosilo se na činjenicu da više nema nekih ljudi koji su bili jako, jako važni u mom životu, počev od mog Bogdana s kojim ne mogu to sad da podelim. Nema Mire Trailovića, nema Mucija... nema nekih ljudi s kojima sam najviše radila, s kojima sam rasla.

Prelistavajući prošlost sećate se predstava...

Naravno! *Aždaha*, pa...

Katarina i „Sveti Georgije ubiva aždahu“ Duška Kovačevića u režiji Mucija Draškića...

To je moja prva velika uloga, i to možda jedna od najvećih u srpskoj literaturi uopšte uzev. Igrali smo tu predstavu preko 15 godina. Katarina je deo mene. I sad kad sam gledala film, koji se nekom dopada nekom ne a, ja sam ga videla kao nešto, da to tako nazovem, što je deo

zaboravna je saradnja sa Ljubišom Ristićem i KPGT-om, Pozorištem „Boško Buha“, Ateljeom. Igrala sam ono što su mi nudili, neki urbani repertoar i savremene priče.

Za ulogu u „Odumiranju“ Dušana Spasojevića u režiji Egona Savina dobili ste Sterijinu nagradu...

To je odličan komad, koji se tako meko a ubojito bavi nekim našim bolnim pitanjima. Sećam se, kada smo se tek sreli sa tim tekstom koliko smo bili uznemireni i uzbuđeni. Čudna sudbina vezuje me za Egona Savina. Igrala sam u njegovoj prvoj predstavi ovde u Ateljeu 212. I onda se više od dvadeset godina nismo sreli, da bismo se našli u tom komadu. Jako me radovalo što je Egon imao poverenje i u komad i u sve nas koji smo se za njega vezali.

Predstava „Putujuće pozorište Šopalović“ Ljube Simovića u režiji Tomija Janežića je i hvaljena i ospravana, vaša uloga apostrofirana u najboljem smislu...

Volim tu predstavu. Zaista. Rad sa Tomijem Janežićem za mene je fascinantan. Za mene je to bilo fantastično i jedno od najdragocennijih umetničkih životnih iskustava koje sam imala. Jednostavno je ostavilo na mene snažan trag. Posle toga sam i one svoje stare uloge igrala drugačije. Možda to drugi i ne vide, ili vide jako dobri gledači, ali ja to znam. Tomi je vrlo zanimljiv i dragocen čovek i reditelj. Prolazili smo mi razne faze, od oduševljenja i ushićenja do ponora. Ali se sve

LUDUS MOŽETE KUPITI...

Beograd:

U knjižarama: „Beopolis“ (TC „Euro centar“, Makedonska 30),

„Stubovi kulture“ (Trg Republike 5) i „Aleksandar Belić“ (Studentski trg 5).

U „Supermarketu“ (Višnjiceva 10).

U pozorištima (na mestima gde se prodaju programi predstava).

Novi Sad:

U „Dućanu“ Srpskog narodnog pozorišta (Pozorišni trg 1) i u knjižari „Solaris“ (Sutjeska 2).

sklopilo onako kako treba. Bez obzira što je ta predstava kontroverzna, jedni je hvale a drugi kude, meni je sve zajedno, kažem, fascinantno.

Teško da možemo da pomenemo sve uloge i sve predstave, pa čak ni sve one koje se visoko izdvajaju u kvalitativnom smislu. Ima li neka za koju bi se moglo reći da najviše liči na vas?

Auuu... ne znam. Teško da ja to mogu da kažem, možda bi mogao neko drugi, neko sa strane... Svaku ulogu koju čovek igra, a mislim da je to suštinski deo onoga što zovemo dobra gluma, on traži u sebi. I kraljicu, i ubicu, i majku... moraš da iščačkaš iz sebe. Neko drugi bi isto to drugačije uradio. E sad, verovatno

čine jedni drugima sakriveno ispod kišobrana nevinosti.

Postoji li neka uloga koju priželjkujete?

Ništa određeno. O tome bih možda mogla govoriti u smislu literature. Eto, samo sam jednom igrala Šekspira. Davno. Nekog Čehova bih volela da igram. Ove godine se obeležava 150-godišnjica njegovog rođenja pa će se možda i više raditi. Volela bih ponovo da igram Duška Kovačevića. Zatim, Milenu Marković. Strahovito mi se dopada njen senzibilitet a nikada je nisam igrala. Generalno, imam utisak da što je čovek stariji sve više priželjkuje stvari koje su veći izazovi.

Dara Džokić (Foto: Večernje novosti)

da me u nekim ulogama ima više u nekim manje ali to je prirodno.

Evo dok sada razgovaramo, ne znam zašto, prolaze mi kroz glavu razne moje uloge i predstave u kojima sam igrala, koje mi toliko znače... *Lepotica Linejna*, pa *Trg heroja*, *Brana*, *Metastabilni gral*, *Kneginja od Foli Beržera*, pa *Nevinost* u Mijačevoj režiji, predstava koja tako markantno govori o činjenici da smo gotovo nemoćni pred time da živimo u svetu nasilnika, a da je nasilje koje ljudi

Upoređujete li mesto i ulogu pozorišta nekad i sad?

Repertoarsko pozorište se žešće ljulja. Ljula se a, iskrena da budem, nemam odgovor na pitanje šta i kako dalje. Nisam sigurna da je najsrećnije rešenje to tako na ugovore na nekoliko godina... ne znam do čega bi to dovelo. A, ako ništa drugo, zaista nije fer da se tako radikalno krene baš od glumaca. Mislim da bi se time ozbiljno narušio kontinuitet. S druge strane pozorišta, boreći se za svoju priču, imaju sve veću produkciju,

gomilaju se naslovi, neretko predstave guše jedna drugu, ne uspevaju da se izigraju... Pa onda, neki glumci su traženiji od drugih, prirodno je to što hoće da igraju i ne možeš im to zameriti a onda je problem da se sastavi repertoar... Stvari su poremećene i haotične u organizacijskom smislu. Nekada je sve bilo mnogo mirnije, staloženije, jasnije. Takođe, pozorišta su danas izgubila svoje profile. Nekad se znalo šta se igra u Narodnom, šta u Beogradskom dramskom, šta u JDP-u... Možda je to i dobro, možda i nije...

Ko vam je najveći kritičar?
Čerka. Tirke nije bio, njemu je bezmalo sve što uradim bilo super. Prigovarala sam mu ponekad kako drugima sve izanalizira i kaže bez dlake na jeziku a meni... Međutim, nije hteo, odnosno nije, kaže, mogao. Ali zato ona... nemilosrdno i precizno gađa u centar.

Šta sada radite?
U pozorištu trenutno ne radim nijednu novu ulogu. Skoro smo završili snimanje filma Miše Radivojevića *Kako su me ukrali Nemci* u kome mi je glumački partner Miki Krstović. Vrlo zanimljiv film koji se bazira i na Mišinim autobiografskim činjenicama. Da ne ureknem, ali mislim da će biti zaista dobar i uspešan.

Kažete da je haotičnost jedna od bitnih odrednica kada govorimo o današnjem pozorištu?

Zar nije? Taj ugovorni sistem koji smo pominjali isključuje jednu vrlo važnu stvar. Vidite, glumci se razvijaju tako što se neguju. Neko, upravnik, direktor, menadžer ako hoćete, prepozna ga pa neguje, prati, vodi računa da bi u tim i tim godinama trebalo da igra to i to, pa onda ono... Ali, time se više niko ne bavi. Takvo je vreme, svi se bave samo time šta i kako donosi novac.

Šta to znači? Kuda vodi? Kako opstati u tome?

Teška pitanja. Čovek, naravno, za sebe traži i (ne)nalazi odgovore na njih, ali koliko smo pozvani da te iste (ne)nađene odgovore namećemo drugima. Kako opstati? Možda najpre tako što ćemo kako-tako sačuvati u sebi zrno ljudskosti, zrno smisla, zrno emotivnosti, praviti tzv. male korake, pokušavati da očistimo oko svoje kuće...

Ima li pozorište snagu da menja stvari?

To je, rekla bih, jedno romantično viđenje. Kad smo bili mladi, kad smo odlazili u glumu bili smo skloni da verujemo u to. Danas bih pre rekla da pozorište može da uteši. Mislim da može da uteši čoveka, publiku u smislu prepoznavanja stvari, u smislu razumevanja, u smislu pružanja osećanja „nisam sam“...

Pozorište, naravno, treba da bude i angažovano, i da neguje svoju poziciju, da tako kažemo, tumačeći svet. Međutim, kada je reč o radikalnim zahvatima mislim da tu ne možemo govoriti o pozorištu.

Pominjete vreme, trenutak u kome živimo. Šta je to što ga odlikuje?

Zakoračili smo jednom nogom ka nečemu, nekoj recimo obali. U letu smo. Obala dalje nego što smo mislili, izmiče se... Nazad ne možemo, niti treba, a napred teško ide. Ima ona jedna poslovnica – loše nam se piše propasti nećemo. Celo društvo u jednom turbulentnom pokretu. Nije ovom društvu lako ni spolja ni unutra.

Unutra – veliko, ogromno razočaranje. Ljudi su mislili, nadali se... od obećanja nije ostalo ništa. Otimačina, užas jedan. A tek taj sve veći crni deo društva koji čine kriminal i korupcija, čovek se prosto uplaši da će nas to sve pogutati. Nije to samo kod nas. Depresivno je. Ali čovek treba nekako da proba da se sačuva, da se trudi da ga to sve skupa ne uruši. Jer, neće kontekst u kome živimo biti bolji ako mi zbog njega potonemo i obezjudimo se.

MONOGRAFIJE

Edicija posvećena dobitnicima Nagrade „Dobričin prsten“

MARIJA CRNOBORI

Priredio Aleksandar Milosavljević
cena: 800 dinara

MATA MILOŠEVIĆ

Priredile:
mr Ksenija Šukuljević-Marković i Olga Savić
cena: 800 dinara

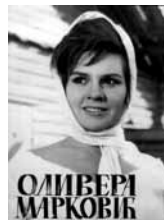

LJILJANA KRSTIĆ

Priredila Ognjenka Milićević
cena: 800 dinara

PETAR KRALJ

Priredila Ognjenka Milićević
cena: 800 dinara
(rasprodat tiraž)

OLIVERA MARKOVIĆ

Priredio Feliks Pašić
cena: 800 dinara

RADE MARKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

STEVAN ŠALAJIĆ

Priredio Petar Marjanović
cena: 800 dinara

MIRA BANJAC

Priredio Zoran Maksimović
cena: 800 dinara

VLASTIMIR ĐUZA STOJILJKOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

STEVO ŽIGON

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

MIHAILO JANKETIĆ

Priredio Veljko Radović
cena: 800 dinara

PETAR BANIĆEVIĆ

Priredio Raško V. Jovanović
cena: 800 dinara

SVETLANA BOJKOVIĆ

Autor: Ksenija Šukuljević
Marković
cena: 800 dinara

BORA TODOROVIĆ

Autor: Dragana Bošković
cena: 800 dinara

KSENIJA JOVANOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

PREDRAG EJDUS

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

Ostala izdanja

BRANKA VESELINOVIĆ

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

IVAN BEKJAREV

Priredio Zoran T. Jovanović
cena: 800 dinara

NAGRADA „ŽANKA STOKIĆ“ DARI DŽOKIĆ

Glumica Dara Džokić ovogodišnji je laureat nagrade „Žanka Stokić“, koja će 14. marta biti uručena na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu. Priznanje se dodeljuje „glumačkoj ličnosti koja je obeležila pozorišni i filmski život Srbije stvaralačkom zrelošću i bogatstvom umetničkog izraza“, a u stanovili su ga pre osam godina nacionalni teatar, „Večernje novosti“ i opština Požarevac.

Nagradu, koja je za kratko vreme stala rame uz rame sa onom najuglednijom za životno delo („Dobričin prsten“) inicirala je Mira Stupica: sa iste scene. Koristeći svoj jubilej (šest decenija rada) uputila je predlog da se uspostavi priznanje sa Žankinim imenom. Tako je umetnička rehabilitacija prethodila onoj pravnoj, kojom je tek prošle godine skinuta ljaga s lika jedne od najvećih srpskih glumica prošlog veka. Prvi dobitnik bila je Svetlana Bojković, a do sada su nagradu primile i Milena Dravić, Radmila Živković, Đurdija Cvetić, Ružica Sokić, Jelisaveta Sablić i Gordana Đurđević-Dimić. Iako to nije bila prvobitna namera, vremenom je ovo priznanje postalo „ekskluzivno“ i po tome što se dodeljuje isključivo glumicama.

O ovogodišnjem dobitniku odlučivao je žiri: Mira Stupica (doživotni predsednik), Božidar Đurović (upravnik Narodnog pozorišta), Manojlo Vukotić (generalni direktor i glavni urednik Kompanije „Novosti“), književnik Dušan Kovačević i prethodni lauret Gordana Đurđević - Dimić. Za priznanje su Daru Džokić, prvakinju Ateljea 212, preporučile brojne uloge na matičnoj sceni i van nje (*Marija se bori sa anđelima*, *Metastabilni Graal*, *Prosjakačka opera*, *Sveti Georgije ubiva aždahu*, *Marija Stjuart*), filmovi (*Dečko koji obećava*, *Obećana zemlja*, *Azra*). U predlogu za nagradu, između ostalog, ističe se da Dara Džokić pripada onim glumicama koje u potpunosti stoje iza svoje uloge, iza svake predstave, uspevaajući da jedinstvenom igrom prikaže tanane nijanse svojih likova...

V.V.S.

Izdanja Saveza dramskih umetnika Srbije možete poručiti na brojeve telefona: 2631 522, 2631 592, 2631 464 ili mejlom na adresu: sdus@sdus.org.rs ili ih kupiti u prostorijama SDUS-a (Beograd, Studentski trg 13/VI)

DRUGIH 12 DOBITNIKA NAGRADE „DOBRIČIN PRSTEN“

Prošle godine laureatu Vojislavu Brajoviću dodeljeno je jubilarno, 25. po redu najprestižnije glumačko priznanje „Dobričin prsten“, povodom čega smo u prošlom broju „Ludusa“ podsetili na prvih 12, a u ovom na drugih 12 dobitnika tog priznanja

1997.

Olivera Marković (3.5.1925, Beograd). Diplomirala 1952. u prvoj generaciji beogradske Pozorišne akademije, u klasi Mate Miloševića. Ostvarila veliki broj uloga u Beogradskom dramskom pozorištu (Vivi, *Zanat gospode Vorn* B. Šoa, Marjana Margetička, *Vučjak* M. Krleža, Maša, *Tri sestre* Čehova, *Šen-Te/Šuj-Ta*, *Dobri čovek iz Sečuana* B.

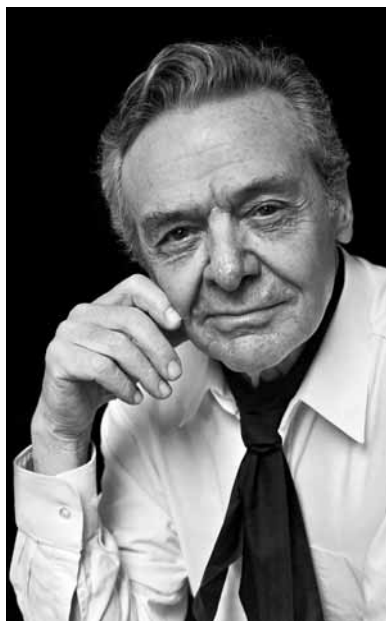

Brehta, Katarina, *Ukročena goropad* Šekspira, Karolina Belinić, *Karolina Riječka* D. Žervea, Margaret, *Mačka na usijanom limenom krovu* T. Vilijmsa, Iveta Potije, *Majka hrabrost i njena deca* B. Brehta...), Savremenom pozorištu (Kraljica Draga, *Konak* M. Crnjanski...), Narodnom pozorištu u Beogradu (Maša, *Živi leš* Tolstoja, *Majka Hrabrost* Brehta, Aleksandra, *Kolomba* Anuja, Darja, *Tihi Don* Šolohova, Klara, *Leda* M. Krleža, *Gospoda Olga* M. Bojića, *Gospoda ministarka* Nušića, Marta, Krtičnjak M. Đukića, Filamenta, *Učene žene* Molijera...), Otvorenom pozorištu *Studentski grad* (Ortanz, *Ženski orkestar* Ž. Anuj)... Igrala u preko 60 filmova: *Sumnjivo lice*, *Vlak bez voznog reda*, *Diližansa snova*, *Sibirska leđi* *Magbet*, *Kozara*, *Radopolje*, *Nacionalna klasa*, *Majstori, majstori*, *Balkan ekspres 1 i 2*, *Već viđeno*, *Braća po materi*, *Sabirni centar*, *Tito i ja*, *Dnevnik uvreda '93*, *Urnebesna tragedija*...), i u brojnim televizijskim dramama (*Daleko je Australija*, *Žute fešvice*, *Sile u vazduhu*...) i serijama (*Grlom u jagode*, *Neven*, *Babino unučje*, *Bolji život*, *Srećni ljudi*...). Dobitnik Statuete Zlatni ćuran za ukupan doprinos pozorišnoj umetnosti, Plakete *Mata Milošević* Akademskog pozorišta, Plakete *Dobrica Milutinović*, *Zlatne Arene* u Puli za filmove *Službeni položaj* i *Balkan ekspres*, Nagrade *Slavica* za ukupan doprinos razvoju filmske umetnosti, Oktobarske nagrade grada Beograda, Sedmojulske nagrade... Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

1998.

Radimir – Rade Marković (14.10.1921, Beograd). Godine 1949. angažovan iz Akademskog pozorišta u Beogradsko dramsko pozorište, na čijoj

sceni ostvaruje veliki broj uloga: Pisar Žika u Nušićevom *Sumnjivom licu*, Bif Loman u *Smrt trgovačkog putnika* A. Milera, Rivuar u *Noći gneva* A. Salakrua, Brik, *Mačka na usijanom limenom krovu* T. Vilijams, Stenton u *Opasnoj okuci* Dž. Pristlija, Petručo u *Ukročenoj goropadi* Šekspira, Čopićev *Nikolelina Bursać*, kralj Aleksandar u *Konaku Crnjanskog*, *Joakim Dobrivoja* Ilića, Feliks madioničar, *Prenočište* S. Stojanovića, Salijeri u *Amadeusu* Šefera, Mihajlo Pavlović u Kovačevićevom *Sabirnom centru*... Igrao u Ateljeu 212 (Ljubinko, *Ljubinko i Desanka* i *Dragojko*, *Kape dole*, A. Popovića, *Džordž Mur*, *Akrobati* T. Stoparda, *Poco*, *Čekajući Godoa* S. Beketa, Hajberg, *Iz života kišnih glista* P. U. Enkvista...). Brojne uloge ostvario na sceni Narodnog pozorišta (Odisej, *I smrt dolazi na Lemno* V. Lukića, *Knjaz Miloš Obrenović*, *Knjažev sekretar* Ž. Lazića, Ivan, *Terasa* J. Hristića, *Oblomov* I. Gončarova...), a ostaće upamćena i uloga Kir Janje u predstavi *Tvrđica* J. S. Popovića (Pozorišna družina UFGS). Snimio preko 80 igranih filmova: *Čudotvorni mač*, *Pesma*, *Put oko sveta*, *Voda nešto nosi*, *Majstori, majstori*, *Variola vera*... Snimao za dramski program radija i televizije (dra-

me *Brauningova verzija*, *Obešenjak*, *Ozračeni*, *Operacija*, *Slučaj Openhajer*... serije *Slom*, *Puč*, *Povratak otpisanih*...). Uloga Dositeja Obradovića u TV drami *Jastuk goba mog* S. Stojanovića, proglašena za najbolje glumačko ostvarenje Radio-Televizije Srbije od 1958. do 1993. Dugogodišnji profesor glume na Akademiji umetnosti u Novom Sadu. Dobitnik *Sterijine nagrade* za ulogu Nikoleline Bursaća, Nagrade *Branko Gavela*, Plakete *Mata Milošević*, Plakete *Dobrica Milutinović*, Nagrade *Slavica* za ukupan doprinos razvoju filmske umetnosti, *Zlatne* i *dve Srebrne Arene* u Puli, Oktobarske nagrade grada Beograda, Sedmojulske nagrade i drugih nagrada i priznanja. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

1999.

Stevan Šalajić (23.6.1929, Borča – 1.7.2002, Novi Sad). Bio prvak Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu, na čijoj je sceni, na srpskom i mađarskom jeziku, odigrao preko 170 uloga u svim žanrovima, u delima pisaca svih epoha, od Aristofana (*Starac*, *Lizistrata*), preko Šekspira (*Ford*, *Vesele žene vindzorske*), Gogolja (*Hljestakov*, *Revizor*), Čehova (*Firs*, *Višnjik*, *Vojnicki*, *Ujka Vanja*), Ibzena (sudija *Brak*, *Heda Gabler*), Steri-

je (Ružičić, *Pokondirena tikva*), O'Nila (Džems Tiron, *Mesečina za nasrećne*), Kostolanjija (Domar, *Slatka Ana*), Maksa Friša, Brehta (Čarls Ferčajld, *Čovek je čovek*), do Marinkovića (Floki Fleš, *Glorija*), Aleksandra Popovića (Ljubinko, *Ljubinko i Desanka*), Ljubomira Simovića (Vasilije, *Putujuće pozorište Šopalo*vić) i Dušana Kovačevića (Bili Piton, *Maratonci trče počasni krug*). Igrao je i na scenama Narodnog pozorišta u Somboru, Novosadskog pozorišta, Narodnom pozorištu *Toša Jovanović* u Zrenjaninu i u Narodnom pozorištu u Subotici. Učestvovao je u Dramskom programu Radio Novog Sada, na televiziji (drame *Ančika Dumas*, *Švabica*, *Kir Janja*, *Dud*, *Doručak sa đavolom*, *Poslednje leto detinjstva*...), snimio je i filmove *Pop Ćira i pop Spira*, *Izbiračica*, *Parlog*, *Trofej*...). Dobitnik *Sterijinih nagrada* za uloge *Tošice* (*Izbiračica* K. Tričković) i *Šamike* (*Familija Sofronija A. Kirica* J. Ignjatović), Statuete *Joakim Vujić* za izuzetan doprinos razvoju pozorišne umetnosti, Zlatne medalje *Jovan Đorđević* Srpskog narodnog pozorišta, Plakete *Dobrica Milutinović*, odlikovanja i brojnih društvenih priznanja.

2000.

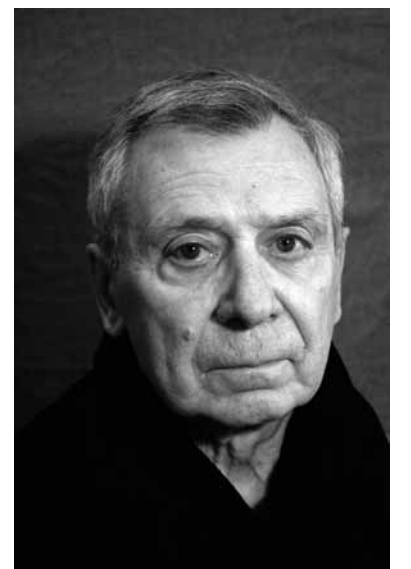
Mira Banjac (4.11.1929, Erdevik). Diplomirala Državnu pozorišnu školu u

Novom Sadu. Najduže angažmane ostvarila na scenama Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu (*Dorina*, *Tartif* Molijera, *Eliza Dutil*, *Pigmalion* Šoa, *Evica*, *Pokondirena tikva* Sterije, *Šarika*, *Zita*, *Etelka*, *Traktat o sluškinjama* B. Čiplića, *Maga*, *Džandrljivi muž ili Koja je dobra žena* J. S. Popovića, *Više uloga*, *Selo Sakule*, a u *Banatu* Z. Petrovića, *Aksentija Topalović*, *Maratonci trče počasni krug* D. Kovačevića...) i u Pozorištu Atelje 212 (monodrama *Ljubica*, *prvo lice množine* M. Vučetića, *Katica*, *Radovan Treći* D. Kovačevića, *Ikonijska*, *Čudo u Šarganu* Lj. Simovića, *Kaliopa Skorcov*, *Pseće srce* Bulgakova, *Milica Njegovan*, *Cincari ili Korešpodencija* B. Pekića, *Janina Jeguljevska*, *Majka Vitkacija*, *Tetka Daša*, *Matr'jalisti* P. Čudića, *Stara*, *Bel tempo* B. Čosića...). Igrala i na sceni Zvezdara teatra (*Dana kandilarka*, *Grobljanska* N. Romčevića). Veliki broj uloga ostvarila u Dramskom i serijskom programu radija i televizije: *Kuhinja* A. Veskera, *Pesma* O. Daviča, *Ruski car*, serije *Priče iz radionice* D. Krunića, *Marija S. Delića*, *Oriđinali*, *Porodično blago* S. Pavića... Snimila preko 40 igranih filmova: *Žuta*, *Hitler iz našeg sokaka*, *Čuvar plaže u zimskom periodu*, *Sječaš li se Doli Bel*, *Varljivo leto '68*, *Balkanski špijun*, *Jagode u grlu*, *Lepota poroka*, *Bure baruta*... Dobitnik tri *Sterijine nagrade*, Zlatne medalje *Jovan Đorđević*, *Zlatnog lovorovog vijenca* za životno delo, Plakete *Ljubiša Jovanović*, *Zlatne* i *Srebrne kolajne* na Festivalu monodrame i pantomime, Plakete *Dobrica Milutinović*, tri *Zlatne Arene* u Puli, *Vukove nagrade* za doprinos razvoju kulture, Oktobarske nagrade grada Novog Sada i grada Beograda, brojnih drugih umetničkih nagrada, odlikovanja i društvenih priznanja. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

2001.

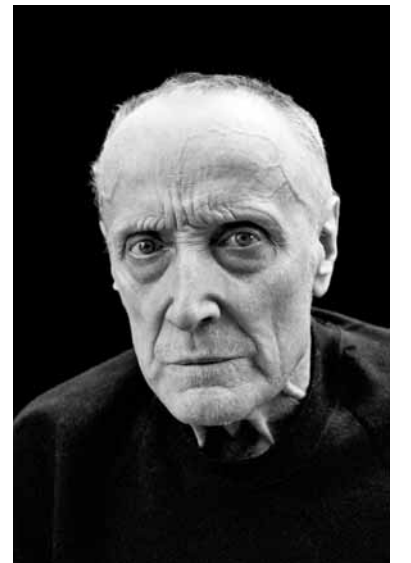
Vlastimir – Đuza Stojiljković (30.6.1929, Ražnj kod Kruševca). Diplomirao 1952. u prvoj generaciji beogradske Pozorišne akademije, u klasi Mate Miloševića. Tokom pedesetogodišnje plodne umetničke karijere, ostvario preko 150 uloga u Kruševačkom pozorištu (fon Blauring, *Generali ili srodstvo po oružju* B. Pekića, *Srećković*, *Šuma Ostrovske*...), Beogradskom dramskom pozorištu (Inspektor SSKD, *Inspektorove spletke* R. Marinkovića, *Andrija*, *Budenje vampira* B. Pekića, *Laza*, *Sportin' life* B. Petkovića, *Frulica*, *Večeras improvizujemo* L. Pirandela, *Potkoljesin*, *Ženidba* Gogolja, *Živa*, *Rekviziter* U. Šajtinca, *Vinsent*, *Zver na mesecu* Kalinoskog...), Pozorištu Atelje 212 (Genadij Panfilovič, *Purpurno ostrvo* M. Bulgakova, *AA*, *Emigranti* S. Mrožeka, *Monogamov*, *Čaplja* V. Aksjonova, *Mihael*, *Vernisaž* V. Havela, *Pičam*, *Prosjakčka opera* Brehta, *Doktor Konstantin*, *Sveti Georgije ubiva azdahu* D. Kovačevića, *Hamilkar Rikoti*, *Putujuće pozorište Rikoti* A. Baldučija...), Pozorištu *Moderna garaža* (Kapetan Petrović, *Legija časti* i *Lazar Radić*, *Grand prix* B. Petkovića), *Zvezdara teatru* (Križovec, *U agoniji* Krleža, *Kalafatović*, *Mrtva tačka* A. Popovića...). Snimio 13 filmova (*Pop Ćira i pop Spira*, *Put oko sveta*, *Diližansa snova*, *Ljubav i moda*,

Operacija Beograd, *Za sada bez dobrog naslova*), nastupao u više od 50 televizijskih drama i serija (*Paljenje Rajhstaga*, *Kuhinja*, *Mister Dolar*, *Diplomci*, *Na slovo na slovo*, *S vanglom kroz svet*, *Više od igre*, *Pozorište u kući*, *Srećni ljudi*...). Dobitnik *Sterijine nagrade*, *Zlatnog lovorovog vijenca* na Festivalu MESS u Sarajevu, Statuete *Ćuran* na Danima komedije u Svetozarevu, Statuete *Zlatni ćuran* za ukupan doprinos pozorišnoj umetnosti, Plakete *Dobrica Milutinović*, Oktobarske nagrade grada Beograda i drugih umetničkih nagrada i društvenih priznanja. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

2002.

Stevo Žigon, glumac i reditelj (8.12.1926, Ljubljana – 28.12.2005, Beograd). Glumu studirao na Pozorišnom institutu u Lenjingradu i na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju u Beogradu, a od 1948. angažovan u Jugoslovenskom dramskom pozorištu, na čijoj sceni je ostvario preko 50 uloga i režirao (*Hamlet* i *Fortinbras*, *Hamlet* Šekspira, *Marčbenks*, *Kandida* Šoa, *Hipolit* u Rasi-

novoj *Fedri*, *Franc Fon Gerlah* u Sartrovim *Zatočenicima iz Altone*, *Nikolaj Ivanov*, *Ivanov* A. Čehova, *Robespjer* u *Danteovoj smrti* G. Bihnera, *Dr Ivan plemeni*ti *Križovec*, *U agoniji* Krleža, *Jago* u *Šekspirovom Otelu*, *Grino* u *Priljavim rukama* Sartra, *Adujev* u *Običnoj priči* Gončarova, profesor *Higgins* u *Šoovom Pigmalionu*, *Križovec* u *Krležinoj Agoniji*, *Čerkun*, *Varvari* M. Gorkog... Igrao i u Pozorištu Atelje 212 (*Čemberlejn*, *Koktel* T. S. Eliota, *Kurt*, *Play Strindberg* F. Drenmata), Beogradskom dramskom pozorištu i u Narodnom pozorištu. Režirao u mnogim

pozorištima bivše Jugoslavije (Mostar, Sarajevo, Zrenjanin, Novi Sad, Kragujevac, Zenica, Dubrovnik, Bitola, Banja Luka, Vršac, a i u inostranstvu, u Moskvi i Lenjingradu. Igrao u programima radija i televizije, a snimio i preko 30 filmova (*Crveni cvet*, *Pet minuta raja*, *Rondo*, *Memento*, *Devojka sa Kosmaja*, *Idealist*, *Povratak otpisanih*, *Večernja zvona*, *Kaži zašto me ostavi...*) Dobitnik Statuete *Joakim Vujić* za izuzetan doprinos razvoju pozorišne umetnosti, Plakete *Dobrica Milutinović*, Nagrade *Bojan Stupica* za režiju, *Zlatne Arene* u Puli, Sedmojulske nagrade, odlikovanja i drugih društvenih priznanja. Prvi je dobitnik zlatne medalje *Nikolaj Mordvanov* za doprinos razvoju pozorišne umetnosti, Moskva.

2003.

Mihailo – Miša Janketić (24.5.1938, Petrovaradin). Diplomirao 1962. na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju, u klasi Mate Miloševića. Najveći broj uloga ostvario na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta (Oderer, *Prijave ruke Sartra*, *Ljuba Vrapče*, *Kad su cvetale tikve* D. Mihailovića, *Adujev*, *Obična priča* Gončarova, *Raskoljnikov*, *Zločin i kazna* Dostojevskog, *Gile*, *Naši sinovi* Maram-

boa, *Stenli Kovalski*, *Tramvaj zvani želja* T. Vilijamsa, *Žan*, *Zvrčak* V. Lanua, *Osvald*, *Aveti* H. Ibzena, *Živojin* Mišić, *Kolubarska bitka* D. Čosića, *Blagoje*, *Putujuće pozorište* Šopalović Lj. Simovića, *Gavrilović*, *Rodoljupci* J. S. Popovića, *Jevrem Prokić*, *Narodni poslanik* Nušić, *Gazda Jevrem*, *Devojka modre kose* V. Ognjenović, *Begler-beg*, *Lažni car* Šćepan mali Njegoša, ali i u Zvezdara teatru (*Martinović*, *Nečastivi na Filozofskom fakultetu* I. Brešana), Crnogorskom narodnom pozorištu (*Vukašin Vojinović*, *Medalja* V. Radovića), Zetskom domu na Cetinju (*Kralj Nikola*, *Princeza Ksenija od Crne Gore* R. Vojvodić), na Barskom ljetopisu (*Iguman Stefan*, *Gorski vijenac* Njegoša i Hasan-aga, *Hasanaginica* Lj. Simovića, Pozorištu *Boško Buha* (Djed Rade, *Bašta sljuzove boje* B. Čopića)... Ostvario veliki broj uloga u televizijskim dramama i serijama: *Jednog dana moj Jamele*, *Veličanstveni rogonja*, *Kuhinja*, *Naši očevi*, *Glava šećera*, *Čedomir Ilić*, *Dimitrije Tucović* ... Dobitnik tri *Sterijine nagrade*, nagrada *Joakim Vujić*, *Milivoje Živanović*, *Raša Plaović*, *Ljubiša Jovanović*, Statuete *Čuran* na Danima komedije u Svetozarevu, Nagrade *Branislav Nušić* za životno delo glumcu komičaru, Plakete *Dobrica Milutinović*, Oktobarske nagrade grada Beograda i drugih umetničkih nagrada i društvenih priznanja. Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

2004.

Petar Banićević (8.2.1930, Velimlje kraj Nikšića, Crna Gora – 4.9.2006, Beograd). Diplomirao na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju, u klasi Raše Plaovića, 1955. Igrao na scenama gotovo svih beogradskih pozorišta, a najznačajnije uloge ostvario u Narodnom pozorištu u Beogradu: *Miloš Obrenbegović*, *Maksim Crnojević* L. Kostića, *Vilhelm Sajler*, *Komandant Sajler* B. Mihajlovića Mihiza, *Rikardo Fontana*, *Na-*

mesnik R. Hohuta, *Atahualpa*, *Kraljevski lov na sunce* P. Šefera, *Hamlet* Šekspira, *Orin*, *Crnina pristaje Elektri* O'Nila, *Leon*, *Gospoda Glembajevi* Krleža, *Robespjer*, *Danteova smrt* Bihnera, *Tanasko*, *Meda Vuka Manitoga* M. Bečkovića, *Vojvoda Draško Popović*, *Gorski vijenac* Njegoša, *Trigorin*, *Galeb* Čehova, *Alsest*, *Mizantrop* Molijera, *Džems Tajron*, *Dugo putovanje u noć* J. O'Nila, *Staljin*, *Lenjin*, *Staljin*, *Trocki* K. Vermorela, *Dimitrij Karamazov*, *Braća Karamazovi* Dostojevskog... Na sceni Pozorišta Atelje 212 igrao monodramu *Crnjanski 1918*. U dramskom programu Radio Beograda i Televizije Srbije igrao u preko stotinu radio i televizijskih drama i serija i često tumačio istorijske ličnosti (kralj *Aleksandar Obrenović* u seriji *Čedomir Ilić*, Čerčil u drami *Licem u lice u Napulju*, *Milan Nedić* u *Banjici*...). Dugogodišnji profesor glume na Akademiji umetnosti u Novom Sadu. Dobitnik *Sterijine nagrade*, glumačkih nagrada *Raša Plaović* i *Milivoje Živanović*, Nagrade *Zlatni lovorov vijenac* na Festivalu MESS u Sarajevu, Plakete *Dobrica Milutinović*, Oktobarske nagrade grada Beograda i drugih umetničkih nagrada i društvenih priznanja.

2005.

Svetlana Bojković (14.12.1947, Zemun). Diplomirala na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju 1970, u

klasi *Predraga Bajčetića*. Od 1968. do 1984. angažovana u Jugoslovenskom dramskom pozorištu (Jelisaveta, knjeginja crnogorska *Đ. Jakšić*, *Margareta*, *Lepeza ledi Vindermir* O. Vajlda, *Heda Gabler* H. Ibzena, *Jovanka*, *Pučina* B. Nušića, *Marusja*, *Sumrak* I. Babelja, *Zulma*, *Nahod Simeon* J. Sterije Popovića, *Maša*, *Tri sestre* Čehova, *Nadežda Petrović*, *Valjevska bolnica* D. Čosića...), zatim do 1993. u Narodnom pozorištu u Beogradu (*Madam San* *Žen V. Sardua*, *kraljica Natalija*, *Konak* M. Crnjanskog, *Kasandra*, *Orestija* Eshila, *Beliza*, *Učene žene* Molijera...). Stalni gost na sceni *Ateljea 212* (*Siri fon Esen*, *Noć tribada* Enkvista, *Vera*, *Vernisaž* Havela, *Filumena Marturano* E. de Filipa, *Elizabeta od Engleske*, *Marija Stjuart* F. Šilera, *Milica Pavlović*, *Lagum* S. Velmar Janković, *Rut Štajner*, *Sabrane priče* D. Margulisa...). Igrala i na drugim scenama: *Moderna garaža* (Milunka Savić, *Legija časti* B. Petkovića), *Srpsko narodno pozorište* (Glorija R. Marinkovića), *Kult teatar* (Karmela, *Joj*, *Karmela* Sinstere), *Narodnom pozorištu Republike Srpske* u *Banja Luci* (*Živka*, *Gospođa ministarka* Nušića)... Značajan opus ostvarila na televiziji, u dramama i serijama: *Čedomir Ilić*, *Kuda idu divlje svinje*, *Dimitrije Tucović*, *Bolji život*... Za izuzetno odigranu ulogu *Žanke Stokić* u tv drami *Smrt gospode ministake* proglašena za najbolju glumicu Radio Televizije Srbije od 1958. do 1993. Prvi je dobitnik Nagrade *Žanka Stokić* za glumačku ličnost koja je obeležila pozorišni život Srbije, Statuete *Joakim Vujić* za izuzetan doprinos razvoju pozorišne umetnosti, Nagrade *Branislav Nušić* za životno delo glumcu komičaru, *Zlatne kolajne* Festivala monodrame i pantomime, Nagrade *Gran Pri Festivala pozorišta* za djecu, *Kotor*, Nagrade *Zoran Radmilović*, Nagrade publike na Sterijinom pozorju, Plakete *Dobrica Milutinović*, *Zlatne Arene* u Puli, Oktobarske nagrade grada Beograda... Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

2006.

Borivoje – Bora Todorović (5.11.1930, Beograd). Diplomirao na Akademiji za pozorište, film, radio i tele-

viziju 1953, u klasi *Jose Laurencića*. Igrao na scenama gotovo svih beogradskih pozorišta, u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu, a najznačajnije uloge ostvario u Pozorištu *Atelje 212* (*Levi half*, *Kafanica*, *sudnica*, *ludnica*, B. Crnčevića, *Todor II*, *Krmeći kas*, *Bora Šnajder*, *Razvojni put Bore Šnajdera* i *Odađija*, *Kape dole* A. Popovića, *Mark*, *Bal-*

kon *Ž. Ženea*, *Antoan Manjo*, *Viktor ili deca na vlasti* R. Vitarka, *Burgelas*, *Kralj Ibi* A. Žarija, *Gojko Marić*, *Ranjeni orao* Mir Jam, *Laki Topalović*, *Maratonci trče počasni krug* D. Kovačevića, *Kotrone*, *Divovi sa planine* L. Pirandela, *Mile*, *Čudo u Šarganu* Lj. Simovića, *Štraser*, *Kod lepog izgleda* E. fon Horvata, *Poligraf* Šarov i *Čugunkin*, *Pseće srce* M. Bulgakova, *Mihael*, *Vernisaž* V. Havela ... i u *Zvezdara teatru* (kum *Sveta Milosavljević*, *Mrešćenje šarana* i *gazda Bogoljub*, *Pazarni dan* A. Popovića, *Glumac* Beli, *Lari Tompson*, *tragedija jedne mladost* D. Kovačevića...). Snimio preko 30 filmova: *Roj*, *Koraci kroz maglu*, *Nacionalna klasa*, *Balkanski špijun*, *Poseban tretman*, *Tajvanska kanasta*, *Ko to tamo peva*, *Balkan ekspres 1 i 2*, *O pokojniku sve najlepše*, *Dom za vešanje*, *Profesionalac* ... Učestvovao u velikom broju TV drama i serija: *Ceo život za godinu dana*, *Diplomci*, *Radanje radnog naroda*, *Uspon i pad Žike Proje*, *Vruć vetar*, *Gore dole*... Dobitnik *Sterijine nagrade*, Statuete *Joakim Vujić* za izuzetan doprinos razvoju pozorišne umetnosti, *Zlatnog medaljona* sa likom *Ljubiše Jovanovića*, Nagrade *Zlatni čuran* za životno delo, Plakete *Dobrica Milutinović*, Nagrade *Pavle Vuisić* za životno delo i izuzetan doprinos u oblasti filma... Nosilac je posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

2007.

Ksenija Jovanović (6.6.1928, Sarajevo). Školovala se na Visokoj filmskoj školi i od 1951. do 1961. bila u angažmanu u Beogradskom dramskom pozorištu (Elizabeta Proktor, *Lov na veštice* A.

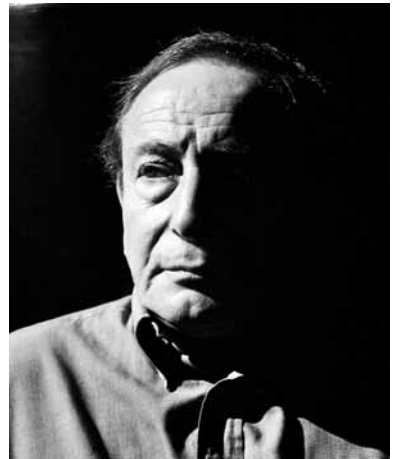

Milera, *Erzilija*, *Neka se odenu nagi* Pirandela, *Kraljica Natalija* u *Konaku* Crnjanskog, *Eva* u *Vučjaku* Krleža...), a zatim u Narodnom pozorištu (Jelena Četković u istoimenoj drami A. Popovića, *Sara Bernar*, *Sara i Krik jastoga* Dž. Marelja, *Barunica Glembaj*, *Gospoda Glembajevi* Krleža, *Kraljica Margareta*, *Ričard Treći*, *Gurmiška*, *Šuma Ostrovske*, *Liza Protasova*, *Živi leš* Tolstoja, *Emilija*, *Veštice* A. Jovanovića, *Kovaljevska*, *Nušićev Ujež*, *Gospođa Higin* u *Šoovom Pigmalionu*, *Hekaba*, *Trojanke* Euripida, *Majka*, *Mamac* Albaharija, *Pintorovića majka*, *Hasanaginica* Simovića, *Markiza Martejeva*, *Opasne veze* *Kvartet* Milera...) Igrala na scenama Jugoslovenskog dramskog pozorišta (Žena, *Tri visoke žene* Olbija, *Sofija Petrović*, *Govornica* J. Markovića), *Ateljea 212* (*Marija Hosa*, *Dom Bernarda Albe* Lorke, *Baka*, *Priče iz Bečke šume* fon Horvata, *Isidora*, *Kako je daleko čovek od čoveka* I. Sekulić – J. Skerlić...), *Teatra poezije* (pesnička drama *Nemam više vremena* D. Maksimović izvedena više od

stotinu puta). Dobitnik Nagrade *Raša Plaović*, Nagrade publike na Sterijinom pozorju, Nagrade *Pečat* za poseban doprinos radu Narodnog pozorišta, Plakete *Dobrica Milutinović*, Nagrade *Vitomir Bogić* za izuzetan doprinos radiofoniji, Oktobarske nagrade grada Beograda i drugih umetničkih nagrada i društvenih priznanja. Nosilac je Ordena sv. Save prvog stepena i posebnog priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi u Republici Srbiji.

2008.

Predrag Ejodus (24.7.1947, Beograd). Diplomirao na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju 1972. Igrao na scenama mnogih pozorišnih kuća. Pozorište

Atelje 212: *Voloda*, *Pred ogledalom* I. Dimić, *Boris Godunov* A. Puškina, *Gospodin Grin*, *U poseti kod gospodina Grina* Dž. Barona, *Đavo*, *grof Oto fon Hauzburg*, *Strah i njegov sluga* M. Novakovića... Crnogorsko narodno pozorište: *Porfirije Petrović*, *Zločin i kazna* Dostojevskog, *Oblomov*, *Oblomov* I. Gončarova... Srpsko narodno pozorište u Novom Sadu: *Knez*, *Ujkin san* F. Dostojevskog... Kult teatar: *Labud Aškerc*, *Tamna je noć* A. Popovića... Beogradsko dramsko pozorište: *Dagi*, *Delirijum tremens* G. Markovića... Najznačajnije uloge ostvario u Narodnom pozorištu u Beogradu: *Moska*, *Volpone* B. Džonson, *Šamika Kirić*, *Večiti mladoženja* J. Ignjatovića, *Aleksej Fjodorovič Karamazov*, *Braća Karamazovi* Dostojevskog, *Izak Emanuelovič Babelj*, *Konfiteor* S. Šnajdera, *Miškin*, *Nastasja Filipovna*, Dostojevskog/A. Vajde, *Astrov*, *Ujka Vanja* A. Čehova, *Joakim Vujić*, *Kako zasmeljati gospodara* i *Laza Dunderski*, *Je li bilo kneževе večere* V. Ognjenović, *Kir Janja* J. S. Popovića, *Ignjat Glembaj*, *Gospoda Glembajevi* M. Krleža, *Andre Škunca*, *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja* I. Brešana, *Života Cvijović*, *Dr Nušića*, *Tiresija*, *Car Edip* Sofokla... i u Jugoslovenskom dramskom pozorištu: *Dr Rank*, *Nora* H. Ibzena, *Leonid Crnojević* Schwartz, *Supermarket* B. Srbljanović, *Zlati Kum*, *Skup* M. Držića, *Đordije Hadži-Milentijević*, *Govornica* J. Markovića, *Šajlok*, *Mletački trgovac* Šekspira, *Dr Šen*, *Lulu* F. Vedekinda, *Jakov Nedeljković*, *Tako je moralo biti* B. Nušića... Igrao u brojnim filmovima i televizijskim dramama i serijama. Dobitnik dve *Sterijine nagrade*, Nagrade publike na Sterijinom pozorju, dva *Zlatna lovorov vijenca* na Festivalu MESS u Sarajevu, *Zlatne kolajne* na Festivalu monodrame i pantomime, Nagrade *Raša Plaović*, Nagrade *Gran pri Tanja Lukjanova* Beogradskog dramskog pozorišta, Plakete *Dobrica Milutinović*, Oktobarske nagrade i drugih brojnih umetničkih nagrada i društvenih priznanja.

(Fotografije sa izložbe „Dobričin prsten 1980–2008“ Vukice Mikače)

NOVE POZORIŠNE TENDECIJE U KANDŽAMA SLOGANA

Promocija novog broja časopisa „Teatron” u Muzeju pozorišne umetnosti bila je povod da se otvori rasprava o Bitefu, tačnije o „novom” u njegovom kontekstu, u kojoj je uz predviđene (sa)govornike Ivana Medenicu, Anju Sušu, Jovana Ćirilova, poprilično učestvovala i publika

Sonja Šulović

Predstavljanje časopisa za pozorišnu umetnost „Teatron”, koji se u novom (148–149) broju bavi izvesnom krizom koncepta Bitefa poslednjih godina i pojmom „novog” u kontekstu jednog od naših najznačajnijih pozorišnih festivala, bio je povod da se ponovi razgovor koji je krajem prošle godine vodio Ivan Medenica sa selektorima ovog festivala, Jovanom Ćirilovom i Anjom Sušom. U Muzeju pozorišne umetnosti okupili su se brojni promišljaoci i akteri koji su na različite načine i u različitim periodima učestvovali u realizaciji glavnih i pratećih programa festivala, kao i oni koji su, jednostavno, naklonjeni temi. Prostor muzeja je bio tesan da primi sve zainteresovane, a u publici su se našli i Borka Pavićević, Ivana Vujić, Dejan Mijač, Tamara Vučković, Jelena Kajgo, Ljubica Beljanski-Ristić, Slavica Vučković, Sonja Vukićević, Gorica Mojović, studenti dramaturgije... Moderator je bila Ksenija Radulović, direktor Muzeja pozorišne umetnosti Srbije i glavni urednik „Teatrona”.

Ivan Medenica: Razgovor počinjemo sa pozicija, otkrića do kojih smo nas troje došli, a koji će biti za sve novi. Otkrivanje novog nije obaveza Bitefa – ako je slogan od početka „nove pozorišne tendencije”, pitanje je u kom kontekstu, referentnom okviru, treba onda tu sintagmu gledati. Da li je to imanentan estetski zahtev promocije novog u umetnosti? Ako je tako, šta novo danas znači i na šta se ono danas odnosi? O Bitefu može da se govori i sa drugih pozicija, možda su finansijska i organizaciona pitanja važnija... Ipak, kao prva dilema nametnulo se da li je sintagma „nove pozorišne tendencije” istorijska kategorija koja se vezuje za doba kada je Bitef nastao, za tadašnju situaciju u međunarodnom pozorištu ili je to i danas aktuelna glavna programska platforma? Anja je rekla da su za nju „nove pozorišne tendencije” isključivo istorijska kategorija i ne preterano obavezujuća. Takav stav selektora festivala je nešto što nas sve intrigira.

Anja Suša: Pre nego što bilo šta kažem, zamolila bih da Jovan kaže i prekine ovu misteriju oko slogana tako što će objasniti kako je on nastao, a što sam ja saznala tokom tog intervjua.

Jovan Ćirilov: Kada se osnivao Bitef, kada se tražilo njegovo ime i mesto u Beogradu, nije bilo nijednog međunarodnog festivala. Postojao je biennialni Festival novih muzičkih tendencija u Zagrebu. Miri (Trailović) se to dopalo i rekla je zašto mi ne bismo napravili dramski na tu temu. Od prvog trenutka, iako je štampa govorila o festivalu avangarde, govorili smo da on nije avangardni, već festival koji će istovremeno i uproščeno ići u dva toka. Jedan koji će biti ekstremna nova traženja umetnosti, i drugi kako traženje novog izgleda u stalnim pozorištima. Mislili smo da je u našoj sredini bilo važno prikazati te ekstreme kojih je bilo malo, kao i da se vidi da i u institucionalnim pozorištima mogu da se prave

veliki pomaci, što je možda bilo i značajnije. Da vidimo kako to radi Štajn, Mnuškina, Krejč, Bruk... Mnuškina je dobro rekla da nije luda da svežinu koju vidi u eksperimentalnim pozorištima, često u nesavršenom obliku, primenjuje u teatrima koja imaju više sredstava, tj. da to sve može biti iskorišćeno na bolji način.

Anja Suša, Jovan Ćirilov i Ivan Medenica

Teza da je u poslednje vreme Bitef u stvari mejnstrim ne stoji. On je sve vreme jednim svojim, možda većim, tokom bio taj mejnstrim. Novum nas ne obavezuje u smislu svake novosti, a mislim da je Hans-Tis Leman rekao neke najosnovnije stvari na tu temu (najkraći i najbolji prilog u „Teatronu”), tj. da nije važan sam novum, već želja za novošću i strasna želja prema drukčijem.

Sećam se da sam napisao „teror novoga”, a to je kada dode Bitef i onda razmaženi ljudi koji možda i nedovoljno znaju stalno govore pa to nije novo... Osećam da nije nimalo slučajno da se u javnosti i ovih dana pojavljivalo Bitefova kriza i novo. Osećam se nepravedno prozvanim da je Bitef, u izvesnom smislu, u krizi zbog tog slogana. Nije važno kakav je slogan, važnije je da li Bitef na repertoaru ima ono što se dešava poslednjih godina. Mogu li se navesti pet imena koje nismo imali ili nećemo imati? Da li je to kriza? Mislim da je festival sa dolaskom Anje, a to je vreme koje se najviše kritikuje, krajnje osvežen, nov, suptilan.

Ivan Medenica: Mislim da je potrebno pojašnjenje. To što se festival zove „nove pozorišne tendencije” percipira se kao programsko rešenje, a ako to nije – šta će tu. Ako jeste, onda postoji prostor

da se nakon 40 godina od osnivanja i stavljanja jednog takvog programskog određenja o njemu diskutuje iz jednog drugačijeg kulturnog, političkog, geostrateškog, generacijskog konteksta. Ovo ukazivanje na krizu treba demistifikovati. Naime, mi nikada o estetskom konceptu Bitefa ne govorimo onda kada on ostvari svoje najviše domete, a tih izuzetnih predstava ima u svakom izdanju Bitefa, čak i kada nije na nivou naših očekivanja. Sticajem okolnosti koje su objektivne, ekonomska kriza, ozbiljno smanjenje budžeta festivala, znači da je i ovaj Bitef programski osakaćen. Sama reč kriza je novinarsko poigravanje samim sloganom podtemata „Krizna kapitala, umetnost krize”, a vreme jeste da se govori da li su „nove pozorišne tendencije” obavezujuće ili neobazujuće određenje. Mene se to tiče, kao kritičara ili teatrologa, jer mislim da ono stvara jedan komunikacijski šum.

tila kao vrstu istorijskog nasleđa i on mi ne smeta. Ne mislim da nas on nužno programski obavezuje. Ako danas o njemu govorimo kao vrsti nekog modernističkog izuma, imajući u vidu da je Bitef nastao šezdesetih, taj slogan je bio potpuno legitiman, i kada se ima na umu šta je bilo na prvom Bitefu i koju su vrstu provokacije – estetske, dramske, političke i svake druge tadašnje predstave izazivale. To je bilo potpuno opravdano i taj status Bitefa je rezultirao i pozicijom koju je imala SFRJ u podeli sveta na Zapad i Istok, kao država koja je promovisala progresivne tendencije u svojoj kulturi. Tako su nastale mnoge manifestacije, Fest na primer, ili institucije, poput Muzeja savremene umetnosti, koje promovisu savremenu umetnost i kulturu. Bitef je i politički projekat, i o tome bi moglo da se priča, posebno sa današnje distance. S druge strane, njegova pozicija se promenila kada je SFRJ prestala da

se, da bismo bili pretužni svake godine i nisam sigurna da li bismo uspevali.

Jovan Ćirilov: Zašto odustajati od toga?

Anja Suša: Kada bismo ukinuli slogan mislim da bi se neko pojavio i rekao nemaju temu, slogan, nemaju koncept... Savremeno pozorište se promenilo. Ono je suviše atomizovano i svodi se na mnoštvo apartnih pojava, ljudi, autora koji nisu preterano u nekoj ni estetskoj ni političkoj ni društvenoj vezi koja bi se mogla definisati kao pravac ili pokret. I drugo, moj subjektivni utisak je da su pozorišta međusobno različita. Besmisleno je tako usko ograničavati festival i tematizovati ga jer bi onda značilo da krenemo od neke teme i u zavisnosti od nje pravimo selekciju. Festival odavno nudi „the best of” internacionalne teatarske ponude, u skladu sa našim prilikama koje su nekad finansijske ovakve ili onakve, a nekada nije ni moguće dobiti predstave po dve-tri godine unapred. Takođe, podteme doživljam kao neku vrstu reakcije na duh vremena, više su poetska nego programska kategorija. Postavljene su dve premissa kada se evaluira Bitef, koje su se pojavile u javnosti ne znam kad, o tome kako Bitef po svaku cenu želi da promovise nešto novo i kako po svaku cenu želi da tematizuje svaku svoju selekciju. Obe stvari, sada jasno i glasno, ponovo govorim da nisu tačne. Na ovim premisama počiva svaka kritika Bitefa koja onda postaje jedna vrsta logičke greške.

Jovan Ćirilov: Mlada kritičarka piše kako na prošlom Bitefu ni predstava „Kapital” nije odgovorila na temu...

Anja Suša: Nemam ništa protiv kritike. Nije moguće polemisati o vrednosnim sudovima i svako ima pravo na njih, a uvek je nezahvalno na tom nivou pričati sa kritičarima. Možemo razgovarati o pozicijama. Tačno je da tema-problem „novog” proizvodi sve ostale probleme evaluacije Bitefa. Imamo situaciju da ljudi prebrojavaju predstave koje su odgovorile na temu iako se u startu kaže da nama nije ni bila ambicija da se tematizuje ceo festival.

Ivan Medenica: Trudim se da ceo temat i razgovor bude izvan opredeljenja, pozicija ili frontova. Mislim da nije tačna u potpunosti ni teza da su kritičari uvek kasnili kada je reč o evaluaciji Bitefa i da je uvek prisutan „optimizam pamćenja”. I sam Jovan tvrdi da je Bitef dao nemerljiv doprinos u emancipaciji naše pozorišne kritike, u formiranju stavova određenih kritičara...

Anja Suša: Tako je.
Ivan Medenica: Suprotno od onoga što si sad ti govorila.

Anja Suša: Potpuno si pogrešno interpretirao. Nisam to rekla.

Borka Pavićević: Vi sve vreme pričate o nečemu što mi treba da pretpostavimo...

Ivan Medenica: A šta nije jasno?
Borka Pavićević: Vodite razgovor i ograđujete se od neke konfrontacije u odnosu na Bitef, a mi ne znamo u čemu je ta konfrontacija. Mogu privatno da znam, ali mislim da to ovaj razgovor svodi na jedan vrlo ličan ton...

Anja Suša: Želim da razgovaramo o pozicijama pogleda na Bitef što mislim da je ključna tema. To šta je novo za nekoga vrlo je individualna stvar, naročito u Srbiji. Ako neko krene sa idejom da celu svoju kritiku koncipira dokazujući da Bitef nije ponudio ništa novo, on upada u vrstu logičke greške. Tužno je, upotrebiću taj izraz, da se nakon poslednjeg Bitefa i predstave „Kapital”, remek-dela savremenog pozorišta, nije dobila nijedna ozbiljnija evaluacija. Kada ponudite ljudima neki ozbiljan materijal za razmišljanje, a dobije to da neko prebrojava ko je odgovorio na temu, pa to

je uvredljivo. Na festival nisu došle dve predstave i niko se nije bavio uslovima u kojim funkcioniše festival. Dakle, ako se Bitef evaluira kroz temu ili podtemu uvek će se svaka selekcija promašiti. Iako smo pre dve godine imali sjajan festival, na osnovu preseka štampe ne bi se imao takav utisak.

Ivan Medenica: Mislio sam da ćeš da repliciraš na ono što je definisanje, redefinisanje, novum... Niko ne očekuje da je podslagan obavezujući za selekciju. Atomizacija i eklekticizam karakteristika su savremene kulture, umetnosti i pozorišta i nemoguće je tražiti nešto što je estetski apsolutno novo. Mislim da to niko ne radi, već je pitanje samo šta je naš estetski prag očekivanja od Bitefa. Ne treba festival da bude nužno avangardni i inovatorski, bilo bi i u diskrepanci sa nečim što su savremeni tokovi. Ipak, složili smo se da mu nedostaje, za razliku od srodnih manifestacija, autorefleksija. Ne nastupa sa teorijskom platformom koja će nam pomoći da ove stvari razjasnimo. Ukoliko Bitef nastupa sa konceptijskim određenjima, oni kojima se on obraća očekuju da u manjoj ili većoj meri odgovori.

Borka Pavićević: Kada već govorite autorefleksija, potrebno je da pozvete druge koji bi se prethodno pripremili. Vi ste počeli neku raspravu o naslovu Bitefa...

Jovan Ćirilov: Od toga je i počelo. Bitef i novo. Moram da kažem i unapred da se izvinim na žestini, da ne mogu da ne branim ovih 50 predstava za poslednje tri godine i ne dozvoljavam da se saseku kao platani od crkve svetog Marka do Cvetkove pijace. Može samo trule, ali ne sve.

Ivan Medenica: Ko seče?

Ivana Vujić: Ne mislim da neko seče platane. Bitef pratim pratim 30 godina i da je to pristojan period, a nadam se i još 50. Nikada, a učestvovala sam na različite načine, pitanje Bitefa nisam doživ-

ljavala kao seču platana. Da je neko hteo, Bitefa nikada ne bi bilo. Institucija podržava stvaranje i održava tradiciju delovanja, kao Tesla i Edison Bitef je objedinjavao pojedinca i instituciju. Selektori festivala u Berlinu kažu „videćete ne ni najbolje ni nove, već neke predstave u kojima postoje određeni titraji koji će vas možda pokrenuti“. Moja očekivanja su ti titraji i sledećih godina očekujem jače pošto će mi trebati. Krvave bajke nikada nije bilo za Bitef.

Nakon već završenog, da ga tako nazovemo, oficijelnog dela razgovora, između ostalog, mogla se čuti opaska Ivana Medenice koji je, komentarišući čitavo veče rekao da je problematična bila publika na šta mu je Gorica Mojović odgovorila pitanjem da li je on poput vladara kojima ne valja narod, što je iniciralo i smeh i dodatne duhovite opaske.

Teško je oti se i utisku da su u poluglasnim komentarima koji su se mogli čuti u publici dominirale svakojake pohvale Jovanu Ćirilovu, tj. slaganja sa njim i ukazivanja na njegovu nezamenjivost ne samo kada je o Bitefu reč. Njima bi se mogle pridodati i one koje podrazumevaju da je svaki slogan uvek i svugde ograničavajući ali da se bez njega, jednostavno, ne može, da bi promena svojevrstnog „imena“ – „nove pozorišne tendencije“ otvorila čitav niz dilema, pitanja pa i problema... i tako dalje, i tako redom.

Bilo je te večeri, tokom razgovora koji je potrajao više od dva sata završivši se u pomalo žučnom tonu, još sijaset manje ili više glasno izrečenih stavova, pitanja sa i bez odgovora, različitih mišljenja... Iziskivalo bi dosta prostora makar ih pomenuti a s obzirom na međusobna upadanja u reč verovatno da ih ne bi ni bilo

Reprint Ludus (januar 1998)

PAS KOJI JE VOLEO POZORIŠTE

Klimao je glavom, mahao repom, micao ušima, neodoljivo je želeo da progovori. Džeki.

U vreme kada se u Ateljeu 212 spremao komad *Pseće srce* od Bulgakova, koji je režirao sada pokojni Saša Petrović, bio je potreban živi pas kome je naučnik profesor trebalo da izvadi srce i presadi ga u čoveka. Naden je Džeki kome je vlasnik bio neki poštar. Džeki je došao u pozorište, onjušio ga, shvatio i odmah ga zavoleo.

Nije Džeki bio neka rasa – avlijaner, ali je ličio na vučjaka. Mora biti da je tu neki vučjak nekad umeš'o šape.

Čim je došao, Džeki je osvojio sve glumce, ali i oni njega. Svakog bi pažljivo onjušio kao da proverava da li je iz pozorišta. I, počeo je da radi... Razumeo je sve što se od njega traži. Mizanscen je trčao, shvatio: kretao se po sceni upravo tamo gde treba. Njegove oči, toliko blage i pune, gotovo ljudskog razumevanja, uvek su gledale pravo u oči glumca koji mu se obraćao. Njegove reakcije bile su evidentne: klimao je glavom, mahao repom, micao ušma. Ali – bilo je to tužno gledati – neodoljivo je najviše želeo da progovori. Kada mu se neko na sceni obraćao, Džeki ga je gledao netremice i duboko iz njegovog grla čuli su se neki potmulu zvuci, kao gundanje – krajnji napor da progovori, da iz njegove gubice najzad poteknu te čarobne reči kojima su se ljudi toliko razmetali. Naravno, priroda je činila svoje, Džekijevo grlo nije bilo stvoreno za govor. Bio je nesrećan zbog toga. Na sceni je bio nekakav mali papagaj koji je stalno nešto čavrljao, pa, bogami, izgovarao po koju reč, jasno i razgovetno. Nije bilo

stvaranja na sceni kome bi Džeki više zavideo. Kao da je mislio: „Zar ta šačica perja može da govori, a ja ne mogu?“ Bilo je u predstavi glumaca koji su više lajali nego govorili. Dobro. Džeki je i njih razumeo, ali ga je mnogo više oćaravao onaj tihi žubor koji je nekim glumcima silazio sa usana.

Glavnu ulogu u *Psećem srcu*, profesora, igrao je Zoran Radmilović, koji je imao najviše posla sa Džekijem. Vodio ga po sceni, hranio i izdavao mu naređenja. Jednog dana, pred predstavu, Zorana je strahovito zabolela glava. Sedeo je u garderobi glave zarivene u šeke i stenjaao. Na vratima garderobe nečujno se pojavio Džeki. Stajao je i posmatrao ga. Zoran, posle nekog vremena, okrenu glavu i ugleda Džekija: „Šta je, džukelo, došla si da vidiš kako se mučim!“ Džekija je iz milošte zvao „džukela“. Džeki ga je i dalje posmatrao. Zatim počeo da mu prilazi, Zoran diže glavu, a Džeki mu polako stavi prednje šape na ramena, nežno, vrlo nežno ga liznu u levu stranu čela, tačno tamo gde je bio centar bola. Zoran je bio toliko zaprepašćen i obradovan da mu je bol smesta uminuo. Posle je svima pričao: „To je bilo kao da me je rođena majka poljubila.“ Dugo se mazio sa Džekijem, govoreći mu: „Pa ti si, džukela, moj drug, Najbolji drug.“

Džeki je živio s nama, igrao s nama, ravnopravno kao svi drugi glumci. Mi smo ga smatrali kolegom. Tako je bilo sve do njegove smrti. Jednoga dana poštar je došao i rekao: „Nema više Džekija.“ Bez Džekija predstava nije više to što je bila, ubrzo je skinuta sa repertoara. Tada sam

napisao pesmu nekrolog za Džekija i sad je objavljujem u njegovu slavu.

NEKROLOG ZA DŽEKIJA

Jutros je umro Džeki, najbolji pas-glumac koga sam poznavao. Igrao je pozorištu. U komadu „Pseće srce“. Nikad nije lajao, jer je znao da se kod nas ne može glumiti na stranom jeziku. Ali je zato bio rođeni pantomimičar. Njegovi pokreti su bili malobrojni i odmereni: dva-tri zamaha repom i nekoliko micanja ušiju. Ali su zato njegove pseće oči neprestano izricale milost i razumevanje, blago nam skrećući pažnju na neke stvari koje mi, ljudi, ne bismo nikad otkrili. Njegov nas je miran pogled neodoljivo vodio u tihe nepoznate zavetrine, tamo gde je jedino naše izmrcvareno biće možda moglo da nađe predah.

Mi smo znali da je Džeki tada samo vršio svoju pseću dužnost: bio je vođa naše oslepele duše.

Ljubiša Bačić

Emina Elor, glumica Novosadskog pozorišta

BITI U IGRI JE VAŽNIJE NEGO POBEDITI

„Možda stvarno jurimo i treba da jurimo u propast, a možda samo idemo ka nečemu još novijem, još boljem ili lošijem. Mislim da čovečanstvo sedi na ogromnoj klackalici, na ogromnom igralištu“, kaže Emina Elor

Snežana Miletić

Možda se svet jednom opamet i progovori jezikom razumevanja, možda to bude kad Madačev tekst napuni 1500 godina! I možda zato danas treba da izgleda baš ovako, da bismo se za nekoliko stotina godina prizvali pameti“, kaže glumica koja u *Čovekovoj tragediji* igra Lucifera.

Emina Elor, glumica Novosadskog pozorišta/Ujvideki sinhaz igra gotovo u svim predstavama svog matičnog teatra – *Pomoranđžinoj kori*, *Svetu u sedam dana*, mjuziklu *Roki horor šou*, *Portugal*, *Buri*. U najnovijoj produkciji ove pozorišne kuće – Madačevoj *Čovekovoj tragediji*, u režiji Kokana Mladenovića, čija će premijera biti 17. marta, Emina igra Lucifera. I to je valjda prvi put u istoriji izvođenja ovog dela da nečastivog igra žena...

Potpuno neočekivano, u *Čovekovoj tragediji* Lucifera igra žena. Jesi li bila zbunjena kad si dobila ulogu?

Veoma sam se iznenadila ovim potezom. Kao što znamo, stereotipi su sledeći: Bog je muško biće i veoma je dobar, đavo je muško biće i veoma je zao. Naravno, i ja sam u glavi delila uloge u ovom komadu po uobičajenom mišljenju. Ali eto, imamo sreću da smo dobili reditelja koji sve to zamišlja drugačije i ulogu đavola daje ženi. Meni. I tako je posle iznenađenja došla radost, ogromna. Nisam ni sanjala da ću imati tu sreću i čast da igram jednu od najvećih „muških“ uloga u istoriji sveukupne mađarske drame. I to sa 27 godina! A onda je došao i strah: „Upomoooo! Pa ovo je preveliko za mene!!! Imam li veštinu, iskustva za Lucifera??“... Onda su došle probe. Mučim se i uživam, i učim tekst, i uživam i učim tekst i mučim se... Doći će i premijera, uskoro. Spremala sam se samo tako što sam sebi rekla: „Ovo je prilika koju ne smeš propustiti!“

Kada si ti prvi put pročitala ovo Madačevo delo koje se smatra svetom liter-

aturom u Mađara? Izgleda li ti *Tragedija* pomalo naivno u odnosu na naše vreme u kojem su se stranputice čovečanstva radikalno radikalizovale?

Nisam ovu dramu uzimala u ruke od srednje škole, kada je bila lektira. Znam, znam, ovo je veelik naša drama, koju treba poznavati, i poštovati, ali nikad nisam imala osećaj: „Jao, kako mi se čita Madač.“ Mislim de je to teška literatura, više filozofska konverzacija, stara 150 godina. Teška je za čitanje, a i za gledanje ako se u njoj ne pročeka ono „današnje“, u protivnom izgleda naivno u odnosu na ovo vreme danas. To je klasično remek-delo, za koje znaš da postoji, ali nije za svakodnevno „korišćenje“. Bar ne meni.

Predstava će govoriti o izneverenim očekivanjima i stranputicama... Čovečanstvo ništa ne uči iz sopstvenih grešaka i veoma okrvavljene istorije.

Tako je do sada bilo. Čovek stvori nešto novo i to propade, ili se dogodi nešto potpuno kontra. Gomilaju se naše strašne greške, gluposti, negativnosti. No, nije da se lepo ne dešava na zemlji. Ali možda će se to promeniti. Jednom. Možda u doba kad će Madačev tekst slaviti 1500 godina. Možda ovo treba da izgleda baš ovako. Možda stvarno jurimo i treba da jurimo u propast, a možda samo idemo ka nečemu još novijem, još boljem ili lošijem. Mislim da čovečanstvo sedi na ogromnoj klackalici, na ogromnom igralištu. „Svaki tren je početak i kraj u jednom“, verovatno ova Luciferova rečenica ne zvuči baš ovako u originalnom srpskom prevodu,

Emina Elor

ali evo, bukvalno sam je prevela, da stoji tu kao moj odgovor. A mogu reći i moto.

Koje/čije lice Lucifer danas ima? Da li je to lice čoveka, institucije, situacije, lice nekog stanja svesti (bezosećajnosti, nerazumevanja...)?

Lice čoveka. Svi smo mi Luciferi. Ali svi smo mi i Bogovi. Nosimo u sebi i jednog i drugog. Dete ne može da se rodi bez muškarca ili bez žene. Čovek ne može da se rodi bez lošeg ili bez dobrog. Bez crnog ili belog. Naravno, ima tu još hiljadu boja na paleti, mešaju se, variraju, menjaju. Ali na kraju se opet sve svodi na dve grupe: hladne i tople boje. To veliko, globalno, filozofsko pitanje ne mogu drugačije da objasnim sebi. Ovako nekako ja mislim o svetu i čoveku. Sve ima svoje – najmanje dve strane.

Šta je tebi kao glumici od materijala koji Madač nudi najzanimljivije – fenomen propalih demokratija, izneverene

revolucije, propalog znanja, religije koja ne nudi izlaz, ljubavi koje nema?

Interesantno mi je da je već Madač pre 150 godina mislio da živimo u pokvarenom i lošem svetu i da čovek ide ka svojoj propasti. Šta onda tek mi da kažemo... Interesantna mi je analiza greha. Dobrog i lošeg. Njihova borba.

Madač kroz „sveto trojstvo“ Adam-Eva-Lucifer govori o propasti svih velikih ideja. Ako u jednu od njih uračunamo i pozorište, šta je danas ostalo od te ideje? U kojem je pravcu otišla kroz istoriju pozorišta a u kom pravcu ti se čini da ide?

Materija ne nestaje, ona se preoblikuje. Pozorište se preoblikovalou medije, bioskop, internet, žurke, megamarkete... Ali na svu sreću, ima još „nekoliko“ jedinki na svetu, koje je čuvaju u onom „starinskom“ obliku... Zar nije najlepše i uzbudjivije biti u igri nego pobediti ili izgubiti :-).

SVEMOĆNI BRODVEJSKI PRODUCENTI

Iz autobiografije Džordža Ebot a čitalac saznaje ne samo uzbudljivu životnu i stvaralačku priču velikog umetnika, već iz ove knjige postaje jasnije nego ikada da su svi ti „talenti“, velika umetnička imena, bili zapravo prepušteni na milost i nemilost gospode polubogova zvanih producenti!

Branko Dimitrijević

Prilikom moje prve posete Njujorku, pre jako puno mnogo godina, na gornjem delu Brodveja bilo je mnogo malih knjižara ispred kojih su stajale kutije sa jeftinim knjigama, a bilo je i pojedinaca koji su prodavali stare knjige rasprostrte po trotoarima. Prilikom moje poslednje posete tom gradu, našao sam samo dvojicu prodavaca, od kojih su jednome specijalnost bile knjige o pozorištu. Kupio sam nekoliko drama i autobiografiju Džordža Ebot a, čijeg sam se imena setio iz mnogih knjiga o istoriji američkog teatra, koje sam pozajmljivao iz bivše Američke čitaonice u Beogradu.

Ebot je imao karijeru glumca, pisca i reditelja dugu osam decenija, ali se njegovo ime najviše vezuje za takozvano zlatno doba Brodveja, period od početka XX veka pa do početka velike ekonomske krize. Hteo sam da iz njegove autobiografije vidim kako je ta legenda američkog teatra, čovek koji je radio sa svima, od Belaska i Šervuda Andersona do Boba Fosa i Lajze Mineli, koji je otkrio Ričarda

Vidmarka, Kirka Dagleasa i mnoge druge, trpeo teret slave.

A kad ono: iz ove knjige postaje jasnije nego ikada da su svi ti „talenti“ na milost i nemilost gospode polubogova zvanih producenti!

Džordž Ebot se rodio 1887. na severu države Njujork, pa mu se familija preselila u Vajoming, gde je mladi Džordž morao da radi i kao dostavljač za lokalne bordele i kao kauboj, jer se otac u to vreme propio i nije mogao da se brine o familiji. Stvari su se popravile kad se porodica preselila natrag u državu Njujork, tata je i dalje pio, pa je Džordž našao neki manuelni posao i valjda ukapirao da ima i boljih načina da se provodi ova jedina egzistencija što nam je data. Krenuo je da se školuje i završio na studijama dramaturgije na Harvardu, kod čuvenog Džordža Bekera, čije dramaturške teorije proučavaju i studenti na beogradskoj akademiji.

Onda je počeo i da glumi, u prvo vreme male uloge, pa je najviše vremena

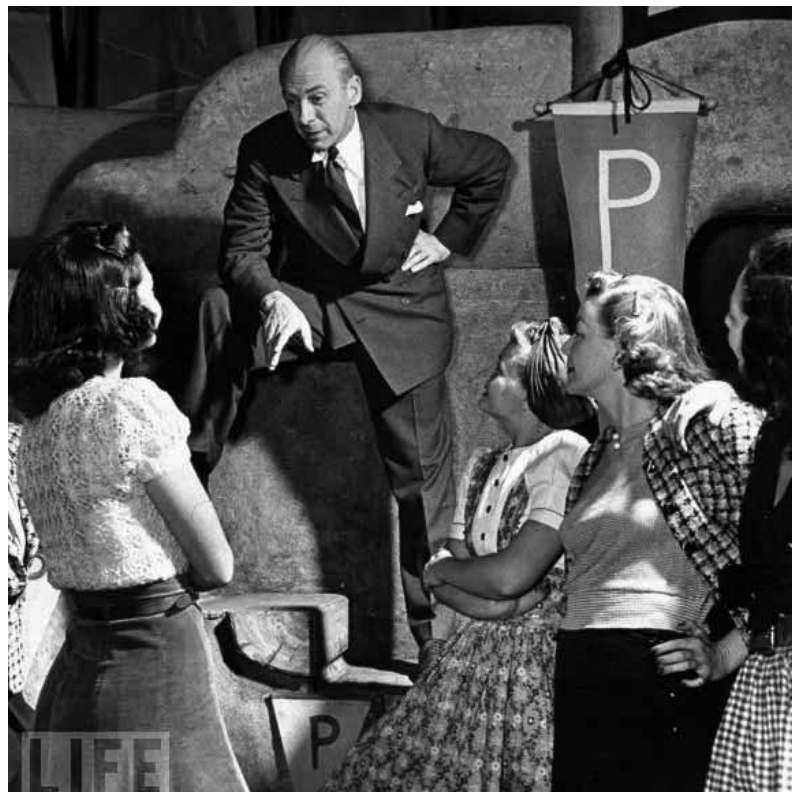
provodio na turnejama ili u Filadelfiji i Bostonu, gde su se isprobavale predstave namenjene Brodveju, dok još ima vremena da se nešto popravi. I upravo tu je mladi Ebot postao ono što se zove „šou doktor“, prepravljao je tekstove i režije svojih kolega, uz nagovaranje producenta koji su imali sva prava.

Jedna od predstava na kojoj je radio bila je i *Brodvej*, delo Filipa Daninga, koja je nakon Ebotovih intervencija doživela veliki uspeh. Predstava je obnovljena 1987. na stogodišnjicu Ebotovog rođenja.

A Ebot opisuje detalje sa radnih odnosa sa kolegom Daningom u Palm Biču, na Floridi i na Kubi, za vreme Batiste, naravno. Tu su i pisci mogli da se opuste i malo polivaju šampanjcem u društvu glumaca, plesačica i pevačica. U Njujorku, gazdovani su producenti. Producenti su menjali glumce i glumice i pred samu premijeru, menjali početke i završetke, dopisivali i otpisivali scene, dovodili novog reditelja, pa onda još jednog... Nije onda čudno što je sve češće i Ebot stavlja sebe u ulogu producenta.

Ebot je dosta vremena proveo i u Holivudu, ali se stalno vraćao na Brodvej, režirao je komediju *Glavnije, molim vas*, Normana Krasne. Režirao je i dramu *Bena Hehta Dvadeseti vek*, u kojoj je igrala Eugenija Leontovič, glumica i spisateljica, autorka komedije *Kavijar za generala*. Eugenija i Džordž su stalno imali sukobe, on je nju smatrao za izveštačenu umetnicu, ona njega za sitnog zanatliju koga samo interesuju pare.

Između redova autobiografije vidi se da je Džordž Ebot i dalje ostao momak iz prerije koga fasciniraju sofisticirani,

Džordž Ebot

urbani tipovi. Tako je bio opsednut umetnikom Nejsi Mekmejn. Nejsa je bila udata, ali je brak bio otvorenog tipa, te je Ebot živeo u istoj kući sa njom i njenim mužem osam godina. Kad bi Nejsa negde otputovala, Ebot i njen suprug bi pozvali manekenke, starlete i njihove drugarice u provod, i to su zvali „nedelja slobode“. Ebot tvrdi da je sve to bilo, bar što se njega tiče, drugarski i platonski, ali teško da je mogao uvek da odoli da moralno ne posrne.

Ali što se tiče rada u pozorištu, Ebot nije imao neke estetske principe, neku filozofiju ili daleko bilo umetnički kred. On je radio na projektima kao glumac,

dramaturg ili reditelj i nadao se da je pogodio šta bi publika volela da vidi. Nekad bi pogodio, često ne bi, a izgleda da na njega ovaj stresni život nije negativno uticao, poživio je do svoje 106. godine i verovatno ga je smrt prekinula u radu na nekom novom projektu.

A filozofiju i principe komercijalnog pozorišta na Brodveju najbolje je svojom izjavom definisao Džordž Koen, glumac, pisac, kompozitor, reditelj i producent, koga su zvali „vlasnik Brodveja“. Nezaovoljan jednim mladim glumcem, Koen je rekao asistentu: „Nikad više nećemo zvati tog kućkinog sina...“

Dnevnik jednog istraživača III deo

SRPSKO POZORIŠTE U USLOVIMA TRANZICIJE

Priča o istraživanju savremenog srpskog pozorišta ili da li jadikovati nad sudbinom kulture

Aleksandra Đuričić

Došao je trenutak za svodenje zaključaka o onome što smo uspeli da prikupimo. To ne može biti jedna rečenica, jedinstvena slika koja će prikazati aritmetičku sredinu, jer u umetnosti višak matematike izaziva manjak kreativnosti. Ipak, matematika nam je, pokazalo se, potrebna nego što smo mislili... ne samo zbog svodenja tablica i izvođenja grafikona, već zbog toga što svako mudro upravljanje zahteva malo zdrave računice, štedljivosti i kompromisa između željenog i mogućeg.

Izbegli smo da budemo savetodavci, pre bi se moglo reći da su rezultati do kojih smo došli predlog za razmišljanje. O tome šta bi moglo da bude bolje i bolje u ovim uslovima koje imamo, ne u idealnim, jer oni ne postoje. Pokušali smo da nam smernice tokom rada budu poštenje, u smislu da sa što više strana sagledamo ukupno stanje u srpskom profesionalnom pozorištu danas, efikasnost koja nas je motivisala da posao završimo u relativno kratkom roku, dobronamernost, jer nas je vodila ljubav prema pozorištu i umetnosti uopšte, a pokušali smo

da sve vreme zadržimo i dobar umetnički ukus u vrednovanju onoga što imamo prilike da vidimo na pozornicama, iako na tom planu konačni sud moramo prepustiti publici zbog koje pozorište i postoji (mada, ponekad nije na odmet malo usmeravanje ka boljim procenama i rafiniranijem ukusu, ali to je već jedna od misija pozorišta koju treba razvijati i dalje).

Jedan od najvažnijih ciljeva našeg istraživanja koji smo najavili još u nacrtu projekta, krajem 2008. godine, bilo je formiranje jedinstvenog sajta srpskih profesionalnih pozorišta gde bi se ukrštale i razmenjivale informacije o zaposlenima po sektorima, repertoarima, premijerama, terminima audicija, najavljivali novi projekti... U međuvremenu, ideju je preuzeo Muzej pozorišne umetnosti Srbije, rešen da ovaj posao uradi valjano i podnese napor redovnog ažuriranja sajta. Mi ćemo ih u ovom poslu podržati, jer je u interesu razvoja srpskog pozorišta i bolje komunikacije između prestoničkih i ostalih pozorišta, a to je nešto što hronično nedostaje.

Kada je u pitanju odziv ispitanika, sreća nas nije uvek pratila. Ukupan odziv je 65%, ostali su valjda bili prezasićeni brojnošću upitnika koji im se šalju sa raznih strana, a sa manjkom konačnih rezultata. Jalovost brojnih diskusija, okruglih stolova i skupova na temu aktuelnog stanja u srpskom pozorištu nema za uzrok inferiornost diskutanata, naprotiv, njihov entuzijizam treba i mora da bude pohvaljen. Problem su hridi nemaštine o koje se razbijaju dobre ideje i umetničke inspiracije. U tom smislu, ni rezultati našeg istraživanja neće inicirati spektakularne pomake. Problem nedovoljnog ulaganja u kulturu, umetnost i

samim tim, pozorišta, ostaje otvoren i rešiv samo na višim instancama nego što je Zavod za proučavanje kulturnog razvika i njegov istraživački tim.

Naše istraživanje je podrazumevalo i pregled onog što na našem jeziku postoji o teoriji pozorišne organizacije (a toga je veoma malo, naročito u periodu posle 1990), teorijska razmatranja iskustava na Istoku i na Zapadu, s tim što je iskustvo tranzicionih zemalja za nas daleko primenljivije, pregled pozorišne periodike za poslednjih desetak godina, i veoma važno, razgovore sa pozorišnim poslenicima u devetnaest gradova Srbije, o njihovim iskustvima, namerama i planovima, koje je obavio direktor Zavoda sa saradnicima u okviru istraživanja *Lokalne kulturne politike*.

Pregledajući pojedinačne sajtove pozorišta, nailazimo na brojne potvrde koje govore u prilog tome da će pozorište, kao i uvek, opstati, da publike uglavnom ima, da i poslenici van pozornice imaju razloga da se pohvale. Zato smo želeli da angažujemo i saradnike koji će nam poslati tekstove o svojim iskustvima, jer, interesovalo nas je šta je unapredilo marketing u Kruševačkom pozorištu, kakav je položaj lutkarstva kod nas, ima li načina i sredstava da se Opera i Balet u Beogradu odvoje od Drame Narodnog pozorišta, kakav je tehnički aspekt i koje su mogućnosti srpskih pozornica, na koji način će usvajanje Zakona o kulturi uticati na položaj zaposlenih u pozorištima, a posebno glumaca... Neki od zamoljenih priložili su svoje tekstove, neki nisu imali vremena za saradnju. Nadamo se da će biti još prilika da nam saopšte svoja iskustva i ideje koje mogu da pokrenu izlazak iz krize, što je svakako zajednički cilj.

Tako smo zamislili da konačni rezultat ovog projekta bude formiranje svakog profesionalnog pozorišta kao funkciona-

lne, dobro organizovane celine za sebe i kao dela globalnog sistema koji mora da postane efikasniji, racionalniji, osmišljeniji i samim tim spremniji za saradnju, najpre sa zemljama u regionu, potom i sa širim pozorišnim univerzumom.

Trudili smo se da izbegnemo statistiku i aritmetičke sredine gde god je to bilo moguće. Jer, šta učiniti sa prosečnom posetiteljskom pozorišta, starom 34 godine, visoko obrazovanom, koja u pozorište dolazi sa prijateljima? Vredi li je upoznavati sa prosečnim posetiocem koji ima 43 godine, više obrazovanje, ali, avaj, u pozorište dolazi sa suprugom i na njen predlog bira predstavu koju će gledati? I ona i on retko ili nikad ne čitaju pozorišne kritike, a operske i baletske predstave posećuju veoma retko ili nikada... Tako posmatrano, pozorište više ne bi postojalo, ne samo kod nas, nigde u svetu. Ne bi trebalo da postoji ni pozorište sa koga se obrušava krov, koje je u rekonstrukciji više od sedam godina, koje na rekonstrukciju čeka godinama, koje u ovoj godini ima sredstava samo za plate i najskromnije materijalne troškove, a za produkciju nikako ili jedva za jednu premijeru kamernog tipa...

Ali na drugoj strani su lepe i uspešne predstave, pune sale, gostovanja u inostranstvu i (češće) u zemljama u okruženju, aplauzi, nagrade na festivalima (iskreno rečeno, zaista brojne...), pre svega, radost odlazanja na pozorišnu predstavu, onaj trenutak ponesenosti glumčevom kreacijom, lepotom kostima i scenografije, lepotom iluzije koju moramo negovati.

Tada ništa više nije potrebno od jednog glumca, jednog gledaoca i zamišljene linije između njih, kako to nadahnuto kaže Silvio d Amiko.

Ta linija je linija horizonta na kojoj ćemo se naći.

Skice Staše Jamušakov

ČEKAJUĆI TERAZIJE

Uspomene jednog suflera na dane kada Pozorište na Terazijama nije bilo na Terazijama...

Goran Tomić

Sreća li se još neko onog vremena kad je (moje) naše (vaše) *Pozorište* bilo u „dobrovoljnom izgnanstvu“...?

Onih crnih ptica na *Bulevaru*, koje odozgo grakću, a ponekad nas i „počaste“ – i to baš kad žurimo na predstavu... sreća je to, kaže se, kad te pokaki ptičica. Ptičica, da, ali ptičurina? Hm. Sve u skladu sa decenijama u kojima si se stalno nadao nekoj sreći, a uvek se dešavalo da ti se nešto sruči na glavu... A možda ipak i jeste bila sreća raditi u *Teatru*, u kome ima tako lepih balerina, i gde nikad ne zavлада tišina – kod nas je uvek neko nekog pokušavao da bar nečim zasmeje...

Iselili su nas tamo gde još uvek na vruć hleb i pecivo mirišu preživle stare pekare, u dugački *Bulevar* (revolucije i kralja), koji povezuje sam centar Grada (i tamo našu raskopan u zgradu), dve-tri skupštine i luksuzne butike, sa pijacama, poslastičarnicama, uličnim prodavcima, tramvajima, kafanama i periferijom... pored nas, beše i Novo groblje, čija blizina kao da je našim komedijama ipak davala jednu notu sete... Možda smo se

baš zbog toga i trudili da budemo veseli i srećni, koliko god možemo, tu gde jesmo, i dokle god jesmo!

Nedeljom ujutru, iz tihe 65-ice, (jer su unutra samo bakice sa cvećem), ulazio sam pravo na bučne i vesele probe naših glomaznih predstava... koje su vikendima bile još bučnije, jer... kroz tekstove glumaca „probijala se“ muzika SA SVADBE iz restorana u komšiluku, a kroz salu Doma kulture „Vuk Karadžić“ širio se miris hrane i podsećao nas da bismo i mi nešto rado pojeli... kad bismo imali vremena. Ili bar para... I dok bolno umiru naši glumci u *Lukreciji* (predstavi ovenčanoj sa ko zna koliko nagrada Sterijinog pozorja), ili se tužno rastaju krhka Ana i šarmantni Rade usred Berlina, u *Kabareu*, u sali se čuje: *zapevajte složno sada ovu pesmu sad, oženismo našeg druga, iako je mlad... Ali, ko ubedi publiku da iskreno poveruje u njegove emocije i glumu, sve dok mu se kroz scenu i tekst koji izgovara, širi miris prženih krompirića, i pesma kao što je: uzmi me za kuma ili starog svata ili za devera ako nemaš brata (svadba, svad-*

Janoš Tot i Tatjana Bernel u predstavi *Mir*

ba), e, taj, može da glumi i na *Brodveju*, i u Londonu, i na *Terazijama*, koje smo, je li, tada još uvek čekali... kao „obećanu zemlju“ u kojoj će sve biti bolje i lepše?

Čekali smo *Terazije*, od kojih nam je ostalo samo jedno jedino slovo – jedno vreme zvali smo se (pomalo tužno?) *Teatar T...* ipak, kad sad pogledam neke ondašnje fotografije, kao da je na našim licima, ipak titrao nekakav iskreni osmeh (ili nada u bolje sutra?)...

A dok smo čekali, uradili smo onaj prvi *Briljantin*, pa onaj drugi, i *Cigane, Kejt, Lutku sa naslovne strane...* U stvari, u *Teatru* čije je ime počinjalo i završavalo se jednim jednim slovom (T) imali smo čak tri lutke! Talentovanu Minu Lazarević, koja se povredila potčrvaši za tramvajem (da ne bi zakasnila na jednu od finalnih proba), tako da *Lutku* nikad nije ni zaigrala; i zbog toga je hrabra Jeca Stupljanin tada dobila tu glavnu žensku ulogu i – odigrala je u Sava centru pred nekoliko hiljada ljudi! I ja sam, te hladne večeri, takođe bio tamo... suflirao sam premijeru, iako sam tokom proba u promajnom *Teatru T*, već bio zaradio ozbiljnu upalu pluća... Uostalom, što pa za šaputanje pluća moraju da budu u nekoj formi?!

U tip-top formi, bila je naša treća sreća, tj. lutka Jelena – Jeka Jovičić! A znate kakva je Jeka kad izade na scenu – uh! Ah, oh, kaže publika kad je vidi i čuje...

I predstava *Golje* bila je iznenađenje za publiku, svojim hrabrim, (nažalost

samo muškim) glumačkim striptizom. *Paradoks, Crnu komediju, Ne mogu da platim i neću da platim*, igrali smo valjda zato što smo stalno životarili u paradoksim, i što nam se crnilo pred očima, jer nismo imali da platimo sve ono što smo hteli i želeli... znači mnogo, mnogo toga... ili ono najosnovnije, zavisi kako gledate na stvar... *Pucnje na Terazijama* smo glumili, a PRAVE pucnje slušali po ulicama, pa čak ponekad, vidali i posledice „sačekuša“, koje su se dešavale baš dok smo mi pošteno radili svoj posao, ali *Terazija* još nikako videli nismo...

U međuvremenu, pravili smo svog sopstvenog *Alana Forda*, sa Vujketom kao Brojem 1, koji je tako žestoko igrao tu rolu da je jednom, ne samo „prebacio rampu“, već i uleteo u publiku sa sve invalidskim kolicima...

Pravili smo, zatim (uz pomoć „štapa, kanapa“, ali i iskrenih ubedenja i pozorišnih strasti) *Mir* od Aristofana, Gordana i Kokana, koji nam se činio tako i toliko važnim, jer su nam ratovi bili u okruženju, a krize i siromaštvo pred vratima...

Činilo nam se, da će sve to grozno, konačno stati i prestati, ako uspemo da završimo svoju predstavu, u kojoj će Janoš Tot u Staru Heladu (u kojoj žive ljudi u dlaku isti kao mi) vratiti boginju Mira, uprkos svim svojim, (i našim) nevoljama, iliti možda uprkos volji bogova (tj. relevantnih faktora)?

Krenuvši iz, da ne napišem čega, Tot-Trigej je Boginju doveo, i pravi rat u našem okruženju je stvarno stao! Priznajem, moguće je i nešto pre nego što mi završismo predstavu... tek, ispostavilo se da boginja Mira, i nije baš toliko lepa, kao što je izgledala dok je bila daleko... a i *Mir* je ubrzo bio skinut sa repertoara... jer su ga neki smatrali neaktuelnim... Greška.

Uskoro smo ponovo poželeli mir, jer je započeo jedan novi rat, ali ta sitnica nije mogla da nas spreči da izvodimo naše predstave!

I tako, 1999. je godina, u uniformi sam, i dolazim da odsufliram premijeru predstave *Hotel Slobodan promet*. Ne-

mam vremena da se presvlačim u nešto civilno, jer se odmah posle vraćam tamo gde moram. Razvodnica me gleda i sa svim iskreno pita: „Je l' ti to neki kostim za ovu predstavu?“ Ne, nije bio kostim...

I, napolju je bilo šta je bilo, a kod nas, unutra, ponekad je dolazilo do nestanka struje... i tako, prognani Jevreji u *Violinisti na krovu*, čekaju da odigraju kraj predstave, ali pošto se u sali ništa ne vidi, to će uraditi tek kad im rekvizita podeli sveće. Čeka i publika. I, u tom mraku, koji je svuda oko nas, svako dobija po jednu sveću; i kad je upali, dodaje tu svetlost onom do sebe, svetlost treperi, polako obasjava naše ruke, lica i scenu, i onda – nikad to neću zaboraviti – veličanstvena Ljilja Stjepa, koja glumi kao u molitvi, pored nje ceo ansambl predstave, hor koji grmi, i orkestar koji svira tako da osećaš kako bruje i cvile one pozorišne daske... Svi zajedno, moćno i složno, sa dušom, verom i nadom, pevamo *Anatevku* – je li to dovoljno da se oteraju avioni sa našeg neba? Ne znam, ali znam da su tad oni koji su plakali na sceni i u publici plakali su sa svim iskreno, i znam da nikad bolji *Violinista* nije odigran!

Pamtim i da je Milenko Zablacanski najveći aplauz i smeh koji je ikada dobio za neku repliku, dobio baš za vreme rata, kad je, na jezivi zvuk sirene za vazдушnu opasnost, smireno i uljudno zamolio: tonac, isključite to...

I, stvarno, jednog dana, isključite se sirene, prode i taj rat, a nešto kasnije, u hodniku koji je vodio do našeg službenog ulaza, neko je već bio zalepio maketu *Terazijske česme* (ostatak jedne stare predstave); tako su nam *Terazije* već bile na vidiku, i već smo igrali predstavu *Jubilej*, gde smo se šalili sa čuvenim „Terazijskim jezerom“, ali i pokazivali moć našeg ansambla, izvodeći najbolje numere najpoznatijih svetskih muzikala i, eto... vratismo se mi, jednog dana, stvarno i konačno, u NAŠU zgradu – zgrada lepa, predstave dobre, sala puna, a balerine, k'o i uvek lepe pa lepe!

IN MEMORIAM

VLADIMIR MARENIĆ (1921 - 2010)

Oprostili smo se, eto, i od našeg Vladimira Marenića. Bio je, bez sumnje, jedan od naših najvećih scenografa, neponovljiv čarobnjak scenske likovnosti, koji je svojom magijom, tokom skoro pet decenija dugog pozorišnog stvaranja, optčinjavao i kolege i gledaoce, u zemlji i inostranstvu.

Rođen je 31. avgusta 1921. u Čaglinu kod Slavonske Požege. U Beograd je došao dve godine kasnije, i od tada ga nije napuštao. Tu je pohađao i Akademiju likovnih umetnosti. U Slikarnicu Narodnog pozorišta je stupio ratne 1942, a od 1946. je, s manjim prekidom (četiri godine je bio u Srpskom narodnom pozorištu i u isto vreme predavao u Školi primenjenih umetnosti u Novom Sadu), sve do penzije u koju je otišao 1985, bio scenograf našeg nacionalnog teatra.

Pored ostalih, za pamćenje su njegove scenografije za dramske predstave *Tetovirana ruža* T. Vilijamsa, *Okamenjeno more* V. Lukića, *Majstor Hanuš* I. Lalića, *Namesnik* J. Hohuta, *Don Žuan* Ž. B. P. Molijera, *Posle ljubavi* M. Đokovića, *Podvala* M. Glišića, *Beket* Ž. Anuja, *Marin Držić* B. Borozana, *Oblomov* I. A. Gončarova, *Pelinovo* Ž. Komanina, *Gorski vijenac* P. P. Njegoša, *Per Gint* A. Griga, *Braća Karamazovi* F. M. Dostojevskog, *Šekspirovi Ričard III* i *Makbet*, Nušićevi *Pokojnik* i *Ožalošćena porodica*... Stvarao je Vladu inscenacije i za opere – *Mazepa* P. I. Čajkovskog, *Simonida* S. Rajičića, *Ivan Susanjin* M. Glinkne, *Karmina Burana* K. Orta, *Turandot* i *Toska* Đ. Pučinića, *Boris Godunov* I. Musorgskog, Verdijevi *Rigoletto*, *Makbet*, *Moć sudbine*, *Don Karlos*... A tu su i baleti, *Darinkin dar* Z. Hristića, *Karmen* A. Ščedrina i mnoge druge predstave. Osim u matičnom, kreirao je i u brojnim teatrima u ondašnjoj Jugoslaviji, ali i van nje (Poljska, Mađarska, SSSR...). Ukupno preko 350 scenografija i više od 50 kostimografija.

Celog života Marenić se aktivno bavio i slikarstvom, zidnim slikarstvom, grafikom i drugim oblicima likovnog izražavanja. Izlagao je na više od 20 samostalnih i preko 150 grupnih izložbi – u zemlji i inostranstvu.

Dugačak je i spisak nagrada i priznanja kojima je ovenčan njegov doprinos našem savremenom teatru. Među njima su i dve Sterijine nagrade (1957. i 1976), tri Godišnje nagrade ULUPUS-a (1965, 1969. i 1982), dve Nagrade Oktobarskog salona (1966. i 1975), dve Nagrade Narodnog pozorišta (1969. i 1973), Zlatna plaketa i Diploma na IV međunarodnom trijenalu scenografije (1975), Velika nagrada Majskeg salona Beograda (1981), Plaketa Narodnog pozorišta (1985), Oktobarska nagrada Beograda (1982), Nagrada za životno delo ULUPUS-a (1987), Orden zaslug za narod sa srebrnom zvezdom (1973), Zlatna plaketa „Milenko Šerban“ na X međunarodnom trijenalu pozorišne scenografije i kostimografije (1995)... Nosilac je zvanja Istaknuti umetnik Srbije od 1985.

Jelica Stevanović

Milan Mihailović Caci Iz „Uspomenara 212“

MLAVA

Jednog popodneva ulazim u „Mlavu“, kafanu u Ulici 14. decembra, blizu Crvenog krsta, koju u umetničkom svetu bije glas: dobra klopa, dobra usluga, olajisan pod... Na samim vratima srećem Dinu Rutnić i Zorana Radmilovića sa petogodišnjom ćerkicom Anom. Izlaze iz kafane.

Kako me je ugledala, Ana mi se obesi oko vrata i sa osmehom reče:

– Caci, 'ajde kod nas na ručak!

– Kako zoveš Cacija na ručak kad smo ovde bili upravo zbog toga što kod kuće nemamo ručak? – reče Dina.

Zoran nežno dodaje:

– I otkud ti znaš Cacija?

Ana se za trenutak zamisli, a onda dodade brz i precizan odgovor:

– Ne znam odakle ga znam, ali ga nisam zaboravila!

Zoran me je kasnije podsetio: bio je sa Anom na mojoj predstavi „Kako se pravi pozorište“, Karela Čapeka, u kojoj su se pojavljivale i divne velike lutke.

Milan Mihailović u ulozi Pisca u predstavi *Kako se pravi pozorište* Karela Čapeka, u režiji Miroslava Ujevića, Atelje 212, 1978.

POZORIŠNO PUTEŠESTVIJE

Teatrskim putevima regiona, od Maribora do Soluna

Željko Hubač

Maribor, 5 februar

Drama Slovenskog narodnog gledališta na Maloj sceni premijerno izvodi popularni Marberov komad *Bliže*, u režiji Dina Mustafića. Besprekoran protokol kojim suvereno vlada ambiciozni direktor teatra Danilo Roškar, prija svim zvaničnicima, jer Danila „ima dovoljno za sve“. Upoznajem Vilija Ravnjaka, umetničkog rukovodioca Drame, koji se teže „multiplicira“. Alan Kavčić, iz Marketinga SNG-a, daje mi program predstave. Prava knjiga, ispunjena odličnim tekstovima (ali bez prevoda na engleski jezik) na temu Marberovog teksta koji se, kako sam preneo domaćinima koji to nisu znali, u Beogradu sa velikim uspehom igrao punih 12 godina, u JDP-u u režiji Alise Stojanović. Na trenutak je kamernu atmosferu u foajeu uzburkalo nekoliko stotina srednjoškolaca koji su upravo izašli sa tek završene operse predstave, koja se odigravala na Velikoj sceni. SNG nema problema sa publikom, naprotiv. Karte koje se kreću i do 25 evra, kupilo je prošle godine skoro 200.000 ljudi. Na ovuliku gledanost, kažu mi, znatno utiču i gosti iz obližnjeg Graca, koji vole slovensku Operu. No, nakon stampeda lepe i mlade publike, u foaje se vraća kamerna, ne baš premijerna atmosfera, koju nimalo ne „podgrejavaju“ gosti sa drugih meridijana, od kojih su, iz Beograda, tu Božidar Đurović, upravnik Narodnog pozorišta, i njegov kolega iz Jugoslovenskog dramskog pozorišta, Branko Cvejić. No, atmosferu je ugrijala odlična predstava. Sedimo na stolicama koje se mogu rotirati u punom krugu, a okruženi smo izdignutim prostorom za igru glumaca. Simultanost koja se ostvaruje kada iz jednog prostora, preko publike, Ana (Nataša Matijašec-Rošker), „gleda“ Dana (Matevž Biber), kako vodi ljubav sa Alis (Eva Kraš) na sjajno stilizovan način koji deluje izuzetno uzbudljivo, vrhunac je scenske atrakcije koju pruža ovakav scensko-rediteljski koncept. Krupan plan vam je „na dohvata ruke“, čak i suza na licu postaje eksplicitan, vidljiv dramski akcenat. Branko Jordan (igra Larija) četvrti član odlične glumačke ekipe, od skora je u ansamblu SNG-a i dokazao je da je pred njim velika karijera.

Zagreb, 6. februar

Susret sa Jiržijem Menclom u Hotelu „Dubrovnik“ bio je definitivno doživljaj dana. Veliki filmski stvaralac trenutno

radi dokumentarac o hrvatskom primorju. Božidar Đurović i on su stari poznanici. Dogovori su ipak u zvaničnom tonu, Mencl bi trebalo da režira u beogradskoj Operi.

Uveče smo u Maloj dvorani „Lisinski“. Srdačan susret sa jednim od najpoznatijih i najigranijih hrvatskih pisaca, Mirom Gavranom, piscem čiji su komadi prevedeni na dvadesetak jezika i koji su premijerno izvođeni u osamnaest zemalja. U Slovačkoj postoji čak i festival predstava rađenih po njegovim komadima. Dvorana je ispunjena do poslednjeg mesta, preko 300 ljudi je kupilo kartu od 50 kuna (oko 7 evra). Producent predstave *Zabranjeno smijanje* je Teatar Gavran, čiji je vlasnik pisac. Na sceni, u oskudnom dekoru, troje interesantnih glumaca (Tomislav Martić, Mladena Gavran i Antonija Stanić) igraju dobro skrojenu komediju o muško-ženskim odnosima. Smenjuju se salve smeha i aplauzi. Uveče čitam Gavranove drame objavljene u knjizi koju mi je poklonio sa posvetom – *Četiri različite drame*. Majstor priče vešto vlada dijalogom i ima osećaj za komunikaciju sa različitim sredinama. Toplo ga, u tom izdanju, preporučujem Pozorištu „Slavija“ ili večernjoj sceni „Pan teatra“.

Nikšić, 16–23. februar

Prvi put sam na Međunarodnom festivalu glumca Nikšić 2010. i ne mogu da poredim, ali repertoar me je obradovao (selekciju uradio Menadžerski tim Festivala, na čelu sa rediteljem Veljkom Mićunovićem). Sedam kvalitetnih predstava sa područja ex-yu, u vreme ozbiljne krize, govori o „kreditu“ koji Nikšićani imaju kod teataru koji su već gostovali i o tome da ćemo imati oko čega da se svađamo u žiriju, Bane Popović, Goran Bulačić i moja malenkost. I zaista, ljubazni domaćini se trude da nadomeste sve ono što Festival čini nemogućom misijom u situaciji kada grad nema kvalitetan teatarski prostor. Zgrada koja je dugi niz godina propadala, srušena je. Rušenje monumentalnog Doma revolucije je započeto, pa prekinuto. Predstave se odvijaju u Sali 213, koje je vlasništvo, ako sam dobro razumeo, Željezare, i koju Nikšićko pozorište iznajmljuje. A publika je, vidi se, željna teatra. Već prve večeri je ispunila salu do poslednjeg mesta. *Malo-gradanska svadba* u režiji Eduarda Milera, i produkciji Crnogorskog nara-

dnog pozorišta iz Podgorice, nije „profunkcionalna“ u ovom prostoru, iako su potencijali rediteljskog postupka i rada sa glumcima vidni. Gorana Marković, Zrinka Oštir (Nagrada za epizodnu ulogu) i Žana Gardašević su ostvarile sjajne role. Drugog dana Festivala gostovala je Nacionalna ustanova „Turski teatar“ iz Skoplja, sa predstavom *Gospodica Julija* u režiji Ace Popovskog. Loše glumačke kreacije i nerazumljiv rediteljski rukopis. Krecova *Staza divljači* u produkciji Narodnog pozorišta Republike Srpske iz Banja Luke, donela je pravo osveženje na scenu – glumicu neverovatne energije, sjajnu Anju Stanić. Bez obzira na probleme sa postavkom prostora, u kome je simultanost Krecovih fragmentarnih scena bila onemogućena, što je dovelo do problema sa tempom, energije nije nedostajalo kad god je Anja, koja je tumačila ulogu Hani, na sceni. I lepa i ružna, i mila i strašna, i vesela i tužna, ona je, jednostavno, te večeri, bila neuhvatljivo savršena. Zasluzeno je ponela iz Nikšića glumački Grand prix u oštroj konkurenciji. Najbolja predstava Festivala (Grand prix u celini) bila je ona iz novosadskog Srpskog narodnog pozorišta, *Greta, stranica 89* po tekstu Luka Hibnera, u dobroj režiji Borisa Liješevića. Jasna Đuričić i Boris Isaković su iz Nikšića poneli Grand prix za partnerski odnos i najduži aplaud presadovoljne publike. Novinari su opsedali dvoje verovatno trenutno najboljih glumaca u regionu, a publika je tražila autograme. Komad *Žaba* koji je pisao mladi i evidentno talentovani zagrebački autor Dubravko Mihanović, a u sarajevskom Kamernom teatru 55 režirao Elmira Jukić, bio je još jedan vrhunac Festivala,

i to pre svega zbog sjajne role Emira Hadžihafizbegovića. Utisak da ga kolege nisu dovoljno dobro „pratili“, te da je reditelj (koji je tekst preneo iz zagrebačkog na sarajevski posleratni milje) nije imao taj preko potreban osećaj mere kada je realizam u pitanju, nisu negativno uticale na percepciju publike, koja je, iako je tema škakljiva (govoriti o ratu na taj način u Nikšiću, odakle su krenuli vojnici na Dubrovnik, hrabro je) na nogama dočekala kraj, skandirajući Emiru „Bravo“.

Predstave Hrvatskog narodnog kazališta iz Splita (Boris Senker *Podvala ludosti* u režiji Georgija Para) i iz Maribora (*Vetar u borovima* No igre, SNG) nisu ponudile kandidate za glumačke nagrade i svakako su bile neprijatno iznenađenje za žiri i publiku.

Iz Nikšića nosim iskustvo divnog druženja sa sjajnim kolegama i domaćinima, te potrebu da apostrofiram kako su i publika i Festival „otežavna okolnost“ onima koji još uvek u gradu pod Trebjesom nisu napravili elementarno kvalitetnu teatarsku infrastrukturu.

Niš–Solun, 25–28. februar

Na putu ka Solunu, gde je zvanična delegacija Narodnog pozorišta iz Beograda, predvođena upravnikom Božidarom Đurovićem, boravila na poziv nove uprave Nacionalnog teatra Severne Grčke, zastali smo u Nišu gde smo gledali Nušićevu *Gospodu ministarku* u viđenju poznatog ex-YU reditelja starije generacije, Dušana Jovanovića. Ambiciozna nova uprava teatra, Biljana Vujović, tokom pauze najavljuje nove premijere i nada se rekonstrukciji teatra, u okviru projekta niške Opere. O Jovanovićevoj *Ministar-*

ki smo već pisali, ovom prilikom bismo da primetimo kako je predstava „legla“ i kako sjajno komunicira sa publikom.

U Solunu nas dočekuju ljubazni domaćini i već smo u „Vasiliko teatru“ (Kraljevskom teatru) jednoj od pet scena ovog značajnog grčkog pozorišta. Gledamo uistinu zanimljivu predstavu, rađenu po tekstovima nobelovca Daria Foa (prepoznajem komad *Izabela*) koje je adaptirao i režirao Janis Rigas, poznati grčki glumac i reditelj. Sjajna muzika Jorgosa Hristijanikisa, dobre vokalne sposobnosti brojnog ansambla, uz odlične role Kostasa Sadasa (kao Kolumba) te Spiropulu Poliksena (kao Izabele), učinila je ova lep primerak pomalo arhaičnog (ali duhovito režiranog, sa sjajnim osećajem za detalj) pučkog teatra zanimljivim bez obzira na jezičku barijeru.

Sutradan gledamo pozorišnu verziju poznatog Kakojaninovog filma iz šezdesetih, koji je režiran u maniru italijanskog neorealizma, *Dama u crnom*. Priču o nemogućoj ljubavi mladog i lepog pisca, koji dolazi u zatvorenu konzervativnu sredinu malog egejskog ostrva, i lokalne lepote, čija je porodica obeležena „grehom“ njene majke, mnogo je bolje izgledala na filmskom platnu, nego na sceni. Reditelj Grigoris Karadinakis (zamenik umetničkog direktora Teatra) je učinio izvesne pomake na planu priče, jasno je sproveo koncept koji je na planu melodramskog bio vrlo zavodljiv (posebno ako se imaju u vidu vokalne sposobnosti protagonistkinje) imao je sjajnog saradnika u kostimografu i scenografu, Ersi Drini, i kvalitetan ansambl na raspolaganj, ali predstava je „hramala“ zbog, za današnjeg gledaoca, banalne priče kojoj nedostaje uverljivija dramaturška potka. Predstava je izvedena na Sceni „Društva za makedonske studije“ zgradi u kojoj su kancelarije Nacionalnog teatra Severne Grčke, ali i solunske Opere, nekih TV stanica i sl.

Inače, utisak o solunskom Teatru, stečen pre svega zahvaljujući kvalitetu predstava, pokvario je neverovatno mali broj posetilaca. Na prvoj predstavi je sala od 800 mesta izgledala prazno, jer je u njoj bilo svega stotinak ljudi, a na drugoj predstavi je bilo samo 35 posetilaca, što je, kako kažu domaćini, hroničan problem solunskih teataru, iako se puno ulaže u marketing.

Uveče smo imali ugodan susret sa umetničkim rukovodstvom Teatra. Direktor Sotiris Hadzakis, inače poznati atinski glumac, delegaciji Narodnog pozorišta iz Beograda je izložio svoj koncept za nastavak saradnje, koji ne podrazumeva samo razmenu predstava, (oko koje je postignut načelni dogovor dve Kuće) već i potrebu da se, u okviru evropskih integracija, teatri regiona značajnije povežu u autorskom i svakom drugom smislu.

„KLAKA“, POZORIŠNI ČASOPIS

Jelena Popadić

Pozorišni časopis „Klaka“ je zamišljen kao glasilo Zajednice profesionalnih pozorišta Srbije, osnovane 60-ih godina prošlog veka i reinstitucionalizovane 4. decembra 2009. godine. „Klaka“ je koncipiran kao dvomesecnik, koji će biti informator o radu profesionalnih gradskih pozorišta koja se nalaze „južno od Save i Dunava“, upravo onih koja i čine Zajednicu i kojih danas ima dvanest.

Priča o časopisu počinje još 2007. godine, kada su u okviru 43. Festivala „Joakim Vujić“, održanom u Kruševcu, pokrenute kritičarske radionice, na inicijativu uprave tog pozorišta. Pohađali su

ih studenti dramaturgije Fakulteta dramskih umetnosti, koji su svakodnevno pisali kritike o odgledanim predstavama, objavljivanim u Biltenu Festivala, i, kao kritičari, aktivno učestvovali na okruglim stolovima kritike. Sledeće godine, radionice su ponovljene, pa od strane Saveta Festivala javno pohvaljene i uz Bilten proglašene za tekovinu Festivala.

U martu 2009. godine Zorana Karajić i Jelena Popadić su se dogovorile da časopis krene sa radom. Članove uredništva postali su najbolji sa gorepomenutih kritičarskih radionica. Već na sledećem sastanku Saveta Festivala „projekat“ je odobren od strane većine i up-

ravnika i pokrenuta je „Klaka“. Nakon prvog pilot-broja, objavljenog u aprilu 2009. objavljen je dvobroj 02/03 u oktobru 2009. godine, koji je postao slika zamišljenog koncepta, a potom i decembarski broj koji se bavi odnosom umetnika i uprava prema novom Zakonu o kulturi.

Časopis „Klaka“ je svojevrsan informator o radu pozorišta koja pripadaju Zajednici profesionalnih pozorišta Srbije, ali biće informator i o svim onim koja će Zajednici tek da se priključe. „Klaka“ sadrži tekstove o repertoarima pozorišta, teatarskim aktivnostima i projektima, ali i „kompletni osvrt“ na prolekle projekte i premijere. Osim profesionalne kritike koja se piše nakon premijere, rade se intervjui sa umetničkim saradnicima ili upravom pozorišta; intervjuiše se publika o utiscima sa gledanih predstava. Kroz tekstove i intervjue – predstavljaju se umetnici koji u pozorištima rade. „Klaka“ daje gotovo kompletnu sliku ra-

da ovih pozorišta, o kojima gotovo da niko ne piše ili to „pisanje“ uglavnom ne prelazi granice lokalnih medija. S obzirom na to da dobar deo pozorišta nema redovno ažurirane sajtove, a jedan deo pozorišta ih uopšte nema, „Klaka“ ostaje kao dragoceni informator o radu ovih pozorišta.

„Klaka“, takođe, prikupljajući gotovo sve materijale (i vizuelne!) na jednom mestu, „arhivira“ tako građu za istoriju ovih pozorišta.

U „Klaci“ se objavljuje i jedna neizvedena i neobjavljena drama domaćeg ili stranog dramskog pisca. „Klaka“, dakle, prati rad pozorišta, o kojima se medijski malo vodi računa. Uredništvo „Klaka“ čine mladi, ambiciozni dramaturzi. „Klaka“ pokazuje da „ispod Save i Dunava“ ne rade „neka pozorišta po jugu“, nego profesionalna pozorišta koja zaslužuju da postoje na pozorišnoj mapi Srbije – u svakom smislu!

KONKURS

Pozorišni časopis „Klaka“ u rubrici „Preporučujemo pozorištima“ objavljuje dramske komade, koji do sada nisu objavljivani i nisu izvedeni. Pozivamo Vas da nam imejlom pošaljete svoje drame i da vest o konkursu prosledite svojim kolegama na adresu „Klaka“.

Uredništvo „Klaka“ će imati u vidu sve poslate drame, ali će biti objavljena samo najbolja od njih (po mišljenju uredništva). Ukoliko je drama dobra, imaćemo je na umu za neki od sledećih brojeva, ali neće biti uzimane u obzir drame koje nikada nisu stigle na imejl Časopisa, dakle, neće se razmatrati drame do kojih smo došli na neki drugi način, a ne direktnim kontaktom. Konkurs nije vremenski ograničen. Novčana nadoknada za objavljivanje drame ne postoji.

Nadamo se lepog saradnji,
Uredništvo „Klaka“

Kontakti:
casopis.klaka@gmail.com
tel. 064/2653119

PREDSTAVA IZNENAĐENJA I DRUGI ADUTI

„Krise, besparica, elementarne nepogode i epidemije gotovo se ubrajaju u normalne uslove rada, što ne znači da se protiv toga ne treba boriti, ali ne sme se ni dozvoliti da vas parališu“, kaže Zoran Karajić, upravnik Šabačkog pozorišta

Jelena Popadić

Od početka sezone 2009/2010. godine u Šabačkom pozorištu zbile su se četiri premijere na večernjoj sceni i tri predstave za decu; za ovaj kratak period, Šabačko pozorište je gostovalo, gostilo kolege, organizovalo reviju „Teatar na dobrom putu“, odlazilo na festivale i dobijalo nagrade. U trenutku pisanja ovog teksta u toku su probe predstave *Događaj u stanu broj 2* (režira Nikita Milivojević), čija se premijera očekuje 09. marta ove godine. Odmah nakon toga počinju probe za novu predstavu. A potom i Festival „Joakim Vujić“. I pored svega, u Šabačkom pozorištu je, ne računajući druge programe – koncerte, tribine i svečane akademije, odigrana 101 predstava od 1. oktobra do početka marta.

Povodom svega navedenog, razgovaramo sa upravnikom Šabačkog pozorišta, Zoranom Karajićem.

Šabačko pozorište je izvesno jedno od najaktivnijih pozorišta, a čini se, aktivnije nego ikad, uprkos krizama, gripovima, finansijskim stegama i ograničenjima. Kako?

Jeste jedno od najaktivnijih, ali sve više postaje i jedno od najatraktivnijih pozorišta u unutrašnjosti. Krize, besparica, elementarne nepogode i epidemije gotovo se ubrajaju u normalne uslove rada, što ne znači da se protiv toga ne treba boriti, ali ne sme se ni dozvoliti da vas parališu. Potrebno je samo truditi se da radite dobre predstave a onda će se naći i oni koji to gledaju.

Šabačka publika ima priliku, što nije čest slučaj u pozorištima van Beograda, da pogleda nekoliko predstava nedeljno. Koji su vam kriterijumi u pravljenju mesečnih repertoara?

Šabačko pozorište ima nedeljno 4-5 igranih dana što je izuzetan broj u malim sredinama i pozorištima u unut-

rašnosti, gde se prosečno predstave igraju dva puta sedmično. Utorak i četvrtak su dani za Veliku scenu, sreda je dan za decu i njihovu scenu, a petkom u 22h se igraju predstave na Maloj sceni „Dr Branivoj Đorđević“. Subota je dan za gostovanje. Ili neko dolazi nama, ili mi idemo negde. U ta četiri dana ponekad stane i 7-8 predstava.

Šabačko pozorište ima na mesečnim repertoarima „predstavu iznenađenja“. O čemu je reč?

Predstava iznenađenja se igra poslednje subote u mesecu. Ulaznice se prodaju na nevideno do nedelju dana pred izvođenje, kada se predstava objavljuje i reklamira. Međutim, do tada su skoro sve ulaznice prodane. To potvrđuje poverenje šabačke publike u naš izbor gostujućih predstava.

Izjavili ste da dva važna faktora utiču na publiku: obaveštavanje i poverenje... Postižete li to?

Poverenje smo postigli najpre kvalitetom sopstvenog repertoara, a i time što ne dovodimo teške popularnih faca sa televizije. To je pogrešna politika velike većine kulturnih ustanova u unutrašnjosti Srbije. Teatarske sale postaju zoo vrtovi u kojima možete videti retke zverke.

Obaveštavanje je izuzetno važan segment pozorišne produkcije. Mesečni raspored izlazi na vreme i dobijaju ga sve ustanove, preduzeća i škole. Svi članovi Kluba prijatelja Šabačkog po-

Zoran Karajić, upravnik Šabačkog pozorišta

zorišta dobijaju raspored na kućnu adresu.

Radio i TV stanice u gradu svakodnevno najavljuju događaje u Pozorištu, ali isto tako i Radio 202. Lokalni štampari mediji objavljuju nedeljni raspored, a poneke prestoničke novine i dnevni.

Publika već odavno zna da će 9. marta biti premijera predstave *Događaj u stanu br. 2* u režiji Nikite Milivojevića, da će 21. aprila biti premijera *Alkoholičara* u režiji Valentina Vencela, gosta iz

Mađarske, a 1. oktobra premijera *Don Kihota* koju postavlja gost iz Toronta, Aleksandar Lukač.

Takođe, zna se da će Festival „Joakim Vujić“ biti od 15. do 22. maja, a revija Šabačkog pozorišta – Teatar na pravom putu od 1. do 08. oktobra 2010. godine.

Pozorište je u stvari jednostavna radnja. Samo treba poznavati mehanizam i redovno ga podmazivati i održavati!

POZORIŠTE JE DANAS NA MARGINI

Glumac Milovan Filipović nedavno je pod okriljem trupe „Brod“ imao premijeru predstave *Pokondireni tikvan*, koju je po tekstu Đorđa Pisareva, inspirisanog Sterijinim delom, režirao Ratko Radivojević.

Filipović igra Femu, onu Sterijinu, samo ona sada u novom vremenu i u novim okolnostima „nosi pantalone“. O toj Femi, koja danas ima jednu sasvim drugačiju krizu identiteta, saradnji sa „Brodom“, ali i životu glumca u Srbiji koji ide u susret novim pozorišnim odnosima i zakonima, Filipović je govorio za „Ludus“...

Ko su tikvani o kojima govore Pisarev i Radivojević?

Nažalost, u današnjoj Srbiji ima nebrojeno mnogo tikvana, oni su u vladama, na televizijama, u upravnim odborima, javnim preduzećima, u pozorištima, i po pravilu to su ljudi koji odlučuju o našim sudbinama. Kada sam saznao da treba da igram Femu našeg vremena, imao sam u vidu mnogo modela iz javnog i privatnog života. Voleo bih da se u tom

liku prepoznaju mnogi pojedinci jer to bi značilo da mogu, i sebe, i društvo, da promene nabolje.

U poslednje vreme dosta radiš u okviru novosadskih pozorišnih trupa. Da li to sebe pripremaš za vreme koje dolazi?

To je verovatno oblik u kojem će glumci i drugi pozorišni ljudi funkcionisati u budućnosti. Nije prvi put da saradujem sa trupom „Brod“, kada tome dodam i rad u trupi „Jorik“ mogu da kažem da je rad u trupi za mene prirodno stanje. Kada se završi rekonstrukcija broda, imaćemo pravo pozorište na vodi. Repertoar već postoji, ali će biti najvažnije da prostor i samo pozorište „Brod“ pridobije publiku koja bi te predstave zadržala na repertoaru što duže. Sam objekat, takođe, umnogome pojednostavljuje put do drugih kultura i publike van Novog Sada, Pokrajine i Republike. Ne znam koliko je na predstavu uticalo to što se igrala u pozorištu, verovatno će najviše problema biti na reprizama. Predstava traži izvanrednu glumačku i fizičku kondiciju, zbog toga razmak između repriza predstavlja veliko opterećenje, bar za mene, dok bi se na turnejni predstave igrane iz večeri u večer.

Šta ćeš do kraja sezone igrati u svom matičnom Srpskom narodnom pozorištu?

Trenutno igram predstave koje su na repertoaru, a neću u probnu salu još neko vreme jer, koliko znam, nisam u najnovijim podelama. Čekam nastavak snimanja serije *Montevideo, bog te video* u kojoj igram Miloša Crnjanskog, i, svakako, na leto me očekuje turneja sa „Brod teatrom“.

Kako te diraju razgovori o onome što budućnost donosi za glumce: posao u ugovoru, rad po projektu?

Priča se o ugovorima, novom zakonu... Naravno da je to velika nepoznanica, bilo bi dobro kada bi novi zakon

uneo reda u pozorišta, ali, koliko sam shvatio, on neće pomoći mom pozorištu da reši nagomilane probleme. Izgleda da će se ugovori primenjivati samo u umetničkim celinama, dok u ostalim stanje ostaje kao i do sada, a mislim da mi u SNP-u, pre svega, patimo zbog mnogobrojnosti neumetničkog sektora. Zatim, umetnici sa preko 20 godina staža ostaju u nepromenjenom statusu, među njima ima onih čije su karijere za divljenje i poštovanje, ali takođe, bar u Drami, ima ljudi koji deceniju i više nisu kročili na scenu. Ne želim, naravno, da ih uvredim, nisu oni krivi, mnogi bi voleli da su u poslu, ali mislim da pozorište treba da ulaže sredstva i energiju u glumce koji rade sada i koji će raditi u buduću. Prema mladima, ovaj zakon je pomalo surov, donosi stalnu neizvesnost, mnogo stvari od životnog značaja neće moći da reše – kako, na primer, bračni par glumaca da dobije stambeni kredit?! Ukoliko bi primanja bila dovoljna za jedan normalan život, ja sam za novi zakon, ali sumnjam da će tako biti.

Čini li ti se da je glumac koji misli svojom glavom a ne glavom neke partije ili interesne grupacije, sve opasniji, čak nepoželjan, i da je danas i u pozorištu ipak sve bitnije da si nečiji nego neko?

Ne verujem da jedan glumac, ma koliko bio glasan i samostalan, može biti opasan po bilo koji sistem. Pozorišta su, nažalost, na margini društva, talasici koji neće uzdrmati tu ogromnu lađu. Dakle, nije opasan, ali može da postane nepoželjan i to može dosta da mu naškodi... Naravno, nisam protiv toga da glumci učestvuju aktivno u političkom životu, ima u svim partijama i lekara, advokata... pa zašto da nema i glumaca. To će im možda pomoći da dobiju neki posao, ali ne i da naprave dobru ulogu.

Snežana Miletić

Skice Staše Jamušakov

Preplatite se na **LUDUS**

Godišnja pretplata za Srbiju: 1000,00 din.

Dinarski tekući račun:
Savez dramskih umetnika Srbije
255-0012640101000-92
(Privredna banka Beograd A.D.)

Godišnja pretplata za inostranstvo: 30,00 EVRA

Devizni žiro račun:
5401-VA-1111502
(Privredna banka Beograd A.D.)

Instrukcije za uplate u evrima potražiti u Savezu dramskih umetnika Srbije

Milovan Filipović (Foto: M. Polzović)

NEZAVISNA POZORIŠTA INDIJE: SUSRETI SA IZUZETNIM ŽENAMA

Na poziv Indijskog teatarskog foruma prof. Milena Dragičević-Šešić je u januaru ove godine obišla članice ove mreže, nezavisna pozorišta i pozorišne trupe od Delhija do Cenaja, Aurovilai Bangalora, da bi u Mumbaju održala seminar o podizanju menadžerskih i marketinških kapaciteta indijske pozorišne scene. Ovu mrežu čine pozorišta sasvim različitih estetskih i idejnih orijentacija: od Prtvi teatra u Bombaju do seoske prve ženske pozorišne trupe kutu stila u Tamil Naduu, od Dramske akademije u Ninasamu, do grupe koja se bavi eksperimentalnim, savremenim plesom u Cenaju, i prestižnog Ranga Sankara pozorišta u Bangaloru, pa čak i amaterskog uličnog pozorišta – Džana Natja Manc u Delhiju. „Ludus“ donosi deo njenih svojevrsnih dnevničkih zapisa.

1. januar. Delhi – Sandžna Kapur
U Nju Delhiju nas dočekuje nasmejana Sandžna Kapur, direktorka Prtvi teatra u Bombaju i inicijatorica Indijskog pozorišnog foruma, institucije koja je organizovala ovo putovanje – istraživanje organizacione kulture i mogućnosti razvoja nezavisnih teatra Indije. Zadatak mi je da na seminaru u Bombaju, na kraju puta, pomognem Indijskom teatarskom forumu da razvije program podizanja kapaciteta indijske pozorišne scene.

Sandžna Kapur, sa obe strane, potiče iz pozorišnih porodica. Očeva strana je posebno značajna za indijsku istoriju pozorišta, ali i filma... Otac Saši (Shashi) Kapur, čuveni je filmski glumac, koji je izgradio Prtvi pozorište u slavu Prithviradža Kapura, svog oca – Sandžninog dede – istinskog pozorišnog stvaraoca, osnivača Prtvi pozorišta kao putujuće trupe (1944. godine). I drugi članovi porodice su dali veliki doprinos slavi Boli-vuda od pedesetih godina XX veka do danas. U nekadašnjem Sovjetskom Savezu stric Radž Kapur je bio izuzetno popularan filmski reditelj i glumac. (O porodici Kapur postoji i knjiga: *The Kapoor: the first family of Indian cinema*, 2005, ali i knjiga koju je napisao Saši Kapur: *The Prithvivalahs*, posvećena istovremeno i ocu i supruzi Dženiifer – gde kao najzbudljiviji roman opisuju pozorišna putešestvija i porodični karakter putujuće trupe).

Po majčinoj strani Sandžna pripada engleskoj pozorišnoj lozi koja je svoju karijeru uspostavila u Indiji na engleskom jeziku... I baka i deda, Džefri i Laura Kendal, a kasnije i majka Dženiifer (umrla od raka u zenitu slave u 50 godina), kao i tetka Felisiti, glumili su u engleskom putujućem pozorištu krstareći Indijom sedeći na prtljagu u pretovarenom malom kamionetu. O putujućoj teatarskoj grupi „Shakespeareana“ Džejms Ajvori je 1965. godine snimio film *Shakespeare Wallahs* u kome su igrali i Džefri i Laura, kao i obe ćerke: Felisiti i Dženiifer, te Saši Kapur, budući zet.

Sandžna, indijskog stasa i britanskih svetlih očiju, velike energije i živog temperamenta, vodi Prtvi teatar preduzetnički, sposobno, sa strašću i otvorenosti i željom da bude stožer inovativnog i aktivističkog pozorišta Indije. Sebe vidi kao „katalistkinju“ promena u pozorišnom i kulturnom životu Bombaja, a i Indije u celini. Napustila je karijeru film-

ske glumice (posle filma *Šalam Bombaj* Mire Nair) i u potpunosti se posvetila pozorištu. Saopštava zašto joj je važno da naše putovanje počne baš ovim programom, odlaskom na „pozorišno-politički skup“, tradicionalnu manifestaciju na industrijskoj periferiji Delhija. Nju već dvadesetu godinu organizuje pozorište Džana Natja Manč – na dan sećanja na ubijenog pozorišnog aktivistu – Safdar Hašmija... Safdara su, prekinuvši predstavu, 1. januara 1989, ubili desničari, kao i radnika iz publike. Iako godinama saraduje sa Džanam ekipom, Sandžna nije imala prilike da prisustvuje ovom događaju.

Od tada, svakog 1. januara na istom mestu Džanam izvodi predstave za građanstvo, uz političko-sindikalni program

za zajednička slavlja, on je pravougaone forme, opasan zidovima, usred kvarta, a koristi se često za venčanja i druge proslave. Ovde su stanovi najčešće samo sobice bez tekuće vode, u kojima je teško organizovati i najmanju proslavu, a i inače se sve što je moguće tradicionalno organizuje na otvorenom.

Predstave pozorišta Džana Natja Manč su socijalne i političke. Na sceni su još glumci prve generacije, Mala i Sudanva Dešpande, danas izdavač levičarske literature (LeftWordBooks). Prva predstava bavi se danas ključnom temom u Indiji – padom cena poljoprivrednih proizvoda i samoubistvima malih poljoprivrednika. Iako je publika ovde radnička – doduše mahom nezaposlena (u okruženju se vide uglavnom ruševne ili zakatančene fabrike), tema je svima bliska – otkup poljoprivrednih proizvoda je nizak, a hrana u supermarketima preskupa... Svaki dan desetine malih farmara oduzme sebi život... Predstavu koja ismeva dnevne događaje i političare demagoge napisale su mlade članice trupe, jedna arheolog-konzervator, a druga urednica u izdavačkoj kući. Mala nosi glavnu ulogu, ali je vidimo i iza scene da prati dešavanja i kao inspicijent i kao

prva publika – prvi se raduju našim novim predstavama.”

Anurupa Roj, mlada i energična žena vodi ovo pozorište, registrovano kao Fondacija, pokrećući različite projekte vezane za različite sredine, ispitujući mogućnosti komunikacije kroz medij lutkarstva. Ona nam daje kratak pregled

Pravin, pozorišni i likovni umetnik, direktor nedavno ugašene kompanije Lanterna magika, dolazi po nas. Idemo u predgrađe Cenaja, Kalakšetru. Tamo nas čeka Lila Samson, direktorka plesne škole. Prolazimo pored ogromnog imanja Međunarodnog teozofskog društva (...)

Hana, Milena Dragičević-Šešić i Radžgopal

lutkarske scene u Indiji. Tradicija lutkarstva u Indiji je ogromna. Registrovano je 17 živih formi tradicionalnog lutkarskog pozorišta, dok ima 22 ukupno zabeležene forme. Pored toga ima još 5 tradicionalnih oblika pozorišta senki karakterističnih za različite krajeve Indije. A samo 5 kompanija se bavi modernim lutkarskim pozorištem.

Raznovrstan je opseg delovanja ove male trupe. Radili su predstave za žrtve pogođene cunamijem u 6 priobalnih sela, zatim predstavu za osobe sa posttraumatskim stresom iz sela koje se na jednoj svadbi uzajamno poubijalo (preživela samo deca koja su bila ispod visine rafalne paljbe sa obe strane), sve do predstave radene za Linc – kulturnu prestonicu Evrope 2009. godine. Sada za Aerodrom u Delhiju rade predstave o seksualnom uznemiravanju – što je aktuelna tema među osobljem velikog broja kompanija, pa i Aerodroma.

Insistiraju na kvalitetu i lutaka i priče i izvođenja, i žao im je što su, u Utar Pradešu, na primer, loši lutkari dobili „državni“ posao promocije opismenjavanja i borbe protiv malarije. Tako da su imali prilike da čuju da se stanovnici zatvaraju u kuće da ne bi morali da gledaju „vladine lutkare“... I kasnije ćemo čuti da mnogi ne idu na festival ako čuju da ga Vlada organizuje – jer znaju da će onda program biti loš! *No Government plays, please!* Sinonim za loš kvalitet postala je upravo „državna kultura“...

Odbijaju da budu trupa koja će gostovati po zabavama i rodendanima (najčešći način preživljavanja ljudi iz ovog zanata). Poznaju evropske lutkarske domete, od Švedske preko Rusije do Bugarske i Hrvatske... Sami sebe nazivaju onima koji *iskustveno uče* i predlažu da za Indiju razvijamo upravo ovakve forme učenja pozorišnog rada – bilo stvaralačkog ili menadžerskog (*on the job training, coaching, shadowing, internship...*). Osnivači su UNIMA Indija. Ponekad odlaze i u Evropu. Razgovaramo da li bi bili spremni da ugoste stažiste... koliko saraduju sa školama...

Odlazimo postidi – niko se ne žali i ne vauka. Znamo da uslovi za rad i učenje koji postoje u Srbiji nisu sjajni, ali oni u odnosu na ovo – deluju zastrašujuće solidno i bogato.

4. januar, Čenaj

Kolež teatar

i gostujuće amaterske predstave trupa koje žele da igraju upravo tu, toga dana i za tu publiku.

Mala Hašmi – posvećena aktivistkinja

Mala Hašmi, pozorišna aktivistkinja i profesorka na Učiteljskom koledžu vodi nas u industrijsku zonu Delhija – svuda su crvene zastavice levičarske sindikalne unije CITU (Center of Indian Trade Unions) – kvart se spremio da dočeka glumce!

Glumci postavljaju svoju mobilnu pozorišnu strukturu (kombinacija metalplatno) da bi izdvojili deo terena namenjenog okupljanjima „zajednice“ i dali mu karakter „pozorišta“ na otvorenom. Svaka „mahala“ ima jedan takav teren

publika – uživa i drhti u isto vreme, da li će uspeti da prenesu željenu poruku.

Muškarci su došli prvi i posedali pozadi, da bi zatim stigla deca i zauzela prve redove, a u poslednjem času su žene, noseći i male bebe, popunile središni deo... Kažu nam – tako je u Delhiju, u selima svi sede zajedno, porodično...

Program traje, muzika, pa „gosti“ – gimnazijsko pozorište. Mala za to vreme ne sedi – pregovara, odlazi do sindikalaca, do rukovodilaca različitih organizacija i društvenih pokreta – ugovara nove projekte. Ovo pozorište deo je jednog miljea, jedne zajednice koja je ujedinjena idejom društvene promene i adekvatnom, aktivističkom estetikom.

2. januar. Anurupa Roj – vizija i odgovornost

U siromašnom predgrađu Delhija ni naš mali auto ne može da prođe uskim ulicama. Nastavljamo peške, u susret nam dolazi glumac-lutkar nezavisnog lutkarskog pozorišta Katkata. Penjemo se uskim stepenicama do II sprata privatne stambene kuće čiji gazda izdaje dve sobe ovom pozorištu. Te dve sobe su i radionice i magacini i scene za probe, i kuhinja za čaj, kafu. Ali, „divan nam je komšilik. Pošto nas često vide kako probamo na krovu, jer nam treba veći prostor, i vide da radimo po ceo dan, obično nam neko donese ručak, brinu se da ne ostanemo gladni... Oni su nam i

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO - SRBIJA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY - SERBIA

da se vidimo, jer ću moći da vidim bar deo tima, probu, prostor kada u njemu ima igrača – uslove u kojima rade vrhunski indijski koreografi i plesači. Padmini je 10 godina radila sa Čandrom, najvećom koreografkinjom savremenog plesa Indije, a danas gostuje po Evropi – Saša Valc je učinila mnogo za njenu evropsku rekogniciju...

Padmini Četur iznajmljuje prostore za vežbu u strogom centru grada, u stambenoj zgradi čiji je podrum prilagođen nameni. Ipak, prozori su mali, i ne može se reći da su uslovi idealni. Kaže da je sve pokušala – ali da joj je dosta toga da mora da dva-tri meseca na turnejama po Evropi zaradi za godinu dana života u Indiji (jer prostor plaćaju i kad su na turneji). Pokušali su i sa komercijalnim kursovima. Međutim – iako kurs traje već nekoliko meseci, još niko nije platio – jer, oni koji žele da uče ples – nemaju sredstva. Tako da i tu imaju samo posao, a ne prihod. Međutim, i ovaj oblik rada je neophodan, jer se tako širi trupa, regrutuju potencijalni novi plesači. „Znate“, kaže Padmini, „ja sam deset godina igrala kod Čandre – naravno, besplatno! Ali ja joj nisam plaćala ni to što me je učila! Dakle, to je „ekonomija“ plesa – čista razmena, ulaganje samih sebe“. Ipak, doći će na seminar u Bombaj – moja priča a i samo saznanje da će se najaktivniji deo indijske teatarske scene naći u Bombaju, ponovo su oživeli želju. A ona se vidi i kod Pravina i supruge –

Sa Vinapani razgovaram o kulturnoj politici Indije. Zanima me kako je moguće da njen nezavisni projekat dobije sredstva dovoljna da izgradi ne samo teatar, već i ceo kompleks kuća – od kuhinje, preko sala za probe do kuća za glumce.

Kao jedna od najpriznatijih pozorišnih rediteljki redovno dobija sredstva od „akademije“, dakle državnog „komiteta“ za pozorište. I sama je bivala u komisijama i zna kako te stvari funkcionišu. Ističe da nema političkog uticaja države i da je Komisija za evaluaciju projekata Ministarstva kulture, kada je ona bila njen član, sredstva dodelila i umetniku za koga se zna da je povezan sa jednim terorističkim pokretom. To pokazuje da je komisija radila slobodno. „Državni službenik – sekretar komisije, čak nas je u toj odluci ohrabrio.“

Repertoarsko pozorište Vinapani ima od 1995. Celu svoju arhivu stavila je na Internet – i veoma je zadovoljna brojem (22.000) ulazaka na veb-sajt. Izuzetno joj je važan kontinuitet u radu – sloboda da se istražuje i proba onoliko koliko je grupi neophodno. Mnogo govori o promena unutar sopstvene pozorišne organizacije. Njeni ciljevi u upravljanju su da „podržava fleksibilnost a izbegava birokratiju“. Vlada neka vrsta samoupravljanja u organizaciji – dogovora – iako je nesumnjivo da je njen autoritet takav da se ona poštuje pre svega kao ličnost.

Obrazovanje zaposlenih vidi kao osnovni zadatak – i to uspostavljanje ob-

četiri svoje predstave.“ Međutim, ono što postoji širom Indije, ne omogućava isplativost turneje (komercijalni auditorijumi) – tako da svako gostovanje zahteva i dodatni fundraising. Samo putni troškovi za celu trupu iznose 75.000 rupija, tako da moraju da traže i dotacije iz javnih fondova i korporativno sponzorstvo. A problem je što profesija „prezentera“ i menadžera turneja ne postoji u Indiji. Jedino tradicionalne, folklorne i klasične pozorišne forme imaju svoj paralelni sistem i uhodan način prezentacije i gostovanja.

7. januar, Hana de Bruin – žena vizije

Stižemo u Kančipuram, na imanje Kataikutu sangama, pozorišne trupe ali i škole za učenje Kutu kodai folklorne teatarske veštine. Razgovaramo sa Hanom i njenim suprugom Radžagopalom, direktorom škole, učiteljem kutu teatarske veštine. Sedimo ispod slike njegovog oca, kutu umetnika-izvođača, čijoj je uspomeni škola posvećena. Hani je kutu bio predmet doktorskog rada na Univerzitetu u Lajdenu. To je seoska teatarska forma koju izvode samo muškarci pripadnici jedne od najnižih kasta. Otuda se o ovoj formi u samoj Indiji malo pisalo i istraživalo – a i sama kulturna politika čak i u okviru Tamil nadua je ne priznaje. Kastinski sistem se ne samo održao – njega su suštinski zakovali Britanci – jer su u lična dokumenta uveli oznaku kaste – i ona se do današnjeg dana ne može izbjeći – izgovor je da ona omogućava nižim kastama privilegije, tj. afirmativnu akciju.

Kutu trupa obično ima nekoliko spremljenih predstava na tradicionalne teme, a selo ih zove i plaća paušal od 8 do 15.000 rupija za noć! Predstave se igraju celu noć – od 10 uveče pa do zore – do 6 ujutro! Određenih dana u godini, u jednoj kafani uspostavlja se „berza“ (liči na beogradsku koordinaciju) i sela pokušavaju da dobiju, baš u određene dane, one trupe u kojima ima najviše omiljenih zvezda. Sem ovih ritualnih, sezonskih izvođenja, trupe se pozivaju i kad neko umre, i to onda omogućava nešto ravnomerniju iskorisćenost glumačkih potencijala tokom godine, jer se „umire cele godine“. Tada se tekstovi – predstave moraju skraćivati – za „savremene“ mogućnosti... izbegavaju se komički elementi – koji su sastavni deo ovog tipa folklornog teatra.

Obilazimo prostore škole – otvorene scene za treninge i probe, ali i izvođenja. Trenutno je u školi 44 učenika i učenica, i – to je najveća novina ove škole – otvorili su kutu ples i za devojčice... Formirali „devojačku kutu trupu“. Počeli su da stvaraju i nove dramske tekstove – koji će biti vezani za savremeni život, a ne više samo za Ramajanu i Mahabharatu. Kako se izdržava škola, plaća hrana za 120 ljudi – ali i plate za profesore, medicinske sestre, kuvarice – sve je to delo Hane, rezultat njenih zamisli. Traženje donacija od HIVOS-a do Mame Keš, napori da dobije volontere, tehničku pomoć... No, glavna sredstva zarađuje sama Kutu trupa, pa čak i Devojačka grupa počinje polako da biva tražena...

Pripreme za predstavu počinju već oko pet, zajedničkom molitvom i paljenjem štapića. Nakon toga kreće šminkanje i oblačenje – ozbiljan individualni rad uz uzajamnu pomoć u kritičnim trenucima. Predstava počinje tačno na vreme – ona nije samo za nas, tu je i Amerikanka koja radi film o školi, a posebno o Kutu devojačkoj trupi. Puno je i meštana – svako izvođenje predstave u kostimima – poseban je doživljaj. Predstava ima klasičnu dramaturgiju – „klovnovi“ – komičke figure nas uvode u radnju – da bi se zatim pojavili bogovi i kraljevi, pa onda opet „klovnovi“... Ples je složen, ritam se menja, pokreti odgovaraju ono-

Kutu predstava

me što znamo o indijskom plesu – a način i ritam govora odgovara „azijskom klasičnom stilu“ – doduše, komički delovi se izvode u stilu pučke farse... Ovo i jeste pučko pozorište najniže klase. Pese su snažne, živa muzika sve vreme daje ritam i podsticaj.

No, kraj predstave označava uspešno rešena dramska situacija – venčanje glavnih junaka, mnogo radosti i sreće i na sceni i u publici.

9. januar, Arundati Nag i Gajatri – idealan menadžerski tim: vizija i administracija, integracija i preduzetništvo...

Direktorka pozorišta Arundati Nag, koju sam upozнала pre godinu dana ovde u Bangaloru, otišla je na dodelu nagrade za najnoviju filmsku ulogu. Izuzetno retko prihvata uloge – jednu u dve-tri godine... i uspeh! U njenom pozorištu, Ranga Sankari, koji je osnovala da bi očuvala sećanje na rano poginulog muža, slavnog kanadiga filmskog glumca, dočekuje nas Gajatri – istinski „menadžer“ pozorišta, žena koje je u stvari direktor IT kompanije sa punim radnim vremenom. Pozorište joj je ljubav – hobi, strast – život. Odmah nam kaže: „Nemam muža ni decu, meni je pozorište porodica, privatni život.“ Govorimo o principima programiranja, izbora, „određivanju cene karte“. Tu je i njena program-ska asistentkinja Divja, poslovi se preklapaju, i nema jasne odvojenosti ko šta radi – svi rade sve... Pozorište „lagano evoluiralo“ i Gajatri je puna ideja kako da ga razvija i dalje, kao edukativni centar, instituciju koja će obrazovati producente i pozorišne menadžere Indije kako se vodi „open stage“. Ali, Gajatri razmatra i mogućnost izgradnje još jednog pozorišta – pozorišta za decu, jedinog te vrste u Indiji!

Četvrtak, 14. januar, Bombaj

Počinje seminar u Pritvi teatru – u pozorištu koje je pre 66 godina, 1944. godine na svom imanju na severu Bom-

baja, podigao Sandžnin otac u znak uspomene na dedu – čuvenog glumca. Imati pozorište u svom dvorištu – mora da je bilo neobično iskustvo. Fotografije na zidovima pozorišta – tu su obe teatarske tradicije: i porodice po ocu, indijskih glumaca, i porodice po majci, koja je od XIX veka deo tradicije britanskog putujućeg pozorišta u Indiji. Na zidu – mapa turneja engleskog pozorišta od 1953. do 1956... Za mnoge gradove nisam ni čula... Mreža je gusta – „niko, ni trupe koje igraju na hindi jeziku, ne putuju toliko, jer više nema lokalnih teatarskih preduzetnika – prezentera, koji bi ih pozivali.“ Sad se putuje uglavnom po festivalima, ili po velikim gradovima.

Uskoro, svi su tu, i oni koje sam obišla, i oni do kojih nisam stigla – iz Kalkute, Manipura... Seminar je izuzetno dinamičan – tri dana radimo bez pauze. Napravili smo niz koncepata, programa, nacrti za buduće knjige i seminare...

Uveče u prepunom Pritvi teatru gledamo predstavu – *Sve o mojoj majci* po Pedru Almodovaru. Na sceni Barselona, teatar u kome se izvodi *Tramvaj zvani želja*, poster Bet Dejvis, kopije Pikasovih i Sagalovih slika, glumci, travestiti, narkomani, otuđene i posvećene majke, prijatelji i dementni roditelji... svet realnosti i svet snova... Dosta uspešno izveden teatar u teatru. Publika oduševljena, smeje se tokom predstave, ali, aplauz na kraju kratak – iako publika ostaje na stolicama dugo pošto se upale svetla u gledalištu.

Pozdravljamo se – Sandžna, Mala, Arundati, Anurupa, Padmini, Vinapani... značajne pozorišne figure savremene Indije daju svoj doprinos kodifikovanju svog iskustva i stvaranju indijskog znanja pozorišnog menadžmenta. Novi susret biće i promocija knjige – možda u Kalkuti ili Kerali... u istinskim „pozorišnim kulturama“ Indije.

Kalakšetra, predgrade Čenaja

samo da realizuje svoju izložbu, a onda će pokušati ponovo da pokrenu Lanternu – iako, trenutno, ne vide kako dalje!

6. januar, Ađišakti, Aurovil.

Vinapani Čavla

Vinapani Čavla poklonik je kulta majke... To je i jedan od razloga zašto je vezala svoj umetnički projekat za univerzalni, duhovni grad Aurovil. Gledajući veb-sajt zamišljala sam nešto potpuno drugo od ovoga što nas je dočekalo. Zamišljala sam ipak „grad“ – *vila*, a dočekao nas je park sa drvenim kućicama u Ađišaktiju i park sa nešto većim vilama u Aurovilu... Strukturu „grada“ nismo mogli da osetimo – bez nekog ko veruje u ideju Sri Aurobinda i Majke.

razovnih procesa kao segmenta umetničkog istraživačkog procesa. „Ne smatramo da je znanje koje je nama potrebno samo ono u domenu umetnosti, veoma je važno poznavati i nauku, ali i ezoterijske nauke... Treba umeti i slušati i misliti, i od racionalnog znanja do intuicije tragati za sopstvenim identitetima...“

Interdisciplinarnе interakcije čine suštinu delovanja ovog pozorišta, te i svoje mesto i sam Indijski teatarski forum vide na sličan način – kao prostor za razmene i dalja istraživanja. Ističe „Nama, ljudima iz teatra, potrebno je mnogo više platformi, mogućnosti za igru, poput onih što nam pruža Pritvi teatar, gde smo nedavno gostovali čak sa

Tako su govorili...

Nikola Simić O TERAPEUTSKOJ MOĆI GLUME

Verujete li da gluma ima neku terapeutsku moć? Ima, kako da ne... Samo, traži strašnu snagu, traži snagu od čoveka. Sve se zaboravi. To je u neku ruku strašno, a u neku ruku i dobro.

Mogli bismo, dakle da kažemo da se glumac glumom na neki način leči od života?

Pa, ne leči se on od života nego – leči život.

U kom smislu, onda, vama gluma pomaže?

Pomaže mi da savladam, da nadvladam sebe u datom trenutku, čak i bol fizički... Ne volim da govorim o tome, ali uvek se setim „Dunda“ u Dubrovniku, kad mi je brat javio da je tata umro, dva sata pred premijeru...

Vi ste naravno mogli da otkazete predstavu?

Da, mogao sam, ali nisam hteo. To je ono što sam rekao: gluma u datom trenutku leči život, i nekad nadvlada osećanja. Mislim da je to dobro.

(Iz knjige „Glumci govore“ Feliksa Pašića, izdavač: „Prometej“ Novi Sad i „Sterijino pozorje“)

KAZALIŠNI DOGAĐAJI U HRVATSKOJ

Aleksandra Jakšić

Zagrebačko kazalište mladih u njujorškom teatru „La MaMa“ premijerno je, na engleskom jeziku, izvelo predstavu *Garaža* u režiji Ivice Buljana, nastaloj po romanu Zdenka Mesarića, i dobilo vrlo dobre kritike. Ovo je prvi hrvatsko-američki koprodukcijski projekat. Pisac u „Garaži“ metaforički govori o snalaženju i nevoljama u tranziciji, o vremenu bez moralnih vertikalna i uporišta, vremenu kolektivne amnezije i ličnih sećanja, vremenu teskobne prošlosti i nesigurne budućnosti. Obradene su teme: eutanazijski turizam, gladijatorske borbe, porodično nasilje, eksploatacija dece, socijalna zapuštenost... Predstava je primer fizičkog teatra čiju rokersku energiju prožimaju intimni prizori snažne vizuelnosti.

Petar Pan je nova predstava Zagrebačkog kazališta lutaka, nastala prema predlošku romana škotskog pisca J. M. Berija, a u režiji Aide Bukvić. „Reč je o klasičnoj priči o odrastanju, o svojevrsnom odnosu sveta dece i sveta odraslih koji je koncipiran tako da živi glumci predstavljaju odrasle dok su lutke stanovnici Nedodije“, objasnila je rediteljka.

U Teatru &TD premijerno je izvedena *Elektra*, u režiji Ivana Plazibat, koji za okosnicu radnje uzima Euripidovu istoimenu tragediju koju kombinuje sa tekstovima autora 20. veka, Danila Kiša, Margaret Diras, Agate Krištof, te s pop citatima. Gledajući tragediju kao aktuelizaciju i interpretaciju mita, kroz koju su veliki grčki tragičari obrađivali pitanja sadašnjosti, Plazibatova postavka poku-

šava pronaći izazov u sukobu Euripidovog materijala i ogoljene ispovedne emotivnosti našeg doba.

Fudbalsko-plesni spektakl *Srce moje kuca za nju*, rađen u koprodukciji s Plesnim centrom Tala, imao je premijeru u zagrebačkom Hrvatskom narodnom kazalištu. Predstavu je reditelj Borut Šeparović zajedno s dramaturgom Oliverom Frlićem osmislio kao rekonstrukciju pobe hrvatske reprezentacije nad Engleskom na Vembliju 2007, da bi dokazao da je fudbal danas jedini društveni fenomen koji u tolikoj meri može sublimirati snažne emocije i ujediniti narod. Predstava ima dva „poluvremena“ – u prvom, plesnom, 11 plesačica ponavlja pokrete fudbalera, a u drugom, dokumentarnom, publika gleda 11 potresnih svedočanstava žena s biroa za nezaposlene. Namera autorske ekipe je bila da se publika zapita da li Hrvatsku zaista predstavljaju masno plaćeni reprezentativci ili hiljade žena koje dobijaju novčanu naknadu za nezaposlene. Kritika kaže da je reč o jednoj od onih predstava nakon kojih pomislite da pozorište ima smisla.

Zasićenje bračnih partnera, tvrdo ophođenje dece i roditelja, licemerje porodičnih prijatelja te splet bračnih i brakolomnih situacija deo je mozaika od dvadesetak dinamičnih scena koje se prepliću na daskama Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku. Reč je o drami *Paralelni svetovi* Mire Gavran, u režiji Roberta Raponje. Glavni lik drame je Adam, profesor koji je uz dijagnozu diso-

cijativne fuge zaboravio suprugu, porodicu, posao...

Razigrana, maštovita i ljupka je *Crtačica*, devojčica iz istoimene predstave koja je premijerno izvedena na Sceni Gorica. Autorka Ana Savić-Gecan kao polazište je uzela klasičnu priču o devojčici koja samuje dok su roditelji na poslu, te stvara svoj svet crtežima.

Dubrovačke letnje igre najavile su program 61. festivalske sezone, koja se održava od 10. jula do 25. avgusta. Od premijernih naslova biće izveden Gogoljev „Revizor“ u režiji Slovenca Jerneja Lorencija, te drama „Spaseni“ Tomislava Zajeca, u režiji Franke Perković. „Spaseni“ donose priču o devetero ljudi koji se prvo sreću u trenutku saobraćajne nesreće, a zatim tačno godinu dana kasnije, gde ih zatičemo kako se bore s posledicama nesreće, ali i onim što jesu.

Premijera *Crne komedije* Petera Šefera odražana je u zagrebačkoj Komediji. U središtu te komedije situacija je lakomisljeni, snobovski umetnik koji posuđujući nameštaj svoga suseda pokušava ostaviti bolji utisak na eventualnog kupca svojih dela. Međutim, baš te večeri kada kupac dolazi, u stanu nestaje struja. Zato predstava počinje scenom u mraku, koja se odvija dok u stanu još ima struje, a kad se dogodi kratki spoj, pozornicu obasja jarko svetlo. Upravo tim efektom autor je postavio glavni dramaturški princip komada: sve je suprotno od onoga što vidimo, „i to ne samo u doslovnom smislu: svetlo je mrak, nego se taj zakon suprotnosti ogleda i na svim drugim značenjima dela. Laž je istina, a karaktere mrak razotkriva u pravom svetlu“, rekla je rediteljka Nina Kleflin.

Ljubavlju kao svevremenom temom bavi se Tena Štivičić u drami *Nemreš* po-

Kada žene uzimaju stvar u svoje ruke: *Lizistrata* u Rijeci

bječ od nedjelje, koja je u režiji Darija Harjačka premijerno izvedena u kopriktivnom Ludens teatru. U drami On i Ona u monoškoljkoj strukturi ispovesti i povremenim dijaloškim sučeljavanjima pripovedaju hroniku svoje ljubavi... Inscenacija ovog teksta se već godinama igra u Ateljeu 212.

Mađarski glumac i reditelj Robert Alfordi potpisuje režiju lascivne Aristofanove komedije *Lizistrata*, koja je premijerno izvedena na sceni riječkog HNK Ivana pl. Zajca, i koja osim komičarske osnove, govori o ozbiljnim pitanjima vlasti i zajednice. „Lizistrata“ je poslednja komedija u kojoj se Aristofan bavi ratom, a prva koja se bavi ženom, odnosno intimnom problematikom. „U ovoj predstavi žene uzimaju stvar u svoje ruke i tako upravljaju muškarcima. Jer, muškarci možda žele dobro, ali ih ipak uvek obuzme ona strast muževnosti, pa i kada se radi o vlasti. Ovaj komad to prikazuje na vrlo precizan način, zapravo vrlo precizno govori o tome kako i na koji način bi trebalo nastupiti kako bi društvena

situacija postala čistija i stvari krenule normalnijim smerom, a vlast postala nešto drugo, a ne samo krađa i korupcija, te da bi ljudi na vlasti doista počeli raditi za dobrobit zajednice“, smatra reditelj Alfordi.

U pozorištu Vidra, Kazalište slepih i slabovidnih „Novi život“ „majstorski je uprizorilo Saramagov roman 'Ogled o slepoci', pod nazivom *Bijelo, bijelo, bijelo* u režiji Marija Kovača. Drama govori o očnoj bolesti koja se širi, te životu u karantinu. U kritici zagrebačkog „Vjesnika“ piše: „Bijelo, bijelo, bijelo“ odlična je alegorija našeg društva koje, ma koliko god se mi trsili ili pak laskali da smo inkluzivni, još uvek zazire od svega što predstavlja otklon od većine. Reditelj Mario Kovač i ovom je predstavom potvrdio činjenicu da mu svakako najbolje leži avangardni, odnosno eksperimentalni pozorišni izražaj jer u njemu mu je imaginacija najrazigranija možda upravo i zbog materijalnih ograničenja, i to u onom pozitivnom smislu.“ Prva rečenica kritičarke se savršeno odnosi i na prilike u Srbiji.

„Mala opera“ i Dečje kazalište „Dubrava“ priredili su novi muzičko-pozorišni naslov – *Mačak u čizmama*, jedna od najpopularnijih priča za decu, napravljena je prema motivima iz priče Šarla Peroa i uz muzičke delove iz Rosinijeve opere „Italijanka u Alžiru“. Autor libreta i reditelj je Zdenko Niesner.

Prva ovogodišnja premijera u Kazalištu „Marina Držića“, komad je o odrastanju, problemima adolescenata, frustracijama i agresivnosti, a što su problemi današnjega savremenog sveta, a i starije generacije. *Pitanje časti* nemačkoga dramatičara L. Hibernera režirala je Maja Šimić. Drama iz 2005. nastala je prema istinitoj priči iz crne hronike, o četvoro mladih ljudi, dva mladića i dve devojke, koji idu na izlet, a na kraju tragično završavaju.

POZORIŠNE NOVOSTI IZ CRNE GORE

Konkurs za najbolji neobjavljeni dramski tekst inspirisan delom o životom Danila Kiša, koji je raspisalo Kraljevsko pozorište „Zetski dom“ sa Cetinja i koji je objavljen na celokupnom prostoru bivše Jugoslavije, okončan je odlukom žirija da priznanje dodeli tekstu *Enciklopedija izgubljenog vremena* Slobodana Šnajdera. Prema oceni žirija, Šnajder „kišovske motive vešto transponuje u vreme tranzicionih obrtanja vrednosnih sistema kontekstualizujući njihovu stalnu aktuelnost. Ovaj lucidni tekst, crna komedija sa obiljem čudesnih prizora, baca nas u svet izneverenog malog čoveka, junaka svih vreme-

na. Jedno od najbitnijih obeležja Kišove proze – surovost velikih priča prema tom malom čoveku – prisutna je u ovom tekstu svojim tranzicionim metamorfozama i zastrašujućim zjapom budućnosti. Efektu dramaturšku razradu pomenu-tih motiva autor nadograđuje elementima apsurdna i groteske stvarajući originalnu i živu celinu.“ Drama inspirisana Kišovom rečenicom iz „Bašte, pepela“, o naratorovom ocu koji bi rečitošću i filozofijom hteo da zbuni i samu smrt, imaće premijeru u režiji samog Šnajdera početkom sledeće sezone.

Predstava *Saloma*, koju je po delu Oskara Vajlda režirao Eduard Miler, premijerno je izvedena na sceni Kraljevskog pozorišta „Zetski dom“ na Cetinju. Adaptaciju i dramaturšku obradu komada potpisuje Žanina Mirčevska. U istoriji svetske dramaturgije zabeleženo je da je „Salomom“ Oskar Vajld, uz ogromne otpore javnosti, bio prvi koji je sebi dozvolio da napiše dramu koja je inspirisana jednom epizodom iz Biblije. Međutim, u Milerovom rediteljskom iščitavanju Vajldov tekst nije tretiran kao biblijska priča. „Predstavom hoćemo da konfrontiramo savremeno društvo po pitanju senzualnosti, tačnije, po pitanju materijalnosti, koja je dominantna praksa kojom se bavi savremeni čovek. Ko je Jovan Krstitelj? On je čovek, za razliku od svih, koji se odrekao materijalnosti i zanimaju ga samo ideja i duh. On je vizionar, jedini koji jasno vidi šta će se dogoditi, ali kome bude odsečena glava. Ne zbog toga što je vizionar, već zbog toga što svet oko njega zanima samo opipljivo, materijalno. Saloma traži njegovu glavu, pre svega da bi

poljubila njegove usne... Ona želi da se preda duhovnom svetu, ali ne zna kako, jer živi u svetu gde je duhovnost potpuno i odavno izbrisana. Predstava ima nameru da bude diskurs o savremenom čoveku koji je duhovni invalid, jer je odavno lišen misaonog, duhovnog i vizionarskog aspekta“, rekao je reditelj. Predstava je na upečatljiv način angažovala i gledaoce, koji su na ulasku u salu dobili bele plašteve, koje su morali da navuku preko glave, dok su se u isto vreme niz zidove i lože zdanja Zetskog doma, na belim zastorima, smenjivale projektovane slike. Cilj ovakvog scenografskog rešenja bio je da pokaže kako je i glava savremenog čoveka danas „u torbi“, baš kao što je i glava Jovana Krstitelja bila u vlasti Salome.

Glumici Miri Stupici Nikšićko pozorište dodelilo je Nagradu za životno delo „Veljko Mandić“. „Moja uspomena na Crnu Goru, na rad u njoj, na moje kolege, publiku, koja nas je u našoj 'Princezi Kseniji' prihvatila suzama i ovacijama, ta uspomena je uvek uz mene i pamtim to kao jedno lepo parče svoga života“, poručila je glumica.

Komedijom „Malograđanska svadba“, u režiji Eduarda Milera, Crnogorskog narodnog pozorišta počeo je, na Sceni 213, takmičarski program *Devetog međunarodnog festivala glumca u Nikšiću*, koji nastavlja tradiciju pre deceniju i po započetog festivala monodrame Crne Gore, kasnije jugoslovenskog festivala jednog glumca. U zvaničnoj konkurenciji izvedeno je sedam predstava sa svih jugoslovenskih prostora. Pored pomenu-tog Brehtovog komada, skopski Turski

Autor najboljeg teksta inspirisanog Kišovim delom: Slobodan Šnajder

teatar izveo je „Gospođicu Juliju“, banjalučko Narodno pozorište RS „Stazu divljači“, novosadski SNP izveo je predstavu „Greta, stranica 89“, sarajevski Kamerni teatar 55 predstavio se komadom „Žaba“, splitski HNK prikazao je „Podvalu ludosti“ a mariborski SNG „Vetar u borovinu“. Gran pri za najbolje glumačko ostvarenje Festivala žiri (Branimir Popović, Željko Hubač i Goran Bulajić) je dodelio Anji Stanić za ulogu Hani u predstavi „Staza divljači“, a za najbolju predstavu proglašena je „Greta, stranica 89“. Akterima „Grete“ Jasni Đuričić i Borisu Isakoviću pripao je Gran pri za najbolji partnerski odnos na sceni. Nagradu za epizodnu ulogu dobila je Žaklina Oštir za tumačenje Mladoženjine majke u „Malograđanskoj svadbi“, a specijalnu nagradu Emir Hadžihafisbegović za tumačenje uloge Zeka u „Žabi“.

Novi projekat baletske trupe „Ballo“, naslovljen *Čaura* premijerno je izveden u Velikoj sali KIC-a „Budo Tomović“ u Podgorici. Tema ove plesne predstave je odnos kolektivismu i individualizmu. Precizno organizovanim brojnim znakovima, na simboličan način, predstavljena je učaurenost kolektivne svesti i potreba individue da se te čaure oslobodi. Koreografiju, scenografiju i kostimografiju potpisuju Tamara Vujošević-Mandić i Slavka Nelević.

Pozorišni savet Crnogorskog narodnog pozorišta raspisao je konkurs za nagradu CNP-a za savremeni domaći dramski tekst. Pravo učešća imaju državljani Crne Gore, a žiri će uzimati u obzir neobjavljivane, neizvođene i nenagrađivane dramske tekstove. Pobjednik dobija plaketu i novčani deo od 5.000 evra. Rok za slanje dramskih tekstova je 1. septembar 2010.

Sekretarijat za kulturu
Skupštine grada Beograda
usrdno dariva svoje jedine pozorišne novine.
„Ludus“ uzvraća s blagodarnošću.

TEATARSKE VESTI IZ MAKEDONIJE

Premijera predstave *Kuća na granici* Slavomira Mrožeka, u adaptaciji Jetona Neziraja, i režiji Petrita Neziraja i Arbena Tacija, održana je u Tetovskom pozorištu. Radnja se odigrava u kući u kojoj tri generacije žive skromno, mirno i smerno, a izdržavaju se poštenim seoskim radom. Porodična idila biva narušena iznenadnim upadom grupe diplomata u kuću, kojima je naloženo da postave međudržavnu granicu baš kroz tu kuću. Međak ide preko kuhinjskog stola, kroz dnevnu i spavaću sobu i kupatilo, tj. kroz svaki kutak njihovih života. Graničari su na svakom koraku, a članovi porodice više nemaju slobodu kretanja i govora, kao ni intimu. Da bi koristili prostorije u kući, potrebne su im posebne propusnice, a jedan akter čak strada kada krene da uzme slatko iz ostave. Neprijatno uzurpiranje nekada mirnog i toplog doma počinje negativno da utiče i na odnose u porodici...

Komad *Pečalbari* Antona Panova je najnovija premijera u Kumanovskom teatru, adaptaciju i režiju potpisuje Dejan Projkovski. „Raditi 'Pečalbare' u ovo

vreme je izazov, budući da se tekst nalazi u kolektivnoj svesti Makedonaca. Naša postavka nosi poruku da se ne mora napraviti fizičko rastojanje, da se ne mora negde otići da bi se našla sopstvena sreća. Čovek treba da nauči da pati u svom srcu, u dubini svoje duše... Samo tako se dolazi do odgovora o svrsi bivstvovanja i pronalazi se smisao ličnog života“, rekao je reditelj.

Zagrebački HNK je gostovao na sceni Makedonskog narodnog teatra sa svojom popularnom predstavom iz 2007, „komedijom za ozbiljne ljude“ *Važno je zvati se Ernest* Oskara Vajlda, u režiji Tomislava Pavkovića.

Premijera predstave *Sud*, po tekstu koji je napisao Kole Čašule, a režirao Ljupčo Georgijevski, održana je u skopskom MNT-u. „Glavna tema je suđenje za ubistvo. U osnovi je reč o trileru, žrtva je revolucionar, očevidac je zato izdajnik, ubica će biti pronađen – zapravo se otvara priča o izdajnicima i patriotama“, rekao je Georgijevski.

Eskurijal, komad Majkla de Gelderod (Michel de Ghelderode), u režiji Riste

Aleksovskog premijerno je izveden na sceni Gradskog pozorišta u Skoplju. De Gelderod je jedan od najsimboličnijih autora postmodernog teatra, poznat po svojoj neobičnoj estetici i tematskom potpisu koji uvek skicira i prepoznaje bolesti društva i pojedinaca. U ovom komadu bavi se temom opravdanog nasilja, nasilje je lajtmotiv apsolutne, nestvarne moralne pravde.

Prilepski teatar slavi šezdeset godina postojanja. Jubilej je obeležen izvođenjem tri hit produkcije te kuće i izložbom fotografija i plakata. Izvedeni su: „Od kol na kol“ u režiji Koleta Angelovskog, „Bubnjevi u noći“ Martina Kočovskog i „Život u ožiljcima“ Vlade Cvetanovskog. Centralna proslava će biti u znaku festivala koji se održava u Prilepu, posle rekonstrukcije zgrade Pozorišta. Prvi komad izveden na sceni ovog teatra bio je Sterijin „Kir Janja“ u režiji Ace Mihajlovskog 1950. godine.

Na sceni Makedonske opere i baleta premijerno izvođenje imala je opera za deca *Pepejuga* Rosinija, po libretu Jakopa Feretija. Opera namenjena najm-

Opravdano nasilje: *Eskurijal*

lađima nastala je po motivima bajke braće Grim, a reditelj i scenograf je gost iz Austrije Uši Horner.

Premijera nezavisnog pozorišnog projekta *Lili* izvedena je u noćnom klubu „Džuboks“ u prestonici. Lili je simbol kurve, svega nepoznatog, a prikazuje je

konkretna devojka, jedna od mnogih. Ova intimna predstava eksplicitnog jezika i gestikulacije nastala je kao sinteza dela „Kralj Havane“ kubanskog pisca Pedra Huana Gutireza i teksta koji je napisala autorska ekipa. Rediteljka je Sofija Ristevska.

ŠTA SE DOGAĐA U POZORIŠTIMA BIH

U Kamernom teatru 55, pod rediteljskom palicom Sulejmana Kupusovića, premijeru je imao komad Besnilo, prema tekstu Franca Ksavera Kreca, a u sklopu Sarajevske zime. „Ovo je rijaliti šou, ali publika neće gledati ljude koji se dosađuju, biće to ulazak u suštinu našeg društva“, rekao je Kupusović, koji je ovu predstavu uz burne reakcije već jednom postavljao na sceni Narodnog pozorišta Sarajevo, davne 1978. godine. „A danas živimo u vremenu kada su nam usta puna religije, kada je svaka druga reč Bog, kada imamo veronauku u vrtićima, kada smo skoro pa postali verska država, a s druge strane imamo urušavanje morala, nasilništvo i ludilo“, dodaje reditelj. „Besnilo“ će biti ograničeno za gledanje mladima od 18 godina: „To je jedna vrsta ironije, spram televizijskog, bestidnog stavljanja oznaka da je neki program zabranjen za mlade od 12, 16 ili 18 godina i to usred bela dana, kada vrte filmove pune nasilja i erotike“, zaključuje Kupusović.

Festival MESS ima poseban cilj koji se tiče oživljavanja teatarske scene u drugim bh. gradovima i kao deo tih aktivnosti prvi put je jedna festivalska predstava u 2009. godini odigrana i u

Srebrenici. Saradnja se nastavlja i ove godine projektom nazvanim Teatar u Srebrenici – u februaru su izvedene predstave: Joneskova „Čelava pevačicu“, u režiji Ferida Karajice, i muzičko-poetski performans „Svedok“, autora Miodraga Trifunova, koji svedoči o nama, o vremenu u kojem živimo, a sastavni deo izvedbe su i stihovi Ujevića, Disa, Borhesa, Mike Antića, Brehta i Kiplinga. Održane su i tri teatarske radionice.

Molijerov komad *Gradanin, plemić*, u režiji Larija Zapije, nakon 30 godina postavljen je na sceni Narodnog pozorišta Sarajevo. Predstava je rađena u koprodukciji Festivala „Sarajevska zima“ i NP Sarajevo. „Molijer je bio istinski teatarski pisac, ali i autor koji je propitivao ljudske mane i nedostatke“, rekao je direktor Gradimir Gojer i dodao da je ovaj komad, ma kako davno nastao, još aktuelan. „Postavka ovog komada rađena je tako da se predstava može razumeti na svim scenama sveta. Zbog toga se nadam da će 'Gradanin, plemić' biti izvozni proizvod ovog teatra“, rekao je direktor Drame g. Sijamija.

U Dječijem pozorištu RS je usled dotrajlosti klima-komora i niskih temperatura došlo do pucanja cevi, poplavljena

je mala sala ove kuće, a oštećene su i zidne i elektronske instalacije, tako da su premijere odložene do daljeg.

Predstava *Mister Bin*, u režiji Vladimira Đorđevića, premijerno je izvedena na sceni Gradskog pozorišta „Jazavac“ u Banjoj Luci. Komad je nastao na osnovu istoimene britanske serije Rouana Etkinsona. „Predstava sadrži 11 slika u kojima su na komičan način prikazana pitanja vere, bontona, mentaliteta. Većina scena je uokvirena britanskim humorom koji smo prilagodili ovom podneblju“, rekao je Đorđević.

Predstava Dušana Anđića *Samo da znaš koliko te volim*, beogradskog „Favi teatra“, nedavno nagrađena u Moskvi, gostovala je u Centru za kulturu i obrazovanje Laktaši. Anđić je napravio duodramu (uloge tumače Ljiljana Đurić i Milenko Pavlov) na osnovu tekstova „Kako ubiti suprugu i zašto“ i „Kako ubiti supruga bez suvišnih zašto“ italijanskog pisca Antonija Amurija.

Predstava *Ptic i ptica* premijerno je izvedena na Sceni „Petar Kočić“ Narodnog pozorišta Republike Srpske. Reč je o komadu Slobodana Stojanovića, koji su na scenu postavili i u njemu glume Sandra Ljubojević i Željko Erkić. Kroz kuću

Gradanin plemić u Narodnom pozorištu u Sarajevu

u kojoj je ponekad boravio i Ivo Andrić prepliću se sudbine likova, preko priče o glumici Svetlani, zatim priprostem kupcu njene kuće, kao i čoveku koji je u nju zaljubljen čeli život.

A na Velikoj sceni istog teatra, kao što je u prošlom broju najavljeno, premijerno je izvedena Sterijina *Ženidba i udadba*, u režiji Đurđe Tešić. „Sterija je ne samo naš najznačajniji komediograf već s njim počinje moderno doba u pozorištu. Vreme u kojem je pisao i živio bilo je obeleženo velikim društvenim pro-

menama, buđenjem nacionalne svesti i prelaskom iz jednog društvenog sistema u drugi“, rekla je rediteljka, i dodala da je sličnost sa današnjim vremenom pronašla upravo u fenomenu stvaranja nove društvene klase. „Priča govori o sitnim trgovcima koji prelaskom iz jednog u drugi društveni sistem dolaze do novca, te teže višem društvenom statusu. Većna palanačka prečica do ostvarenja ovog cilja jeste udaja“, zaključuje Tešićeva.

NOVITETI SLOVENAČKOG GLEDALIŠĆA

Na sceni SNG-a Nova Gorica postavljen je Čehovljev *Ujka Vanja* u režiji Mateje Koležnik. Anton P. Čehov, „umetnik života“, kako ga je opisivao Lav Tolstoj, u „scenama iz seoskog života“ zapliće i raspliće ljubavne odnose običnih likova... Povodom premijere, otvorena je i izložba posvećena prethodnim izvođenjima Čehovljevih drama u ovoj kući: *Ujka Vanje* u režiji Dušana Mlakara iz 1978, *Dvoboja* u režiji Jože Babiča, iz 1992, i *Tri sestre* reditelja Jerneja Lorenčica iz 2002. godine.

Na sceni ljubljanske Drame SNG-a Diego de Brea je postavio adaptaciju filma *Kada sam bio mrtav* (When I Was Dead), koji je veliki nemački reditelj Ernst Lubitš snimio na početku svoje karijere 1916. Lubitšev junak voli noću da izlazi da bi igrao šah, što izluduje njegovu ženu i taštu. Pošto mu jedno veče ne daju da uđe u kuću, on revoltiran najavljuje svoje samoubistvo i onda nestaje, ne bi li uživao malo u samačkom

životu. Međutim, kada odluči da se vrati, prurušen u butlera, otkriva da je tašta već našla novog muža svojoj cerki, te pokušava na sve načine da ponovo zavede svoju ženu... Neuobičajene situacije, ekspresivna gluma, naglašena gestikulacija, gegovi, sve su to standardni elementi nemih burleskkih filmova.

Slovensko mladinsko gledalište ima dve nove predstave. Prva je komad začetnika slovenačke drame apsurda, Petra Božiča, *Šumi*, u režiji Vinka Moderndorfera. Tekst je usredsređen na odnos između oca i sina, na sinovljevu opsednutost očevim radnjama. Druga je *Proklet bio izdajica svoje domovine!*, autorski projekat Hrvata Olivera Frlijića. Frlijićeve režije sežu od uličnih performansa preko inscenacija u narodnim teatrima do predstava za decu, vrlo je cenjen i od strane publike i kritike, a svojim provokativnim i šokantnim pogledima na savremeno društvo i realnost nikoga ne ostavlja ravnodušnim.

U Slovenskom ljudskom gledalištu u Celju održani su Dani komedije od 19.2. do 14.3.2010. Takmičile su se predstave: *Krpan vs. Brdavs* (Kulturni zavod KULT), *Svobodni zakon* (Narodni dom Maribor, Novi ZATO), *Neron* (SNG Drama Ljubljana), *Triko* (SLG Celje), *Grdoba* (Mestno gledalište ljubljansko), *Chichignola* (Gledalište Koper), *Nenavadna prigoda* (SNG Nova Gorica) i *Revizor* (PG Kranj).

U Celju je izvedena i premijera komične drame Dejvida Memeta *Romansa*, u režiji Matjaža Zupančiča. *Romansa* se ironično podsmeva sudstvu, tužiocu i osuđeniku. U kafkijanski bizarnom suđenju, koje se odvija u senci mirovne konferencije o Bliskom istoku, prikazuje se potpuni raspad sistema, vrednosti i demokratije. U ovoj farsii Memet se bavi političkom korektnošću na izrazito neko-rektan i duhovit način. Šestoro nosilaca radnje je šest groteskkih figura koji bolu-

Odnosi oca i sina: *Šumi* u Celju (Foto: Žiga Koritnik)

ju od najrazličitijih bolesti, od homofobije do antisemitizma, od korupcije do konzervatizma.

Mini tetatar imao je novu premijeru za decu i mlade, monolog za glumca i harmonikaša *Kurent* Ivana Cankara i Jurija Součeka, u režiji Roberta Valtla. *Kurent* je bio u staroj slovenskoj mitologi-

ji bog plodnosti (ekvivalent Dionisu), ali ga je Cankar promenio u umetnika, do brog duha Slovenačke kulture. Predstava na Cankarov simbolički način pripoveda o patriotizmu, pokreće teme autobiografije, nacije, društva i umetnosti...

NEKI DRUGAČIJI RUSKI ČEHOV

Putujem, mislim, osećam

Piše: Jovan Ćirilov

Moskva, 27. januar 2010.

Morao sam da otkažem neki svoj prethodni put u Moskvu, jer mi se ukazala prilika da pratim festival posvećen Čehovu. Kako ove godine pada 150 godina od njegovog rođenja, rešili smo da na 44. Bitefu narednog septembra bar dve predstave budu posvećene ovom velikom dramskom piscu koji kao da postaje naš sve bliži savremenik. Iz programa vidim da ću za nešto manje od nedelju dana videti kako su Čehova postavili neki njegovi najbolji tumači, a među njima – Dmitrij Krimov, nova zvezda ruskog

kako ćemo tamo stići, prepustio sam se njoj.

Vreme je odmicalo, kad odjednom reče da se ona nažalost zabunila i da smo na pogrešnoj liniji. Na brzinu smo promenili destinaciju, kad usred vožnje reče Natalija: „Ubićeš me, opet smo u pogrešnom vozu.“ Gundao sam kako mi je to prvi put u životu da zakasnim na predstavu, a oni mi kao utehu reče: „To će, znači, biti istorijska predstava.“ To me još više razljutilo. Ponavljala je da to pozorište počinje kasnije, jer se nalazi daleko od centra. Nisam joj poverovao. Moskov-

njenja. „Ne, spasla si me jedne nezanimljive predstave.“

Moskva, 28. januar 2010.

Predstava *Tararabumbija* u Školi dramske umetnosti negde na severoistoku Moskve. Na mapi mi se čini da nije daleko i, mada je dosta stepeni ispod nule, rešavam da krenem pešice. Moje prijateljice Ruskinje se žale da im je hladno. Kažem kako meni uopšte nije izuzetno hladno i kako to, one koje su tu rođene i tu žive, ne mogu da izdrže jednu klasičnu moskovsku zimu. Rekoše da to ne zavisi odakle si, već da li si zimogrožljiv ili nisi.

Odužilo se pešačenje, a već se kobno približavalo vreme početka predstave. Iako je, kako rekoh, bilo dosta hladno, ožnojio sam se. Stižem u poslednji čas. Kad vidim spolja, nikoga u foajeu, „Ah, počela je i ova predstava!“ Lupam o staklo na ulazu, i kad me najzad pustiše, rekoše da predstava počinje u osam, a ne u sedam, kao druge moskovske predstave.

Sa nestrpljenjem čekam svoj prvi susret sa predstavom Jurija Krimova, uzgred budi rečeno sina slavnog reditelja Anatolija Efrosa, ranog gosta našeg Bitefa. Hol – hladnjikav. Duva spolja moskovska zima. Sve čisto i belo u zgradi sa građenom za maltene genija Igora Vasiljeva. Ali, po mišljenju Luškova, on nije davao dovoljno predstava, tako da mu je gradonačelnik lično oduzeo što mu je podario. Rekoh nekom od Rusa da je gradonačelnik u pravu, kad mi ovaj uzvrat: „A da li ste pročitali na ulazu da se ovaj prostor zove Škola dramske umetnosti? Škola ne mora da ima mnogo predstava.“ Ućutao sam.

Predstava *Tararabumbija* po neobičnoj abrakadabri Čebutikina iz četvrtog čina *Tri sestre* je efektna varijacija na čehovske teme i njegovo vreme. Na relativno maloj pisti sat i po prolaze povorke raznih ličnosti iz carske Rusije: tipični vojni orkestar, mornari, babuške, cirkusanti, dekadenti, sportistkinje, prodavci ostriga, a jednog trenutka se tu zavrti i čuvena čigra iz *Triju sestara*. Kad krene jedna povorka nema joj kraja. Zadrže se malo i već nadiru drugi. Krajnje efektno. Vizija kojom se ništa ne priča, već samo prikazuje, a deluje spektakularno da zastaje dah. Neobično impresivan omaž Čehovu kakav se nigde ne bi mogao desiti osim u Rusiji sa pravim kultom teatra. Ako bi predstava bila prikazana na Bitefu neki bi je propratili komentarom kako je sve to samo prazni spektakl, bez nekog dubljeg smisla. A ja bih skrenuo pažnju na to šta ćemo onda sa Bobom Vilsonom. Međutim, nema načina da ovako glomazna predstava gostuje na Bitefu „samo“ sa 83 izvođača na sceni, a gde je tu još tehnika, dekor, kostimi...

Sutradan čitam intervju sa Krimovim novinama za strance „Moscow Times“. Izjavljuje da ovom svojom predstavom ispituje princip slobode na Čehovu i sa Čehovom, a i da pokaže šta se sa njim i sa nama u međuvremenu dogodilo.

pozorišta, čije predstave još nisam imao priliku da vidim. Zatim Pogrebničko, Daniele Finci Paska i Tuminas.

Moskva, 28. januar 2010.

U Domu Paškova održava se međunarodna konferencija „Reč o Čehovu“. Nivo učesnika gotovo da ne može biti viši. Na otvaranju je legendarni gradonačelnik Moskve Jurij Luškov koji ponosito skreće pažnju skupa da je Čehov, iako rođen na jugu Rusije, često izjavljivao da se oseća Moskovljaninom. Valja naglasiti da Moskva tada nije bila prestonica, već Sankt Peterburg. Tu su neki od svetske rediteljske elite koji su režirali Čehova, pored Petera Štajna, koji je poslednjih godina režirao i u Moskvi (*Hamleta* sa Jevgenijem Mironovim u naslovnoj ulozi), Hans Kastorf, Matijas Langhof, Deklan Donelan, Kame Ginkas i gotovo celokupna „vrhuška“ savremenih ruskih reditelja. Među izlaganjima na konferenciji najbliže mi je bilo stanovište litvanskog reditelja Rimasa Tuminasa, da nam je Čehov blizak, jer u njegovim dramama ljudska egzistencija izgleda zagonetna kao i naš sopstveni život.

Mislio sam da ću moći da stignem na rusko-belorusku koprodukciju Čehovljevog ranog komada *Svadba* u režiji Vladimira Pankova. Ali ne leži vraže! Odlučio sam se bio da na predstavu povedem svoju dugogodišnju kolegicu Nataliju Vagapovu, stalnog gosta Bitefa i njegovog istoričara. Predstava se daje u Teatru Fomenko, što nije nimalo blizu i još na nekim je zametnim stranputicama metroa. Uveren da će Nataša voditi računa o tome

Jovan Ćirilov ispred Čehovljeve Dače Melihove

Čehovljeva Dača Melihova

Moskva, 29. januar 2010.

Uveče predstava *Tri sestre* reditelja Jurija Pogrebnička u Teatru Okolo, što znači „blizu“, a reč je o blizini doma Stanislavskog. Dok sam na druge predstave odlazio nekuda daleko i samo što nisam zakasnio, ovo malo pozorište u nekom dvorištu je tik uz hotel „Marion“ u kom sam odseo.

Predstava ne samo što ima u naslovu reč *blizu*, i to domu Stanislavskog, nego je bliska reditelju Stanislavskom, ali na neki novi način. Režiser sveže ruke, ali kao da ipak prati biheviorističke principe teorije slavnog starca. Ovaj ubeđeni eksperimentator na planu savremenijih formi u ruskom pozorištu, ovog puta je probrao najznačajnije replike iz *Tri sestre*. Svojim izuzetno sposobnim glumcima naložio je da ih govore kao da daju poseban značaj svakoj toj replici, koje su tu na sceni više citati nego sredstvo komunikacije među ličnostima u komadu. Dobija se neka blaga ironija koja prijat. Tri sestre igraju veoma mlade glumice, ali kao da su već naučile sva profesionalna znanja teatra. Njima se bez reči pridružuju na početku i na kraju predstave za dobru nijansu starije glumice. Imam utisak da su značajne glumice koje su možda već ranije igrale kod Pogrebnička iste uloge. Dosta stariji glumci, za razliku od mladih članova ansambla, dolaze na scenu iz partera, kao da time hoće da kažu da su oni kao starija generacija zapravo iz nekog stvarnog sveta. Veoma sveža predstava nežno novog čitanja Čehova.

Moskva, 30. januar 2010.

Posete koje najviše volim – obilazak spomen-doma nekog poznatog pisca ili slikara. Ovog puta je to Melihovo, imanje koje je Anton Pavlovič kupio poslednje decenije XIX veka i na njemu proveo tu deceniju, i gde je napisao oko 40 svojih dela, između ostalog i drame *Ujka Vanja* i *Galeb*, kao i pripovetke *Čovek u futrolji* i *Crni monah*. Prosto vidim i osećam kako je tu živeo i disao. Postoje još velika stabla platana koje je posadio pre mnogo decenija njegov otac trgovac, višestruko darovit čovek.

Mi, gosti festivala, gledamo *Donku*, predstavu koja nosi ime zvončica na udiči. Još jedna slobodna vizija čehovskog sveta u ruci švajcarskog reditelja poniklog među Italijanima, najmalobrojnijom nacijom u Švajcarskoj. Zove se Daniele Finci Paska. Predstava nije za pamćenje.

Moskva, 31. januar 2010.

Predstava *Ujka Vanja* Rimasa Tuminasa, jednog od trojice najpoznatijih litvanskih reditelja, ali koji još nije bio na Bitefu. Na Bitefu su bili najstariji Nekrošius i najmlađi Koršunovas. Slavna je njegova već više od deset godina stara predstava retko izvođene Ljermontove drame u stihovima *Maskarada*. Sada je u cenjenom pozorištu „Vahtangov“ izrežirao *Ujka Vanju*. Isto duhovito, ali mračnije za čitav aršin u smeru nadrealističkih tmina u odnosu na farsičnost njegove *Maskarade*. Mučitelj ujka Vanje i njegove sestričine Sonje, Aleksandar Serebrjakov ulazi na scenu, sa svojom svitom, kao neki demon, i to u jakoj stilizaciji u kojoj

LUDUS

Pozorišne novine

YU ISSN 0354-3137
COBISS.SR-ID 54398983

Izlaze jednom mesečno
(osim u julu i avgustu)
Tiraž: 1500 primeraka

Izdaje

Savez dramskih umetnika Srbije
Beograd, Studentski trg 13/VI
Telefoni: 011/2631-522,
2631-592 i 2631-464; fax: 2629-873
http://www.sdus.org.rs
e-mail: sdus@sdus.org.rs
PIB 100040788
Tekući račun: 255-0012640101000-92
(Privredna banka a.d.)
Devizni račun: 5401-VA-1111502
(Privredna banka a.d.)

Predsednik

Ljiljana Đurić

Glavni i odgovorni urednik

Tatjana Njezić

Savet Ludusa

Svetlana Bojković, Jovan Ćirilov, Goran Marković, Dejan Mijač, Gorica Mojović, Ljubomir Simović

Redakcija

Branko Dimitrijević, Petar Grujičić, Željko Hubač, Aleksandra Jakšić, Aleksandar Milosavljević, Olivera Milošević, Miroslav – Miki Radonjić, Ana Tasić

Lektura i korektura

Aleksandra Jakšić

Sekretar redakcije

Radmila Sandić

Tekstove i fotografije slati na:

ludus@sdus.org.rs

Grafički dizajn i priprema za štampu

AXIS studio, Beograd
e-mail: office@axis.rs

Dizajn LUDUSA

Dorđe Ristić

Redizajn LUDUSA

AXIS studio

Štampa

Preduzeće za grafičko izdavačku delatnost i usluge d.o.o. BRANMIL, Beograd, Borisa Kidriča 24

Rešenjem Ministarstva za informacije Republike Srbije Ludus je upisan u Registar sredstava javnog informisanja pod brojem 1459

ostaje do kraja predstave. Svi su likovi stilizovani, osim ujka Vanje i donekle doktora Astrova.

U ovom *Ujka Vanji*, kao i u *Selu Stepankovku* Dostojevskog sve je bezrazložno ukoliko postupke cenimo likom realističke racionalnosti, a sve tajanstvenije ukoliko se trudimo da proniknemo šta je zapravo Čehov hteo da kaže.

Opsednut tajnama Čehovljeve umetnosti, tu sam u Moskvi tokom svog boravka naišao na nečije zapažanje da se kod Čehova ne može naći eksplicitno šta je mislio o religiji i Bogu, niti o policiji, a još najmanje o smislu života. Sebe je u šali nazivao marksistom, ne što je sledio Karla Marksa, već što ga je objavljivao izdavač Marks. Za „utehu“ je što je i sam Marks negde izjavio da kad čita neke svoje tadašnje sledbenike koji sebe nazivaju marksistima, on nije marksist.

Sve ove tajne očigledno su inspiracija za reditelje koji najzad i u Rusiji traže nekog Čehova, kakav do sada nije viđen na scenama zemlje njegovog rođenja.